

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Indbydelsesskrift

til

de offentlige Afgangs- og Aarsprøver

i

Herlufsholms lærde Skole

i Juli 1867.

- I. Abbed Vilhelms Levnet. Af Adjunct A. Damborg.
 - II. Et Par Ord om Herlovianeren Chr. Ramus, dim. 1781. Ved Overlærer, Inspecteur A. Leth.
 - III. Efterretninger om Skolen og Opdragelsesanstalten i Skoleaaret 1866—67. Af Prof. Rector C. Listov.
-

Nestved.

Trykt hos A. P. Bang.

Abbed Vilhelms Levnet.

Af

Albert Damborg.

Valdemarernes Tid, Slutningen af det tolvte og Begyndelsen af det trettende Aarhundrede, var en lykkelig Tid i Danmarks Middelalders Historie. Efter at have været sonderlemmet af indre Stridigheder og hærget af udvortes Fjender, hævede Riget sig hurtig til en betydelig Magt; de samme Venderfolk, der kort iforveien ved deres Plyndringstog havde lagt Landet øde, maatte erkjende Danmarks Overhøihed; med den almindelige Sikkerhed udbredte sig snart Velstand og mildere Sæder. De heldige udvortes Kaar bidroge i høi Grad til at vække Folkets aandelige Virksomhed, ogsaa paa dette Omraade fordunkler denne Tid baade den foregaaende og den efterfølgende, den viser et kraftigt Opsving baade i national og christelig Henseende. Paa samme Tid som Saxes og Svend Aagesens historiske Værker vare Vidnesbyrd om, at Heltenes Seirvindinger havde vakt Kjærligheden til Minderne om Fædrenes Stordaad, og de islandske Skjalde vare kjærkomne Gjæster hos Kongen og Landets Stormænd, gik Folkets Bestræbelser ogsaa ud paa, i alle Maader at vise sig som et christeligt Folk. Krigstogene modtog en christelig Indvielse ved, at de ikke blot vare Kampe for Fædrelandet imod dets Fjender, men ogsaa Korstog for at

udbrede Christendommen blandt Hedningerne. Rundt om i Landet var man ivrig beskjæftiget med at bygge Klostre og at lade Steenkirker afløse de uanseelige Trækirker, og endnu staae de fleste af vore Gudshuse som Vidnesbyrd om denne Tids fromme Virksomhed. Folket hædrede dem, der bleve dets *Forbilleder ved Andagtsøvelser og fromme Gjerninger*, med Helgennavn, og til ingen anden Tid har Danmark frembragt saa mange Helgener som til denne: dengang Knud Lavard og den hellige Kjeld bleve kanoniserede, levede allerede den hellige Margrete, den hellige Niels, den hellige Vilhelm og den hellige Anders. Ikke blot et fremmed Sprog, men ogsaa en fremmed Dannelselse havde Kirken taget i sin Tjeneste, efter Tidens Tankegang hørte det med til at være et christeligt Folk at have tilegnet sig dem begge, og heller ikke dette blev forsømt.

Vel var det flere Menneskealdre siden, at Christendommen afgjørende havde overvundet Hedenskabet, men det varede længe, før Klostre og geistlig Lærdom kunde trives blandt Nordboerne, først denne Tid blev det forbeholdt at bringe dem til ret at blomstre. De samme Mænd vare her de Ledende, som ogsaa førte Folket i Kampen mod de udvortes Fjender og opmuntrede Historieskriverne og Skjaldene, fremfor Alle Kongeslægten og Skjalm Hvildes Æt.

Men dette aandelige Opsving er ikke blot samtidigt med den religiøse Opvækkelse, der i hele Christenheden fulgte Gregor den Syvendes Reformation, men det blev kraftig fremmet ved et levende Samkvem med Lande, hvor Klostervæsen og christelig Videnskab allerede havde naaet en høiere Udvikling. Frankrig var dengang Theo-

logiens og Munkevæsenets klassiske Land; her levede den hellige Bernhard af Clairvaux, en af den christelige Middelalders betydeligste Mænd; fra sin Klostercelle greb han ind i Verdensbegivenhedernes Gang, hans Ord bleve af Fyrster og Folk modtagne som talte i en høiere Myndigheds Navn, og hans Munkeorden, Cistercienserne, fik en Udbredelse som ingen anden paa den Tid. Om de store Lærere ved Skolerne i Paris samlede sig fra alle Europas Lande Tilhørere i Tusindviis, lokkede derhen af Kjærlighed til Videnskaben, ved de store Forrettigheder, Frankrigs Konger bøde de fremmede Studerende, og endnu mere ved Udsigten til efter deres Hjemkomst at faae Adgang til Kirkens og Statens høieste Embeder.

Hverken i Henseende til Antal eller Dygtighed horte vore Landsmænd til de ringeste. Hvor stort Antallet af de danske Studerende var, kan sees deraf, at de havde deres egen Fællesbolig, Collegium Dacicum; Aaret for dets Stiftelse er ubekjendt, men det er anlagt noget for Midten af det tolvte Aarhundrede, det omtales i Universitetets Historie tidligere end noget andet Kollegium for Udlændinge. Det laa tæt udenfor Byen paa Genovevabjerget i Nærheden af St. Genovevas berømte Kloster, hvis Abbed havde Tilsyn med Skolerne udenfor Byens Mure, ligesom Biskoppen i Paris med dem i selve Byen. Blandt de Skoler, der vare Abbeden underlagte, nøde især den ved hans eget og den ved St. Viktors Kloster stor Anseelse; her havde de store Modstandere Abelard og Vilhelm af Champeaux havt deres Lærestole; der bestod et venligt Forhold mellem de to Kløstere, siden Kanniker af Viktors Orden ogsaa vare indførte i Genoveva, — en Begivenhed, jeg senere vil komme til nærmere at omtale. Genoveva-

bjerget var dengang endnu kun lidet bebygget, enkelte adspredte Kapeller og uanseelige Bygninger laae mellem Frugthaver og Viingaaarde; paa Toppen af Bjerget hævede sig ved Siden af Ruiner af de gamle Thermer fra Romernes Tid den ærværdige Kirke, der gjemte den hellige Genovevas Relikvier, og et Slot, Kong Chlodevig havde bygget, begge bare de Mærker af Normannernes Ødelæggelser. Det var i disse Omgivelser, de Danske havde deres Bolig; i den lange Tid, den bestod, har den givet Ly til mange Danske, medens de for Videnskabens Skyld færdedes fjernt fra Fædrelandet. Det er et hæderligt Vidnesbyrd, de erhvervede sig blandt de Fremmede for deres Fremgang baade i de frie Kunster og i Theologien; paa Grund af deres Tungefærdighed viste de sig ikke blot som fine Dialektikere, men tillige som dygtige Fortolkere af den kanoniske og verdslige Ret. I Hjemmet var det baade Hæder og Fordeel at bære Navnet Pariserklerk, hvormed man nævnede dem, der havde studeret i Paris.

Erkebiskop Eskil havde bidraget meget til at fremme Samkvemmet med Frankrig. Han havde vel studeret i Hildesheim, men Begjærligheden efter at see den hellige Bernhard bragte ham til at opsøge ham i hans Kloster; hvad han her oplevede, fyldte ham med Beundring, saa at han allerede dengang ønskede at nedlægge sin Værdighed som Erkebiskop for at leve i Selskab med sit store Forbillede, men Bernhard tillod ham ikke at følge denne Tilskyndelse. „Han var, siger Saxe*), træt af sin anstren- gende Gjerning i Hjemmet og længtes efter Ro. Kongen gav ham, skjøndt nødig, Tilladelse til at reise, og han

*) Müllers Udg. I, 890.

begav sig til det navnkundige Kloster Clairvaux i Frankrig. Fritagen for Embedsforretninger levede han her i Stilhed; den uslebne Omgang i Fædrelandet ombyttede han i sin frivillige Udlændighed med de mere forfinede Sæder blandt Fremmede, hos hvem han var sikker paa at finde en behageligere Tilværelse end blandt sine Landsmænd.“ Vi kjende Navnene paa flere af de betydelige Mænd, med hvem Eskil stiftede Bekjendtskab i Frankrig, som Peter af Celle og Johan af Salisbury, der siden begge bleve Biskopper af Chartres, Bernered, senere Kardinal-Biskop af Palestrina, og Johan af Rheims, men fornemlig sluttede han et fortroligt Venskab med Gotfred af Auxerre, der hørte til den hellige Bernhards nærmeste Venner og senere blev Abbed i Clairvaux. Med disse Mænd vedligeholdt han en stadig Forbindelse baade ved Breve og gjentagne Besøg i Frankrig, indtil han endelig udførte det Forsæt, han længe i Forveien havde fattet, at drage derhen for ikke mere at vende tilbage. Sine sidste Leveaar tilbragte han som Munk ved sin hellige Vens Grav; han døde 1182 i Clairvaux og blev begravet i Abbediet. *)

Flere af de betydeligste Klostre i Landet bleve anlagte ved Hjælp af franske Munke; navnlig havde Erkebiskop Eskil viist stor Iver for at indføre de franske Munkeordener i Danmark. Fornemlig de to Cistercienserklostre Esrom i Sjælland og Herresvad i Skaane fik stor

*) La Porte du Theil, les relations, qui existoient au douzième siècle entre le Danemarck et la France (Mémoires de l'Institut IV, 212). En omstændeligere Skildring af Pariseruniversitetet er her ikke forsøgt, da en saadan er givet i F. Hammerich, en Skolastiker og en Bibeltheolog, S. 16 ff.

Betydning derved, at alle andre danske Stiftelser af deres Orden bleve anlagte fra dem.

Blandt de Klostre, Erkebiskop Eskil havde grundet, var et Konvent for regelbundne Kanniker af Augustinerordenen paa Eskilsø i Issefjorden. Kannikekonventerne vare Foreninger af Geistlige, der gjorde Tjeneste ved Kirkerne; man skjelnede mellem de verdslige Kanniker, der kun vare forpligtede til at overholde de almindelige Bestemmelser, som galdt for alle Klerker, og de regelbundne Kanniker, der levede et strengere Fællesliv og vare virkelige Munke, navnlig adskilte de sig fra de verdslige Kanniker ved Forbudet mod at have personlig Formue. Der bestod af dem en Mængde forskjellige Afdelinger, der hver havde sin særegne Ordensregel. Det Kloster, Eskil havde grundet, havde han udstyret af sin Fædrearv og givet det Øen, hvorpaa det laa, til Underhold; den beskrives som et yndigt Opholdssted med frodige Enge og Grupper af forskjellige Træer. Om Klosterets ældste Historie er næsten Intet bekjendt. Det var indviet til Apostelen den hellige Thomas og bestyredes af en Prior; det er formodentlig stiftet, medens Eskil var Biskop i Roeskilde, i Aarene mellem 1134 og 1137. Hans anden Eftermand paa Bispestolen, Asker, havde været Kannik her. Af hvad vi kjende til ham, lader sig ikke heller slutte Meget om Klosterets Tilstand. 1140 nævnes han som Kong Erik Lams Kapellan, men 1. September 1145 og flere Gange senere nævnes han som Biskop af Roeskilde i forskjellige Gavebreve til Kirker og Klostre. Han var Befalingsmand paa et af Togene til Venden, men her udmærkede han sig hverken ved Dygtighed eller Mod. Formodentlig har han efterladt sig et bedre Efter-

mæle som Biskop, thi da han d. 18. April 1158 var død paa Eskilsø, begravede man ham i Roeskilde Domkirke i Biskop Vilhelms Grav, fordi man ansaae dette Gravsted for det hæderligste, man kunde finde. Absalon blev hans Eftermand som Biskop.*)

Da Erkebiskop Eskil 1161 maatte forlade Landet paa Grund af sine Stridigheder med Kong Valdemar, stod det kun daarlig til med St. Thomas Kloster. Der vare kun nogle faa Brødre, som med Urette kaldtes regelbundne, thi skjøndt de havde den skrevne Ordensregel, overholdt de den ikke. Paa Aarets store Festdage gjorde Lægfolk, Mænd og Kvinder, Besøg i Klosteret, og Kannikerne holdt Maaltid med dem i Refektoriet (Spisesalen), berusede sig og dandsede. Gudstjenesten kom i Forfald, thi Brødrene lagde sig mere efter natlige Drikkelag end efter Psalme-sang og from Betragtning; om Morgenene vare de bedre skikkede til at sove end til at bede og synge. Rundt omkring vakte de almindelig Forargelse, og Klosterets Gods blev forødt ved deres uordentlige Liv.

Absalon havde i nogle Aar været Biskop i Roeskilde, da han tog sig for at raade Bod paa dette Uvæsen, der gik i Svang i nogle Miles Afstand fra hans Bispestæde. Da han opholdt sig i Paris for at studere, havde han gjort Bekjendtskab med en Kannik i Genovevaklosteret ved Navn Vilhelm; han var bekjendt baade for sin store Lærdom og sit strenge Levnet. Ham besluttede han at

*) *Scriptores Rer. Dan.* III, 443, 507, 629, IV, 466, VII, 157. *Regesta Dipl.* I nr. 193. *Thorkelin, Dipl.* I, 10. *Hvitfeld, Bispekrønike Mij.* J. *Tursøns Kirkekrønike (Kirkehist. Saml.* II, 309, 317). *Dänische Bibl.* VI, 137. *Saxo I,* 676, 737. Dog angives 1159 som hans Dødsaar *Script.* I, 341, 369, IV, 287, VII, 153.

indkalde for at overtage Bestyrelsen af Klosteret paa Eskilsø og der at indføre St. Viktors Orden. I Foraaret 1162 sendte han sin Provst, Saxe, formodentlig den samme som den berømte Historieskriver, til Paris for at indbyde ham til at komme herind. Det var denne Mand, der i en Tid af 40 Aar skulde være en af den danske Kirkes indflydelsesrigeste Prælater; han arbejdede med Kraft paa at ophjælpe Klostertugten, ikke blot i sit eget Kloster, men hvorsomhelst i Landet den var kommen i Forfald, han stod i Venskabsforbindelse med fremragende Mænd i Landet og vidt ud over Landets Grændser og benyttedes til vigtige offentlige Hverv; han virkede til at fremme Studierne, baade ved sine egne grundige Kundskaber og ved at føre mange Nordboer til Frankrig; og flere Aarhundreder efter sin Død blev han paakaldt af Folket som en Helgen.

Vilhelm er født i Paris, *) sandsynligviis i et af de nærmeste Aar før 1130. Han var af en fornem Slægt; Forældrene hed Rudolph og Emelina. De bragte ham til Klosteret St. Germanus de Pratis for at opdrages af Onkelen, Abbed Hugo. Det var en anset Mand, en Ven af Jacinthus Bobo, Kardinal-Diakon af St. Maria-in-Cosmedin, den senere Pave Colestin den Tredie; han tog sig kjærlig af den lille Drengs Underviisning, der var bleven ham betroet. Det gjorde et stærkt Indtryk paa Barnet,

*) Angaaende Enkelthederne see Tillæget.

naar han i Klosteret var Vidne til Munkenes Andagtsøvelser og saae dem læse, synge og bede, og Indtrykkene fra Barneaarene forlode ham ikke siden, de bleve bestemmende for hans hele Liv.

Da Abbed Hugo lagde Mærke til sin Myndlings fromme Sind, og saae, hvilken Fremgang han ved Flid og godt Nemme gjorde i sin Læsning, saa at han snart overgik sine Jevnaldrende, vilde han sørge for hans Fremtid; han lod ham ordinere til Subdiakon, medens han endnu var ganske ung, og skaffede ham derefter en Præbende i Genovevakirken, hvor dengang verdslige Kanniker forrettede Tjenesten. Her udførte han noiagtig de Pligter, der paahvilede ham, men fortsatte tillige de Øvelser, han havde vænnet sig til i Klosteret; ofte fandt man ham siddende alene med en Bog, beskæftiget med hellig Læsning. De andre Kanniker vare ugudelige Mennesker og betragtede hans Færd med Uvillie; „han vil gjøre os til Munke,“ sagde de, og begyndte at lægge Planer imod ham. To af dem, som eftertragede hans Præbende, tænkte at benytte sig af hans Tilbøielighed for Munkelivet til at faae ham fjernet fra Kirken. De betroede ham som en Hemmelighed, at de havde fattet det Forsæt at gaae i Kloster, og opfordrede ham til at følge med, for at de kunde foregaae hinanden med et godt Exempel. Vilhelm lod sig villig overtale; de svore paa Evangeliet, at de vilde gjøre det, og i Selskab med en af dem begav Vilhelm sig til et Kloster i Pons-sur-Yonne. Her bleve de venlig modtagne af Abbeden. Men da begyndte Vilhelms Ledsager at søge Udflugter; under Paaskud af, at han havde en Moder og Søster at sørge for, opsatte han at opfylde sit Løfte; da mærkede Vilhelm, at man havde

villet bedrage ham, han forlod Klosteret og vendte tilbage til Genoveva. Han var dengang mellem 15 og 16 Aar; mere end 50 Aar senere blev han urolig over det Løfte, han havde gjort, og henvendte sig til Paven med Spørgsmaal, om dette Løfte gjorde et andet ugyldigt, han senere havde aflagt ved sin Indtrædelse i et andet Ordenssamfund.

Det var Abbed Hugos Ønske, at hans Myndling maatte forfremmes til Diakon; men Kannikerne saae det ugjerne, at han skulde opnaae en høiere Værdighed, og det lykkedes dem at formaae Biskoppen af Paris til at nægte at ordinere ham. Da sendte Hugo ham med Brev til Biskoppen af Senlis, som lod sig bevæge til at udføre Ordinationen. Han vendte tilbage til Paris, uden at endnu Kannikerne havde erfaret Noget om, hvad der var skeet. Det paalaa Besidderen af den Præbende, han havde opnaaet, at oplæse Evangeliet ved Gudstjenesten, en Handling, ingen Ringere end en Diakon turde udføre, Subdiakonen tilkom det kun at oplæse Lektien eller Epistelen. De andre Kannikers Uvillie havde forhindret Vilhelm i at faae nogen Vikar, der kunde læse Evangeliet paa hans Vegne, man havde haabet saaledes at bringe ham i Forlegenhed. Men da hans Navn blev nævnet, for at han skulde læse Evangeliet, traadte han frem til Læsepulten, aabnede Bogen og begyndte Oplæsningen med lydelig Stemme; det var Evangeliet paa tredie Søndag i Fasten: „Og han uddrev en Djævel, og den var stum.“ Hans Uvenner saae, at deres Anslag var mislykket, og gik tause og skamfulde bort; kun en eneste af Kannikerne, en velsindet Mand, der ikke havde taget Deel i de Andres Raad, blev siddende paa sin Plads i Koret. Under disse Forhold maatte det være Vilhelm dobbelt

kjært, at der blev overdraget ham et Embede, der anviste ham Opholdssted fjernet fra de andre Kanniker; formodentlig var det Borret ved Senlis, hvor Genovevakirken havde Besiddelser. Her kunde han uforstyrret hengive sig til sine Studier og fromme Øvelser.

Endelig skulde det Uvæsen ophøre, der saalænge havde raadet ved Genovevakirken. Da Pave Eugenius den Tredie kom til Frankrig, vilde han holde Gudstjeneste i denne Kirke. Foran Alteret var der bredt et kostbart Silketæppe, hvorpaa han knælede under sin Bøn; men da han var gaaet ind i Sakristiet forat iføre sig Messe-dragten, opstod der Uenighed mellem hans Folk og Kannikerne om Silketæppet, som begge gjorde Fordring paa; Uenigheden udartede til Slagsmaal, og Tæppet blev sønder-revet. Kong Ludvig kom til for at adskille de Stridende, men da lagde man endogsaa Haand paa ham. Til Straf for denne Krænkelse af Kongens og Pavens Myndighed blev det bestemt at fratage Kannikerne Bestyrelsen af Genovevakirken, dog skulde de forblive i Besiddelsen af deres Præbender, saalænge de levede, eftersom mange af dem vare af fornem Slægt. I Kongens og Pavens Fraværelse blev det overdraget Abbed Suger at udføre denne Bestemmelse. Man paatænkte først at overdrage Kirken til en Prior og otte Munke fra St. Martinus de Campis; men paa Kannikernes Bøn indrømmede Paven dem Tilladelse til, om de hellere vilde, at modtage regeibundne Kanniker; saafremt de ogsaa nægtede dette, skulde den tidligere Bestemmelse staae ved Magt. Abbed Suger begav sig nu med flere Geistlige til Genovevakapitlet og forelagde det disse Vilkaar, men Mange modsatte sig endnu enhver Forandring, indtil de Besindigere lovede at ville

tage imod regelbundne Kanniker af St. Viktors Orden. Da dette Samfund var hæderlig bekjendt for Lærdom og Fromhed, og dets Kloster desuden laa i Nærheden af Genoveva, greb Suger dette Forslag med Glæde. Han gik til Abbeden for St. Viktor for at bede ham sende Prioren Odo og tolv af Brødrene til Genoveva. Men det var ingen let Sag at opnaae hans Samtykke. Saasnart den gamle Mand hørte, at man krævede af ham, at han skulde afstaae sin Prior, afslog han det bestemt, da han ikke vilde kunne undvære hans Hjælp i sin Alderdom; først efter lang Modstand lod han sig bevæge til at give efter. Bartholomæi Dag, den 24de August, 1148 bleve Viktorinerne indførte i Genoveva, Biskoppen af Meaux indviede Odo til Abbed, og Suger overdrog han paa Kongens Vegne Høihedsretten over Kirkens Besiddelser. Bernhard af Clairvaux udtalte i et Brev til Suger sin Glæde over, hvad der var skeet. Men endnu derefter høres Klager over, at de verdslige Kanniker om Natten lode deres Tjenere sprænge Kirkens Døre og trænge derind, og naar Morgengudstjenesten begyndte, overdøvede de Psalmesangen med Raab og Larm. Ogsaa paa anden Maade forulempede de Viktorinerne, og først ved strenge Trusler lykkedes det at bringe Orden tilveie.

Vilhelm havde været fraværende, medens denne Forandring skete ved Genovevakirken; da sendte Abbed Odo Bud og lod ham kalde til sig. Med indtrængende Ord opfordrede han ham til at lade sig optage i St. Viktors Orden. „Vil du være rig, sagde han, da søg den sande Rigdom. Gjør Afkald paa Alt, hvad du eier, og forkynd daglig Christi Kors; han var rig og mægtig, Himlens og Jordens Herre, men dog blev han frivillig fattig for vor

Skyld, for at han kunde gjøre os rige med sig i Himlen.“ Vilhelm tøvede endnu. Da tog Odo ham ved Haanden og førte ham hen foran et Glasvindue, hvorpaa der var malet et Billede af den Korsfæstede. „Seer du dette Billede? spurgte han, seer du, med hvor inderlig Kjærlighed han begjærer at forene dig med sig; han, som for din Skyld lod sig korsfæste, udstrækker Armene for at omfavne dig.“ Nu gjorde Vilhelm ikke længere Modstand, „han overgav villig sig og Sit til Gud, og undflyede saaledes fattig Skibbruddet i Verden.“

De tidligere Genovevakanniker beholdt deres Præbender, saalænge de levede, og det nye Samfund havde kun ringe Kaar; det maatte derfor være en velkommen Hjælp, da Vilhelm kom til med sin Præbende. Vilhelm paa sin Side maatte følge sig vel i sine nye Omgivelser; medens han tidligere paa mange Maader havde seet sig hindret i fromme Øvelser og Studier, blev det nu heelt anderledes. Odo og hans tolv Kanniker vare alle hæderlig bekjendte baade for deres Vandel og Kundskaber. Viktorinerne udgjorde en Afdeling af Augustinerordenen; deres Regel, der indeholdtes i den saakaldte „Liber Ordinis“, var meget streng: det var forbudt at spise Kjød i Spisesalen, Tausheden overholdtes saa strengt, at Brødrene kun talte til hinanden ved Tegn, de arbeidede med deres egne Hænder, Abbederne maatte ikke bære Hue eller Stav som Tegn paa deres Værdighed. *) Det var denne strenge Ordensregel, Vilhelm maatte underkaste sig, han ombyttede sit forrige Velvære med en simpel Klædning og et tarveligt Bord, han spægede sit Legeme ved Vaagen

*) Helyot, Ausführliche Geschichte aller Kloster- und Ritterorden. II, 177.

og Fasten, med Flid hengav han sig til Læsning, Bøn og Betragtning. I sin Iver for Ordenens Rettigheder overgik han selv Klosterets Abbed, som han engang fik Leilighed til at vise.

Ved Alexander den Tredies Pavevalg var der opstaaet Strid om Valget, navnlig fandt det Modstand hos Keiser Frederik den Første, der søgte at indsætte en anden Pave. I Foraaret 1161 nødte hans Tog til Italien endogsaa Alexander til at forlade Rom; han begav sig da til Frankrig, hvis Konge og Folk vare stemte for ham, og opholdt sig her i flere Aar. Blandt de høie Geistlige, der vare i hans Omgivelser, vare hans Diakon Jacinthus, senere Pave Coelestin den Tredie, og Biskoppen af Porto. Disse to Mænd bleve engang Vilhelms Gjæster i et Huus, Genovevakirken eiede i Nærheden af Senlis. Det var ved denne Tid, at Vilhelm i Tillid til, at han vilde finde Medhold hos Paven, vovede at vise Opsætsighed mod sin Abbed.

Odo havde allerede 1153 nedlagt sin Værdighed og var vendt tilbage til St. Viktor, og hans Eftermand Guarinus havde i flere Aar været Abbed i Genoveva. Da hændte det sig, at der skulde vælges en ny Prior; Abbeden og Konventet enedes om, hvem de vilde vælge dertil; men nu erklærede den Valgte, at han vilde søge Kongens Stadfæstelse, fordi det tilkom ham at besætte Embederne i dette Abbedi. Det nyttede ikke, at Brødrene bade ham ikke at række Haand til en saadan Krænkelse af Ordenens Rettigheder; Guarinus førte ham til Kongen, og af ham modtog han paa Slottet sin Udnævnelse til Prior. Den næste Dag skulde han tiltræde sin nye Virksomhed, men da han med Kløkken vilde give Tegn til, at Brødrene

skulde samles til Maaltid, gik Vilhelm ind i Refektoriet, stødte ham bort med Magt og hentede Supprien. Den fornærmede Prior skyndte sig til Abbeden, skamfuld over den Overlast, han havde lidt, og opfordrede ham til at skaffe sig Opreisning. Vilhelm begav sig derimod til Paven, hos hvem han haabede at finde Beskyttelse; men da han havde forset sig ved uden Abbedens og Kapitlets Tilladelse at forlade Klosteret, sendte Paven ham tilbage, for at han kunde afsone sin Forseelse. Guarinus straffede ham skaanselløst, han dømte ham til stadig Taushed og til tre Dage om Ugen siddende paa Jorden at leve af Vand og Brød. Det blev forebragt Paven, hvilken haard og nedværdigende Behandling han maatte udstaae, og Rygtet føiede endnu til, at han var bleven pidsket paa det blotte Legeme. Da optraadte Paven til hans Forsvar og paalagde fem Klostermænd nøie at undersøge Sagen og meddele ham Underretning derom. Ogsaa Kongen misbilligede den hensynsløse Haardhed, der var viist mod Vilhelm. „Dersom Nogen er faret vild, skrev han til Genovevakannikerne, da kalder ham tilbage fra hans Veis Vildfarelse, og dersom han har viist Gjenstridighed, kunne I revse ham efter St. Viktors Ordensregler og tvinge ham med streng Straf til at lyde sine Foresatte. Men seer til, at I øve den faderlige Myndighed paa en saadan Maade, at I ikke fornægte den moderlige Æmhed.“ Men om Kongen end ikke bifaldt Guarinus' Færd, maatte han dog mindes, at det var hans egen Anseelse, Abbeden havde taget i Forsvar; og at Vilhelm selv frygtede for at være falden i Unaade hos Kongen, fremgaaer af et Brev, han skrev til Prioren Rikard i St. Viktor, en af de Mænd, hvem Paven havde paalagt at undersøge hans

Sag, han spørger nemlig, hvorledes han har fundet Kongen sindet imod ham.

I Januar 1162 havde Kong Ludvig stævnet Rigets Store til Møde i Paris. Da blev det forebragt ham, at den hellige Genovevas Hoved var borttaget af hendes Helgenskriin. Dette Rygte vakte almindelig Bevægelse i Forsamlingen, og Kongen svor ved den Hellige fra Bethlehem, at om Rygtet var sandt, og Kannikerne saa slet havde vogtet paa Relikvierne, vilde han uddrive dem af Kirken og give den til Andre. Strax den samme Dag lod han Helgenskrinet forsegle med sit kongelige Segl, forat man ikke skulde lægge et andet Hoved deri istedenfor Helgenindens, og tidlig om Morgenen den næste Dag, som var den 10de Januar, gik Erkebiskoppen af Sens og Biskopperne af Auxerre og Orleans ledsagede af en stor Folkeskare til Genovevakirken. Her vare Kannikerne i stor Uro over det Rygte, der var udspreedt om dem, men fremfor Alle Vilhelm, som havde Tilsyn med Relikvierne. Efterat Vexelsangen til Helgenindens Ære var afsungen, blev Helgenskrinet flyttet frem fra sit Sted; man brød det kongelige Segl, aabnede Skrinet og borttog Liinklæderne, da fandt man de hellige Been liggende uskadte. Ved dette Syn istemmede Vilhelm Te Deum, og Kannikerne faldt i med. Men Biskoppen af Orleans, Manassa, beskyldte dem for, at de havde lagt Hovedet af en eller anden gammel Kone i det hellige Hoveds Sted. Det nyttede ikke, at Vilhelm tilbød sig med dette Hoved i Haanden at gaae ind i en gloende Ovn; Manassa, der tiltrods for den ilde Omtale, han andensteds havde paadraget sig, stod i høi Gunst hos Kongen, gik til ham og gjentog her sin Beskyldning. Men Erkebiskoppen af

Sens traadte frem for Folket og forkyndte det, at Hovedet af den hellige Jomfru, der var hele Frankrigs Hæder, og hele hendes Legeme vare fundne uskadte i Gjemmet. Han var allerede tilligemed Biskoppen af Auxerre reist bort, og de havde naaet Melun, da nogle af Brødrene, som skyndsomt vare reiste efter dem, underrettede dem om Biskop Manassas Anslag hos Kongen og bade dem om Beskyttelse derimod; de opfyldte villig denne Anmodning og gjendrev i et Brev til Kongen de usande Beskyldninger. I Genovevakirken feiredes siden en Fest til Minde om, hvorledes Helgenindens Levninger vare fundne.

Det var i Begyndelsen af Sommeren 1162, at Saxe kom til Paris med Absalons Opfordring til Vilhelm om at komme til Danmark. Det er ikke usandsynligt, at de Stridigheder, hans heftige Sind mere end een Gang havde indviklet ham i, baade maatte stemme Abbeden og Kapitlet til at gjøre Afkald paa ham og Vilhelm til at modtage Tilbudet. Han havde allerede tidligere havt et Syn, der forberedte ham herpaa. I Drømme saae han engang Herren komme hen til sig i Skikkelse af en skjøn Yngling, som kaldte ham ved Navn og forkyndte ham, at han skulde drage med ham til en Ø, hvor han skulde udholde mange Fristelser og Besværligheder, men naar han ved hans Hjælp havde overvundet dem, skulde han samles med ham i Paradiset. Hvad dette Syn havde at betyde, forstod Vilhelm ikke, før Absalons Sendebud kom. Dog var det kun nødig, at han samtykkede i at forlade sit Fædreland, hvor en hæderlig Fremtid ventede ham, og kun af Venskab for Absalon besluttede han sig dertil; han forbeholdt sig, at hans Plads i Genoveva skulde

staae ham aaben, og derpaa fulgte han og tre Ordensbrødre med Saxe til Danmark.

Efter en heldig Reise kom Vilhelm og hans Ledsagere til Sjælland Dagen efter Mariæ Himmelfart, den 15de August. *) I Ringsted modtoges de venlig af Kong Valdemar og Biskop Absalon, som lovede at tage sig af dem som deres Børn, elske dem som Brødre og raadføre sig med dem som Venner. De fortsatte Reisen til Roeskilde, efter Landets Skik ledsagede af nogle af Biskoppens Folk, som droge Omsorg for dem, og naaede endelig Eskilsø. Her traf de sex Kanniker, som med Uvillie og Mistænksomhed toge imod de Fremmede, de anede, at der nu vilde blive gjort Ende paa deres tøilesløse Liv. Om Natten lagde de Raad op om, hvorledes de skulde blive de ukjærkomne Gjæster kvit, og besluttede at henvende sig til Absalon og paakalde hans Hjælp. Men da han Dagen efter Bartholomæi Dag, den 25de August, kom til Øen, nødte han dem til at underkaste sig St. Viktors Regel og at tage Vilhelm til deres Abbed, en Værdighed, der ikke før havde været i Klosteret. Af de tidligere Kanniker bleve de to sendte bort; blandt dem, der bleve tilbage, nævnes Prioren som en retskaffen Mand. Nu blev Forraadskammeret efterseet; det indeholdt kun syv

*) Hvor i det Følgende ingen anden Hjemmel er angiven, henvises til *Wilhelmi Abbatis Vita*, (*Script. R. D. V*, 458—495), *Wilhelmi Abbatis Epistolæ og Diplomata ad monasterium S. Thomæ* i *Script. VI*, 1—79, 132—218.

Oste og en halv Flæskeskinke. Absalon skyndte sig at give Klosteret fem Pund Penge, d. e. ti Mark Sølv, og lovede, ikke at glemme det i Fremtiden.

Opholdet i det fremmede Land faldt de franske Munke besværlig, og efter kort Tids Forløb maatte Vilhelm see de tre Brødre, der havde fulgt ham fra Hjemmet, vende tilbage, da de ikke kunde finde sig i den tarvelige Levemaade og den strenge Vinterkulde. Ogsaa Vilhelm havde Vanskelighed ved at finde sig tilrette i Landets Sprog og Sæder, og da han saae sig forladt af sine Medhjælpere, tabte han Modet og bad Absalon om Tilladelse til at følge efter dem. Men Absalon foreholdt ham, at han ikke burde tage i Betænkning alene at lægge Haand paa Værket, Gud var vel mægtig til at være ham en rigelig Erstatning for de Brødre, til hvis Hjælp han med Urette havde sat sin Lid. Vilhelm faldt tilføie, thi han frygtede for at dommes af Herren som den, der holdt Kjød for sin Arm.

Han sogte nu at ophjælpe Klosteret ved at vænne dets Beboere til Arbeide og Tarvelighed. Ved Hjælp af en af sine Venner forskaffede han sig Frø af forskjellige Urter og Aflæggere af Rodvæxter og Træer og anlagde en Kjøkken- og Frugthave. Men Kannikerne vare ilde tilfredse med den uvante Kost, og da der indtraf Misvæxt og Kvægsyge i Landet, og Klosteret led Mangel paa Smør og Ost, knurrede de mod Abbeden og klagede over, at denne Stodder var kommen hertil i deres Dage, han spiste og drak Intet og gjorde Husets bedste Ting i Penge og lagde dem i sine Gjemmer; men dem sultede han og gav dem istedenfor Mad Træernes Blade og vilde Urter at spise. Den Strengthed, hvormed han vaagede over,

at Ordensreglerne bleve nøiagtig efterlevede, forøgede endnu mere deres Forbittrelse. Den gik saavidt, at de endogsaa efterstræbte hans Liv. Engang, fortælles der, havde en ond Aand taget det Lys, der pleiede at brænde i Dormitoriet, og kastet det paa Gulvet i Nærheden af Vilhelms Seng, hvor der laa megen Halm, men Halmen brændte uden at antænde Sengen, og Ilden omgav ham paa alle Sider ligesom en Krone, men gjorde ham ingen Skade. En af Brødrene havde den følgende Nat et Syn, hvori Salmanassar, der fordum havde været Konge i Babylon, viste sig for ham og angav sig som den, der havde villet brænde Abbeden. Da Absalon hørte, hvad der var skeet, kom han faa Dage efter til Klosteret. Kannikerne bleve ved at lægge Planer mod Vilhelm; engang vilde de dræbe ham med Spyd, en anden Gang vilde de binde ham i en Sæk og kaste ham i Vandet, eller sælge ham til Venderne; men deres onde Anslag mislykkedes bestandig. Det er let forklarligt, at Klostrene hyppig maatte blive Skuepladsen for Rivninger og bittert Fjendskab; de vare et Tilflugtssted ikke blot for Mange, der vilde unddrage sig Fristelserne i Verden, men ogsaa for Mange, der kun havde søgt herind for at hengive sig til Lediggang og Velleynet, og disse vidt forskjellige Mennesker maatte her leve i noie og daglig Omgang med hinanden. Mindst kunde Fjendskab udeblive, naar en Klosterforstander vilde indføre Tugt og Orden i et Samfund, hvor de vare komne i Forfald, og Vilhelm var streng i at kræve af sine Underordnede, at de opfyldte deres Pligter, som han ogsaa krævede det af sig selv.

De Beskyttelsesbreve, der Tid efter anden bleve udstedte for St. Thomas Kloster, ere Vidnesbyrd om, hvor

ledes det hævede sig under Vilhelms Bestyrelse. Det ældste af disse er et Brev af Absalon fra 1171; det giver Klosteret den Roes, at Kannikerne nu levede i Lydighed mod Gud, paa samme Sted, hvor tidligere den hellige Tjeneste var kommen i Vanrygte ved skammelig Vandel; Kirken, der før havde baaret Torne og Tidsler, blev nu vædet af den himmelske Dug og modtog den gode, Gud velbehagelige Sæd. Han byder derfor, at St. Viktors Orden skal ubrodelig bevares der indtil evige Tider og tager Stedet med alt dets Tilliggende under sin Beskyttelse. Allerede dengang havde Klosteret erhvervet sig en betydelig Formue, dets Gods laa spredt over en stor Deel af Nordsjælland, fornemlig i Nærheden af Issefjorden. Absalons Brev nævner som dets Eiendom: Eskilsø, hele Tjæreby med Agre og Skove, Jordlodder i Harløse (Hathæløsæ), Jyllinge (Juleghe), Gundsømagle (Guthensø), Gjerdrup (Gærethorp), Sønderby, Torslev (Thuresløvæ) og Aranachæ, Tjæreby og Jyllinge Kirker, Bispetienden af Tjæreby, Jyllinge, Kirkerup (Kyrkethorp) og Gundsømagle. En betydelig Deel af sin Formue havde Klosteret Absalons Gævmildhed at takke for, han havde trolig holdt sit Løfte til Vilhelm, at han ikke skulde glemme at vise sig som hans Ven. En Deel af Tjæreby var en Gave af ham, den Bispetiende til fire Kirker, Klosteret besad, havde han skjænket, thi kort iforveien havde han af Sjællands Bønder faaet det Løfte, at de vilde svare den Trediedeel af Tienden, der tilkom Biskoppen, i Korn istedenfor i Penge, og paa egne Vogne føre det til et Sted indenfor Sognets Grændser *). Ogsaa den anden Trediedeel af

*) Knudsen, Danmark i Middelalderen, I, 30.

Tienden, Præstetienden, af Tjæreby og Jyllinge, tilfaldt Klosteret, idet Absalon gav det Ret til at lade disse to Præstekald bestyre ved en af Brødrene og at hæve deres Indkomster, dog for Tjærebyes Vedkommende med den Indskrænking, at en Fjerdedeel af Tienden skulde afstaaes, hvis det paa Grund af Sognets store Udstrækning skulde blive nødvendigt at opføre endnu en Kirke her. Konventet fik Ret til selv at vælge sin Abbed; Ingen, der havde aflagt Løfte i Klosteret, turde gaae til et andet Kloster, og det blev forbudt Enhver at huse Nogen, der var undvegen.

Da Klosteret paa Eskilsø var truet af Oversvømmelse, blev det besluttet at flytte det til Æbelholt *) i Nærheden af Arresø. Absalon gav det ogsaa ved denne Leilighed sin Hjælp i rigeligt Maal. Han opfordrede Beboerne i Lyng og Helsing Sogne til paa deres Vogne at kjøre Steen til Kirkens Bygning, inden de pløiede deres Jorder, thi de burde betænke, at den, som grundlægger eller bygger Guds Tempel, skal faae en evig Løn af Herren; der helligholdes de guddommelige Mysterier, Christi Legeme bliver nærværende, naar Guds Ord udtales af Præstens Mund, det Himmelske og det Jordiske forenes, og Syndere, som vende om til Herren, faae Naade af ham. Klosteret vilde efter Flytningen komme til at ligge i lang Afstand fra mange af sine tidligere Eiendomme, Absalon byttede dem derfor mod andre, der laae nærmere Æbelholt. To hele Byer, der tilhørte ham, Freersløv (Frethersløff) og Neiede (Næveth) med Fiskeriet Clonæ, skjænkede han det imod mange spredte Jordlodder i Nærheden af

*) Navnet skrives forskjelligt: Ebbelholt, Ebbelholzt, Æppelholzt, Æbbelholzt osv.

Issefjordens sydlige Kyst, i Hals, Tjæreby (i Sømme Herred), Valby, Jyllinge, hvor Klosteret dog beholdt Værebros Mølle, Gundsomagle, Gjerdrup (Geretorpp), Sønderby og Torslev; ligeledes gav han Trediedeelstienden af Kregome (Crækym), Helsinge, Annise (Annessæ) og Alsonderup (Alsætorp) mod Tienden af fire andre Sogne. At det ikke er til sin egen Fordeel, Absalon har foretaget disse Bytninger, fremgaaer af hans Erklæring, at han har gjort dem til Frelse for sin Sjæl. Eskilsø forbød Vilhelm under Straf af Ban nogensinde at afstaae, da den var nyttig baade ved sine Frugttræer og sine Græsgange for Kvæget. Det nye Kloster blev indviet til Apostelen St. Thomas og den Helligaand, og kaldtes almindelig Monasterium St. Thomæ de Paraclito. Flytningen er skeet før Absalon blev Erkebiskop. Et Beskyttelsesbrev, han gav det 1178, viser, at Flytningen dengang var fuldført, men udentvivl maa Opførelsen af de nye Bygninger være begyndt flere Aar i Forveien, ligesom det ogsaa var, medens Absalon endnu var Biskop i Roeskilde, at han overlod Klosteret de forskjellige Eiendomme omkring Æbelholt, hvorom ovenfor er talt. Foruden de tidligere Forrettigheder indrømmede han endnu Tiendefrihed for de Jorder, Kannikerne dreve med egne Hænder eller paa egen Bekostning. Pavebreve fra Alexander den Tredie og Cælestin den Tredie gave yderligere Begunstigelser: Brødrene fik Ret til at modtage Lig til Begravelse — en betydelig Indtægtskilde, da Klostrene vare yndede Begravelsespladser; naar Landet var under Interdict, turde de holde Gudstjeneste for lukkede Dørre, efterat alle Banlyste vare fjernede, med stille Røst og uden Kløkkeklang. Dertil forøgedes Klosterets Formue stadig ved Gaver. Navnene

paa flere af dets Velgjørere ere bevarede ved de Breve, hvori de betænke det med deres Gaver, snart for at erhverve sig Gravsted hos Brødrene, eller for at der aarlig skulde holdes Messe og Vigilie for Givernes og deres Forældres Sjæle, snart for at undgaae Banlysning, eller for at sone en Forseelse mod Abbeden. Vilhelm oplevede det, at hans Kloster havde 25 Brødre, og at det undertiden kunde bespise 100 Mennesker, medens det tidligere knap kunde bespise 8 eller 10.

Alligevel blev Klosteret ikke forskaanet for Mangel: endnu i de seneste Aar af det tolvte Aarhundrede hores der saadanne Klager, som at Brødrene den hele Sommer havde maattet drikke Vand og spise Brød, blandet med Avner, som ikke var Føde for Mennesker, eller en anden Gang, at de ikke havde Brød længere end til Paaske. Dog var det navnlig i den første Tid, at det maatte lide Nød. Der indtraf Misvæxt og Kvægsyge, fire Aar i Træk blev det besøgt af Ildsvaade, og engang brændte Laderne med hele Kornforraadet. Dertil kom, at det ofte var udsat for Overgreb fra de Omboendes Side. Der var Mange, hvis Interesser maatte krænkes ved de betydelige Gaver og Begunstigelser, der bleve det tilstaaede. Det er saaledes neppe noget Enestaaende, naar der fortælles om en Mand, der ikke vilde tillade det at tage noget Gods i Besiddelse, som hans Fader lovformelig havde tilskjødet det ved paa Kongens Slot at overgive det Jord, han bar i sin Kappe. Frygten for de aandelige Straffe, hvormed Paver og Bisper truede dem, der vovede at forurette Klostrene, vare ikke altid tilstrækkelige til at beskytte dem, og Vilhelm maatte ved flere Leiligheder paakalde Kongens Hjælp. Han havde skjænket det noget

Gods i Meelløse (Methulose), men en Mand ved Navn Bjørn hindrede det i at komme i rolig Besiddelse deraf og truede med at dræbe dets Folk. Om Fiskeriet ved Clønæ havde Kannikerne Strid med Kongens Landboere, idet begge Parter gjorde Fordring paa Retten til at fiske her. Ved en anden Leilighed klages der til Ebbe Sunesøn over, at hans Brydie (Foged) og dennes Landbo i Alsønderup (Alexander Thorp) dræbte Klosterets Kvæg.

Med Cistercienserne paa Esrom havde Vilhelm Strid; de to opblomstrende Klostre laae for nær ved hinanden til at Sammenstød kunde undgaaes. Ved Absalons Gavnildhed var Æbelholt kommet i Besiddelse af de to Trediedele af Tienden af Tjæreby, og senere havde det af Sognefolket ogsaa faaet den sidste Trediedeel, Kirketienden, mod Forpligtelse til at vedligeholde Kirken, med Undtagelse af at istandsætte Klokkerne og Væggene, om de skulde falde ned. Men i Tjæreby Sogn havde Esrom Eiendomme, og da det ved et Pavebrev var fritaget for at erlægge Tiende af de Jorder, Brødrene dreve med egne Hænder, vægrede Abbeden, Valbert, sig ved at svare nogen Afgift til Æbelholt. For at bilægge Uenigheden, overlod Absalon Bispetienden af Lystrup (Lwtztorpp) til Esrom, som da lovede at drive sine Eiendomme i Tjæreby Sogn ved sine Landboer, hvorved Tiendefriheden bortfaldt. Esrom overlod atter Lystrup Bispetiende til Æbelholt for at undgaae at komme til at betale til det. *) Ogsaa paa anden Maade kom de to Klostres Interesser i Strid. Bortromte fra Æbelholt havde fundet Tilhold paa Esrom, Vilhelm blev beskyldt for at have kaldt Cistercienserne Menneskeædere, og for at søge at afholde dem derfra, som vilde slutte

*) Smlgn. Knudsen, Danmark i Middelalderen, 32—33, 36—37.

sig til dem. Disse Beskyldninger erklærede han for at være usande og forsikkrede, at han maatte blive afsindig, før han kunde glemme Abbed Valberts Velgjerninger. Som oftest synes ogsaa Forholdet at have været godt mellem de to Abbeder; de stode i venlig Forbindelse baade ved Breve og mundtlige Samtaler, om end ikke saa hyppig, som Vilhelm ønskede det, og en Broder Stephanus fra Esrom hjalp Æbelholt med at faae en Vandledning istand.

Det Foregaaende viser tilfulde, hvor utrættelig Vilhelm var, hvor det galdt at samle til „Christi Fattige“, og med hvor aarvaagen Paapasselighed han vogtede paa, hvad der een Gang var vundet; og dette fortjener vistnok langt fra Dadel, saa meget mere som Klosterets Gods kom mange Andre end dets egne Beboere tilgode; naar kun denne Iver holdt sig indenfor de rette Grændser og ikke udartede til Unøisomhed og hensynsløs Begjærlighed; men herfor kan Vilhelm ingenlunde siges fri. Klosteret havde fra sin første Begyndelse ikke haft nogen virksommere Beskytter end Absalon, og han vedblev at være det, saa længe han levede. Han erkjendte det for at være en Biskops Skyldighed med Faderkjærlighed at elske Klostrene, og dersom han ikke med Ord kunde tæmme de ugudelige Mennesker, der undertrykte dem, var han pligtig at overgive dem til Satan, forat deres Sjæle kunde frelses paa Herrens Dag. Æbelholt Kloster havde erfaret, at hans Gjerning svarede til hans Ord; det er Vilhelm selv, der fortæller, at det i 36 Aar havde modtaget Gaver af Absalon, kun i eet Aar var det mindre end 6 Mark Sølv, een Gang endogsaa 20 Mark. Han giver ham det Vidnesbyrd, at hverken Ord eller Pen formaaer at udtrykke,

hvor store hans Velgjerninger have været imod det, og at han de tusinde Gange havde nydt godt af hans Raad i tvivlsomme Tilfælde og af hans Understøttelse, naar han var i Nød. Han glemte ikke heller at give Absalon Beviser paa sin Taknemmelighed. „Hver Dag uden Afladelse, sagde han, frembære vore unge Klerke Taksigelsens Offer paa Alteret til Frelse for Eders Sjæl, hver Bedetime Dag og Nat en Psalme, Herrens Bøn og en Collect. Med hemmelige Taarer, synlige for Guds Øie, skeer Eders milde og berømmelige Ihukommelse, fornemmelig hvor Sønnen offres til Faderen for Verdens Forløsning.“ Klosteret bestemte, at det aarlig vilde mindes hans Dødsdag ved at bespise tolv Fattige med Brød, Øl og Kjød eller Fisk, for at det maatte gjengjældes ham i det evige Liv. Men ikke destomindre er Absalon ikke bleven forskaanet for, at Vilhelm lod ham høre misfornøiede Yttringer, som om Alt, hvad han havde gjort, endnu ikke var nok. Undertiden takker og klager han i samme Aandedrag. „Gud forbyde, yttrer han engang, at jeg skulde være utaknemmelig for de Velgjerninger, jeg har modtaget af Eders Velvillie; jeg vil takke for dem, saalænge jeg lever. Men undertiden maa det forekomme mig, som Eders tidligere Velgjerninger fordunklede de senere,“ og derfor beder han ham dog, at han vil lade ham erfare, hvor stor hans Kjærlighed til ham endnu er. Til andre Tider kunne Paamindelserne gaae over til utaalmodige Bebrejdelser, da minder han Absalon om, at han var kommen til Danmark, ikke af Trang, men af heftig Kjærlighed til ham, som han begjærede at see som en Guds Engel, og her havde han lidt Ondt over Evne, thi det var en tung Byrde i sin Alderdom at blive til Foragt i et fremmed

Land; det var bedre at falde for Sværdet end at omkomme af Hunger. Hvor Vilhelm frygtede for, at hans Opfordringer ikke vilde finde villigt Øre hos hans Venner, forsmaaede han ikke at anvende Tvang imod dem. Saaledes henvendte han sig engang til Pave Cølestin den Tredie for at formaae ham til at indlægge Forbøn for Klosteret hos Biskop Peder Sunesøn af Roeskilde; og dog hørte han til Vilhelms bedste Venner. „Absalon, hed det, havde givet det Fornødne til Føde, men ikke til Klæder.“ Efter Pavens Opfordring indrømmede Peder Sunesøn Klosteret Indtægten af de ledige Præstekald i Stiftet fra Paasken efter Præstens Død til næste Paaske, dog Biskoppens Ret ubeskaaren.

Det er ikke fra nogen tiltalende Side, Abbed Vilhelm viser sig gjennem alle disse Klager og Anmodninger til Bedste for sine „Fattige“, saa meget mere, som Klosteret var saa rigelig udstyret med Jordegods og indbringende Forrettigheder, at man vanskelig kan Andet end antage, at Klagerne mangen Gang ere i høi Grad overdrevne. Dog vil vel Dommen over ham falde endeel mildere ud, naar vi betænke, at det efter hans, som efter hele Tidens Tankegang, var en fortjenstlig Gjerning at samle til Kirker og Klostre. Vi kunne ikke tvivle paa Oprigtigheden af hans Ord, naar han siger, at det var Prælaternes Pligt, ikke blot at forkynde deres Undergivne det himmelske Fædrelands høie Goder, men ogsaa at forskaffe dem det nærværende Livs Goder, og at han frygtede for Guds Vrede, om han viste nogen Forsømmelighed i denne Henseende.

Med ligesaa stor Iver som Abbed Vilhelm virkede for Klosterets materielle Opkomst, vaagede han over god Orden og Tugt. Selv gik han foran med sit Exempel i nøisom Leveviis og nøiagtig Opfyldelse af sine Pligter. Han havde kun et tarveligt Bord, for at han kunde være istand til at hjælpe de Fattige, hvem han elskede som en Fader; han bar indtil sin Dødsdag en Haarskjorte paa sit Legeme, hans Leie var Straa, hvorover der var lagt et Uldtæppe eller i strenge Vintre et Bjørneskind, kun i Sygdom gjorde han en Undtagelse herfra. Han var vedholdende i Læsning og Bøn, uden haard Nødvendighed forsømte han aldrig Gudstjenesten til de fastsatte Tider, han stod endog op om Natten for Morgentjenesten og bad inderlig til Gud for Brødrene. Han var mild og venlig i sin Tale, uden Bitterhed og Misundelse, men ørkesløs Snak og taabelig Latter hørtes aldrig af hans Mund, og han taalte det ikke heller hos Andre.

Han havde en levende Følelse af Sjælesorgerens store Ansvar, Kirkefaderen Gregors Ord: „Sjælepleien er Kunsternes Kunst“ mindedes han ofte, og han var sig det klart bevidst, at ingen menneskelig Kløgt formaaede at gjøre dygtig til at øve den. „Den, som skal være en Læge for Sjælene,“ sagde han, „maa baade have Brændejernet og Salven i sin Haand, saa han baade kan volde den brændende Smerte, og atter læge med Salven. Er der Nogen, hvem en saadan Gave er given, har han den ikke af Naturen, men den er en Naadegave, som hverken et Menneske eller en Engel giver, men kun Gud, der uddeler al Naade og giver al Velsignelse.“ „Dersom Sjælesorgeren af Forsømmelighed eller af Frygt undlader at straffe Overtrædelsen, har han mistet Sjælehyrdens

Løn, om han end indtager hans Plads, naar han ved sin Tavshed tillader dem at synde, som han burde revse. Os har Herren givet Sjælesorgerens høie Plads i sin Menighed; om vi da tillod dem, som ved vort Ord og Exempel burde gjøre Fremgang i Dyd, at synke ned i Lastens Afgrund, vilde vi faae Dom for at have forladt den Hjord, der var os betroet. Derfor er det, at vi med Guds Hjælp bestræbe os for med aarvaagen Bekymring at drage Om-sorg for dem, der ere overgivne til vor Varetægt, at vi med Tugtelsens Plovjern kunne oppløie deres Forseelser og plante Dyder i Lasternes Sted, for at vi paa Dommens Dag uden Frygt kunne gjøre Regnskab for det Pund, der er os betroet.“

Han opmuntrede flittig til Iver i gode Gjerninger, til Hjælpsomhed og Forsonlighed, men fremfor Alt til Ydmyghed. „Den, som vil øve gode Gjerninger uden Ydmyghed, er som den, der vilde bære Støv i Blæst. Hovmod er Begyndelsen til al Synd. Det var af Hovmod, Djævelen faldt; han var en Lysets Engel, smykket fremfor andre Skabninger med Herlighed og Glands, men han vilde gjøre sig lige med den Høieste, og blev uigjenkaldelig nedstyrtet fra Himlen. Udjaget af Paradiset og lænket til Mørket seer han det med Misundelse, at Mennesket, der er dannet af Støv, stiger op til Himlen. Da Herren talte til sine Disciple om Fremgang i det Gode, sagde han til dem: Lærer af mig, thi jeg er sagtmodig og ydmyg af Hjertet, — og hvad han lærte i sit Ord, viste han ved sit Exempel, da han ydmygede sig og blev lydlig indtil Korsets Død.“ Naar Vilhelm saaledes formanede sine Tilhorere, talte han ofte saa bevæget, at Taarerne kom ham i Øinene; han forstod det, baade med Streng-

hed at straffe dem, der havde forseet sig, og at være dem et Exempel paa Ydmyghed, og tiltrods for sin høie Værdighed undsaae han sig ikke ved at bede dem give efter. Havde Nogen forseet sig imod ham og kom og bad om Tilgivelse, modtog han ham venlig og beskeden og takkede Gud derfor. Det var Mange, hvem han førte til Bod og Omvendelse, saa det var let at mærke, at Guds Naade var med ham.

Ligesaa indtrængende talte han om den Pligt at vise Taalmodighed i Ulykken. „Den Christne“, sagde han, „forventer ikke timelige, men evige Goder, og derfor bør han ikke lade sig overvinde af nogen Modgang. At have Lykke i Verden og ikke at elske Himlen, er mere til Byrde end til Frelse, jo mere vi ere beskjæftigede med Omsorgen for vore timelige Anliggender, jo mindre levende vil Længselen efter de himmelske Goder være hos os. Det menneskelige Sind kan undertiden saaledes beherskes af sine kjødelige Begjæringer, at det kun higer efter det Behagelige, fordi det ikke oplyses af Sandhedens Lys. Men den guddommelige Viisdom, som griber de Vise i deres Kløgt for at føre dem bort fra Vildfarelsen og til den rette Vei, forstaaer at blande det Bittre med det Søde, for at de kunne vaagne af Søvne og lære at foragte, hvad de tidligere af al Magt eftertragtede.“

Til en Syg, om hvem man havde fortalt ham, at han ganske hengav sig i sin Bedrøvelse og viste enhver Trøst fra sig, skrev han og mindede ham om, at vi aldrig bør mistvivle om Guds Barmhjertighed, og derpaa fortsætter han: „Grib da paany det christelige Hjertes Kraft, efter at du har udholdt Trængselens mange Pile, for at du ikke heelt skal nedsænkes i Fortvivlelsens Afgrund,

og det Sidste med dig blive værre end det Første. Har du mistet Meget, da tak derfor, at du er bleven befriet for det, der var dig som en tung Byrde og rettede al din Tanke mod Jorden, saa at du forsmaaede at trage efter de himmelske Goder. Hører du mig, skal du erfare, at det ikke er for Intet, jeg har paataget mig Møie for din Skyld; hvis ikke, er det baade forgjæves, at du har baaret disse Lidelser, og, hvad Gud forbyde, du vil ikke undflye den evige Død.“

Hvor høie Forestillinger end hiin Tid havde om Klosterlivets Fortjenstlighed, var det dog hyppigt, at Munke ved Flugt søgte at unddrage sig dets Tvang og kun ved haarde Midler lode sig bevæge til at underkaste sig den igjen. Et Pavebrev byder saaledes, at naar Munke havde afkastet deres Dragt og ikke paany vilde iføre sig den, skulde de holdes i saa strengt Fængsel, at Intet uden Livet blev dem levnet. *) Ogsaa fra Æbelholt høre vi, at Vilhelm kræver saadanne Flygtninge tilbage, der, som han udtrykker sig med Ord, laante fra Lignelsen om den forlorne Søn, i en fjern Egn havde vogtet Sviin og tilsat den Formue, de havde medbragt, og nu vilde leve i Forglemmelse af deres Forsæt og Lofte. En Søn af Prioren i St. Mariæ Nonnekloster i Roeskilde, ved Navn Niels, var bleven underviist i Æbelholt og havde gjort god Fremgang. Men da han engang havde modtaget en streng Revselse, undveg han og udsatte sin Korkappe og Korskjorte hos Søstrene i Klosteret.

Men at Vilhelm ogsaa kunde føle en kjærlig Deeltagelse for saadanne Borttrømte, viste han ved flere Leilig-

*) Regesta Dipl. I, nr. 648.

heder, han mindedes det vel, hvor haard en Kamp det havde kostet ham selv, da han aflagde sit Klosterløfte. Medens han engang havde været bortreist, havde en af Brødrene ved Navn Daniel forladt Klosteret. Han skrev til ham: „Kjære Søn! i min Fraværelse er din Aand bleven besværet af Trængsler, og du er bleven dreven til at forlade dine aandelige Øvelser. Men da du af din frie Villie har betroet din Sjæl til min Varetægt, har jeg, bevæget af Medlidenhed, anseet det for rigtigt at kalde dig tilbage, for at jeg baade ved Ord og Exempel kan opmuntre dig til din tidligere Gjerning. Kampen mod Amalek vedvarer endnu, den er begyndt, men endnu ikke endt; Israel kjæmper, men har endnu ikke seiret, thi Moses aflader maaskee at bede. Opsæt det ikke, men kom, medens Kampen mod Fjenden endnu varer ved, thi Ingen vinder Kronen uden den, som har kjæmpet paa rette Maade. Om du har forseet dig mod Broderkjærligheden, saa viid, at du af Medlidenhed har faaet Tilgivelse derfor. Men dersom du foragter at vende tilbage, naar din Fader kalder dig med den vante Mildhed, saa tænk alvorlig paa, hvad du vil svare hertil for Christi Domstol, thi hos ham kan Foragt eller Ondskab ikke undskylde Nogen.“

En anden Gang havde en Mand aflagt Løfte som Kannik af St. Viktors Orden, men efter fire Aars Forløb var han gaaet bort og havde givet sig ind i et Johanniterkloster, hvor man havde taget imod ham, da man var uvidende om, at han var bunden af et tidligere Løfte. Vilhelm havde paa hans Bøn givet ham Tilladelse til at blive hos Johanniterne, men Brødrenes Kapitel i Æbelholt havde nægtet ham den, og da det kun var tilladt at gaae

over fra en mildere til en strengere Orden, men ikke omvendt, havde Erkebiskoppen lyst ham i Ban; Vilhelm sendte ham da med Brev til Paven for at blive løst heraf.

Vilhelm lod sig ikke nøie med at virke for dem, der vare ham betroede, men hvorsomhelst Tugten i et Kloster var kommen i Forfald, vakte det hans Deeltagelse; han kunde paa sig anvende Apostelens Ord: Hvo bliver forarget, og det brænder ikke i mig? og rundt om i Landet var der Munke, hvis Liv maatte vække Forargelse hos alvorlige Klerker og Lægfolk.

I Sønderjylland laae to Klostre i aabenlys Feide. Cluniacenserne i St. Michael ved Slesvig By havde længe havt et slet Rygte for deres usædelige Levnet. Da det endelig blev bekjendt, hvorledes Abbeden selv var bleven overrasket af sine Munke i grove Brud paa Klostertugten, besluttede Biskop Valdemar at flytte Klosteret. Efter hvad der var skeet, turde Munkene ikke modsætte sig ham. Fire af dem bleve tilbage for at holde Gudstjeneste for otte Nonner; de af de Andre, som lovede at underkaste sig en strengere Regel, forflyttede han til Guldholm, som han ved Cisterciensere fra Esrom anlagde en Miil Norden for Slesvig. Christi Himmelfartsdag den 23de Mai 1191 *) blev det nye Kloster indviet. Biskop

*) Ved Angivelsen Script. V, 383, at Guldholm blev indviet Christi Himmelfartsdag, 23de Mai 1192, gjør Crone, Valdemar Knudsen, 18—19 opmærksom paa, at her maa være en Feil, da denne Fest 1192 ikke faldt paa 23de Mai. Men da den 1191 netop faldt paa denne Dag, synes den Formodning at ligge nær, at det er Aarstallet, der er urigtigt; Helligdagen, da Indvielsen skete, maatte vistnok lettere erindres end Aaret. Nogle Krøniker have desuden 1191 (Suhm VIII, 227). Om det Aar, da Biskop Valdemar flygtede, bemærker Crone S. 21, at der hersker stor Uvished.

Valdemar udstyrede det rigelig med Gods af sin egen Arvejord, og lovede endnu Mere. „Du hedder Guldhalm,“ sagde han, „og om jeg lever, skal jeg forgylde dig.“ Han blev forhindret i at udføre dette Forsæt, thi kort efter maatte han forlade Landet paa Grund af sine Stemp-linger mod Kongen. Men nu vendte de forrige Beboere af St. Michael tilbage til deres gamle Kloster og overfaldt herfra Cistercienserne paa Guldhalm og sloge dem ikke alene med Næverne og med Knipler, men endogsaa med Sværd, saarede dem og toge deres Eiendom fra dem. Selv efterat de hvide Munke (Cistercienserne) havde paa-kaldt Pavens Beskyttelse, vedbleve de sorte (Cluniacenserne) at bekrige dem, ja de vovede endogsaa at vise sig i Rom for at forsvare sig. Da antog Abbed Vilhelm sig de betrængte hvide Munke og skrev gjentagne Gange til Paven til Bedste for dem. Det blev overdraget ham tilligemed Biskop Orm af Ribe at undersøge og paa-kjende Sagen. Dommerne stevnede begge Parter for sig og tilkjendte derpaa Cistercienserne Besiddelsen af St. Michael. Denne Dom bade de derpaa Paven stadfæste; ogsaa Kong Knud bekræftede den ved et Brev af 31te Marts 1196. *)

I Vestervig var et Augustinerkloster, der var indviet til den hellige Thøger. Her havde Kannikerne tilsidesat deres Ordensregel, de brød Taushedsløftet og førte tom og forfængelig Snak, efter Forgodtbefindende forlode de Klosteret og hengave sig til forskjellige Uordener. Mod deres Foresatte viste de Opsætsighed; naar Klosterets

*) Foruden Vilhelms Breve herom see Script. V, 379. Suhm, VIII, 704.

Provst vovede at irettesætte dem, svarede de ham med Latter og Trusler. Biskop Thurgot af Børglum, hvem det paalaa at føre Tilsyn med Kapitlet, saae disse Uordener og tav dertil. Da kunde Vilhelm ikke længer forblive tavs Tilskuer. Han skrev til Biskoppen og foreholdt ham, med hvor stor Glæde han havde hørt om hans Førfremmelse, fordi han haabede, at Guds Kirke skulde faae Gavn af hans Bestræbelser, thi Andet kunde man ikke vente efter hans tidligere Liv. Men desværre, det var gaaet heelt anderledes, den skønne Farve var bleven forandret, Guldet var blevet til Erts, Viinstokken, som skulde bære ædle Druer, bar Galdebær. Derpaa omtaler han Kannikernes Uordener i Vestervig Kloster og fortsætter: „Hvem er da skyldig, uden han, som har Myndighed over dem, og som kan tæmme de svulmende Bølger. Berson I har Magten og tier, mon I da ikke samtykker? Ordsproget siger: den, som tier, samtykker, og efter Skriften skulle de, som samtykke, og de, som gjøre en Ting, faae lige Straf. Det give den almægtige Gud, at de Ryggesløse ikke mere maae finde nogen Tilflugt hos Eder, men at de maae fornemme, at der hos Eder er en brændende Nidkjerhed for det Rette.“*) Til Provsten skrev han og opmuntrede ham til ikke at lade Modet falde. „Hvor det gjælder Christi Sag“, hedder det, „bør en Christen ikke tabe Taalmodigheden, om han end stedes i Trængsler, men han bør med Gud og for Gud give sig til Priis for Trængselens Pile. I kjender ham, som sagde til sine Lemmer: I Verden skulle I have Trængsel, men

*) Vilhelms Brev II, 41 ligner II, 66 saa meget, at det vistnok kun er en unøjagtig Afskrift heraf; man har formodentlig savnet det foran Brevet II, 42.

værer frimodige, jeg har overvundet Verden. Ere vi Christi Lemmer, da lader os ikke frygte for at paatage os Lidelser for Christi Skyld, fordi Christus, som I godt veed, lønner sine Stridsmænd med en værdig og uforlignelig Løn.“ Dersom Provsten ikke længere kunde udholde Opholdet i Vestervig, tilbyder Vilhelm ham at komme til Æbelholt og overtage Bestyrelsen af Klosterets udvortes Anliggender, eller, om han foretrækker det, foreslaaer han ham at tage Bolig hos Brødrene paa Esrom, „thi hvert af disse Steder er til Baade for Sjælen.“

Brevet til Biskop Thurgot er et Vidnesbyrd om, hvor frimodig Vilhelm vovede at irettesætte endog høitstaaende Geistlige; at han ikke heller frygtede for at give selv Medlemmer af Kongehuset en indtrængende Advarsel, viser et Brev, han skrev til to Kongedøttre, formodentlig Valdemar den Førstes Døttre Margrete og Maria, der havde taget Sløret i Maria-Klosteret i Roeskilde. Vilhelm kjendte dem kun af Rygte og gennem nogle af Brødrene, der havde modtaget Velgjerninger af dem. Han roser dem først, at de, skjøndt opdragne i Pragt, dog havde vendt Verdens Tillokkelser Ryggen; Djævelen sukker derover, at han er overvunden af det svage Kjøen; men derpaa fortsætter han: „Jeg formener ikke, at det er nødvendigt at paamine Eder om, at I ikke beruse Eder ved Bordet, skjøndt denne Last er almindelig her i Landet. Men Sligt bør I afskye, thi derved paadrager endog den stærkeste Mand sig Fordærvelse og Skyld; Blufærdigheden bukker under for Udsvævelsen, det hellige Forsæt bærer ingen Frugt, og det gode Rygte forspildes.“

Der kan ikke tvivles paa, at saadanne djærve Paa-mindelser mangan Gang have virket, og at rundt om i

Landet manges en efterladet Klosterforstander og Klosterbroder har gjort sin Pligt af Frygt for Abbeden paa Æbelholt. Af Folket blev den strenge Munk og nidkjære Sjælesørger anset for en hellig Mand, om hvem man endog vidste at fortælle Undergjæringer. Syge vare helbredede ved at han gav dem at spise af Maden fra sit Bord, eller ved at han lagde Hænderne paa dem. Engang reiste han paa Tilbageveien fra Rom over Alperne, da blev en Hest, der bar nogle Relikvier, saaret i Foden og kunde ikke gaae, men han bad for den og strøg den syge Fod med Haanden, og Dyret blev helbredet. — Da han engang skulde ride bort fra Klosteret, satte han sig op paa en gammel, udlevet Hest. „Troer du, den kan gaae i Pasgang?“ spurgte han en af Brødrene, og dermed satte han Sporerne i dens Sider; og da gik den i Pasgang, saalænge han sad paa dens Ryg.

Fra den Kannikeorden, hvortil Vilhelm hørte, vare flere af den christelige Middelalders betydeligste Theologer udgaaede. Uden endnu i sin første Tid at indtage nogen fjendtlig Holdning overfor Skolastiken, havde Skolen i St. Viktor dog fjernet sig fra den eensidige Forstandsretning, der væsentlig betragtede Religionen som en Erkjendelsessag. Imod dem, der meente, at det i Troen mere kom an paa Fuldstændighed i Kundskaben end paa Andagtsens Inderlighed, lærte Hugo af St. Viktor, at den guddommelige Naade ikke saae paa,

hvor stor Erkjendelse der var forbunden med Troen, men derpaa, om det, der var Troens Gjenstand, blev elsket med Inderlighed. Hans Discipel Rikard af St. Viktor lærte, at et reent Hjerte er Betingelsen for at erkjende de guddommelige Ting. „Den fornuftige Aand,“ sagde han, „finder uden Tvivl i sig selv det fortrinligste Speil til at see Gud. Thi naar Guds usynlige Væsen sees af hans Gjerninger, hvor skulde vi da tydeligere finde de Spor indprægede, der føre til hans Erkjendelse, end i hans eget Billede? Derfor maa Enhver, der begjærer at see Gud, rense Hjertets Speil.“ Hvad Mennesket saaledes har erkjendt, maa blive det Bestemmende for hans Sindelag. „Den Sandhed, der ved den guddommelige Naade er meddeelt Erkjendelsen, maa ved vor Anstrenge og den guddommelige Naades Medvirkning ogsaa præge sig i vor Villie. Hvad er Kundskab om Hellighed, naar den er uden et reent Hjerte, Andet end et Billede uden Liv.“*) Rikard, en Skotte af Fødsel, var Prior i St. Viktor 1160—1173, uden Tvivl have vi endnu et Brev, Vilhelm har skrevet til ham.***) Endnu en anden af Hugos Disciple kan det med Grund antages, at Vilhelm har staaet i Venskabsforhold til, Englænderen Andreas. Han synes at have været iblandt de tolv Kanner, der fra St. Viktor bleve indførte i St. Genoveva, og Vilhelm sender i et Brev til Paris Hilsen til Magister Andreas. Denne Mand har efterladt sig Kommentarer til flere af det gamle Testaments Boger, han havde den i hiin Tid sjeldne Fordeel, at besidde Kundskab til det

*) Neander, *Gesch. der chr. Rel. und Kirche*. V, 784. 798.

***) Martene et Durand, *Amplissima collectio*. VI, col. 237.

græske og hebraiske Sprog, og henhører vistnok til de ypperligste Bibelfortolkere i det tolvte Aarhundrede. *)

Vilhelm fornægter sig ikke som Viktoriner, ogsaa hos ham gjenfinde vi den samme Aandsretning som hos disse Mænd: samme Forkjærlighed for Skriftstudiet, samme Opfattelse af Religionen, som fortrinsviis ikke en Erkjendelses-, men en Villies- og Hjertesag. Han har efterladt sig en betydelig Samling Breve, over 100, hvoraf de fleste endnu have. Om Hensigten med at samle dem udtaler han sig saaledes i et Forord: „Det er med det Ønske at kunne være mine Nærmeste til nogen Nytte, at jeg har sat mig for, uden Forbehold at meddele dem hvad jeg veed eller jeg fortrøster mig til at kunne magte, thi det paaligger mig at sørge for, at de, med hvem jeg i Kjærlighed er forbunden, gjøre nogen Fremgang. Derfor er det, at jeg i eet Bind har samlet, hvad jeg efter min ringe Evne har nedskrevet, nemlig de Breve, som jeg har sendt til Forskjellige, eller som jeg har skrevet i Andres Navn, til Underviisning og Belæring for dem, som ikke kunne naae høiere, for at dette mit ringe Skrift maa være dem til nogen Gavn. Læseren, som seer mit Arbeide og heri forgjæves søger skjøne og velvalgte Ord, vil jeg bede mindes min Hensigt; thi, som jeg sagde, er det ikke for de Lærde, men for Begyndere jeg har bestemt det. Dersom her findes Noget, som kan øve deres Forstand og Fatteevne, bør de med mig takke Gud derfor og erindre sig det. Det er Skik, paa Kongernes Borde ogsaa at sætte nogle tarvelige Retter, som ret

*) Acta Sanct. Apr. I, 623. Gallia chr. VII, col. 712. Vilh. Brev II, 30. Hist. littéraire de la France, XIII, 408—409.

vel kunne tages med ved de prægtige Gjæstebud, hvor man kjedes ved de mange udsøgte Spiser, og de vinde almindeligt Bifald hos Bordgjæsterne. I de Breve, hvor vanskelige Spørgsmaal ere behandlede, maa Ingen agte paa, hvad der er fremsat til deres Besvarelse, undtagen det har de Helliges Bestemmelser for sig.“ Brevene vise et omfattende Kjendskab til Skriften, hvis Ord han søger at gjøre frugtbare for Livet ved at anvende dem til Formaning og Trøst. Ogsaa Kirkefædrene anfører han undertiden, en enkelt Gang forekommer et Vers af Ovid.

Vi faae her en Forestilling om, til hvilke Studier han førte de unge Klerke i Æbelholt; med hvor stor Iver de klosterlige Øvelser end ere varetagne, have de ikke været nogen Hindring for flittig Læsning i den hellige Skrift. Vilhelms Levnetsbeskrivelse, der er forfattet af en af hans Disciple, viser stor Færdighed i at anføre Bibelsprog, men priser vistnok tillige Klosterlivet i stærke Ord, stærkere, end vi nogensteds finde dem hos Vilhelm. Ved at fortælle, hvorledes han blev regelbunden Kannik, udbryder den: „O gode Jesu! hvor herlige ere dine Gjerninger! thi, som Propheten siger, du udretter alle vore Gjerninger i os;“ — og derpaa sammenligner den denne Begivenhed med hvad der er skrevet om de to Apostle Brødrene Peter og Andreas; om dem fortælles der, at de paa et Ord af Frelseren forlode Skib og Garn og fulgte ham, — men Vilhelm forlod ikke paa Frelserens, men kun paa hans Tjeners Befaling ikke blot Skib og Garn, men Gods og Eiendom, Huus og Tjenere, Rigdom og Ære, ja endogsaa sig selv. „Dog,“ hedder det videre, „jeg siger ikke dette i den Mening, at jeg vilde sammenligne

ham med de høie Apostle, men idet jeg roser de smaa Gjæringer, laster jeg ikke de Vældiges store Gjæringer.“

Den Indflydelse, Vilhelm øvede ved at uddanne unge Præster i sit Kloster, kan neppe have været ringe*), endnu større Betydning fik han ved at fremme Studiet af den kanoniske Ret, som udgjorde en saa vigtig Deel af Middelalderens Theologi. Et nøiagtigt Kjendskab til dens Bestemmelser var paa denne Tid ingenlunde almindeligt, det var først ved Midten af det tolvte Aarhundrede, at Gratians Dekret bragte den i System, og selv længe efter var dette Værk kun lidet kjendt her i Norden. Endnu mere manglede der i, at Lovens Bud fandt almindelig Anerkjendelse, thi mange af dem stode i skarp Modsætning til Landets gamle Sædvaner, og først efterhaanden og efter seig Modstand fra Folkets Side kunde de trænge igjennem. Saalænge Kirken endnu var ung i et Land, maatte den finde sig i, ikke at gjøre alle sine Bud gjældende i deres hele Strengthed, for at ikke det ubefæstede Folk derved skulde afskrækkes fra den gode Begyndelse; men det fulgte af sig selv, at alle saadanne Indrømmelser

*) Gallia christiana VII col. 716 fortæller, at den hellige Kjeld og Thorlak Thorhallesøn vare iblandt de Disciple, som Vilhelm underviste i sit Kloster, men denne Efterretning synes at beroe paa en Misforstaaelse. Kjeld var død flere Aar før Vilhelm kom til Danmark, og hvad Thorlak angaaer, er det allerede betænkeligt, at hans Levnetsbeskrivelse Intet fortæller herom. Han tilbragte vistnok i sin Ungdom sex Aar paa Reiser, men da han blev Prior i Thykkvabø 1168, og han forinden havde opholdt sig sex Aar paa Island, maa han have endt sin Udenlandsreise senest samme Aar, Vilhelm kom til Eskilsø. (Finni Johannæi, hist. eccl. Island. I. 288.)

kun skulde gjælde saalænge, til Folket var modent til at modtage det Fuldkomnere.

Vilhelm har været i Besiddelse af et Kjendskab til den kanoniske Ret, som her i Landet var noget ualmindeligt, og hans Hjælp blev søgt i mange vanskelige kirkeretlige Spørgsmaal. Saa meget mere følte han sig forpligtet til stadig at forøge sine Kundskaber. Med den berømte Petrus Lombardus stod han i Brevvexling, og han fik den Roes af ham, at det af hans Breve saaes, hvor meget han befattede sig med aandelige Studier, idet han uden Ophør søgte, hvad der kunde behage Gud og hvad der stemmede med hans Ære. Saadanne Bestræbelser burde saa meget mere paaskjønnes, som det kun var Faa, der beskjæftigede sig med disse Ting. — Fornemlig var det dog det apostoliske Sæde, hvis Raad Vilhelm søgte, thi det var en Skyldner mod Vise som mod Uforstandige i de Ting, der angik Sjælenes Frelse, for at Ingen ved paa egen Haand at træffe en Afgjørelse, der ikke støttede sig til de Helliges Myndighed, skulde fare vild fra den katholske Tro og Lære. Saadanne vanskelige Spørgsmaal vare: om Ægteskab kunde sluttes mellem Frie og Trælle, hvilke Slægtskabsgrader der vare Hindring for Ægteskab, om den ene Ægtefælle kunde gaae i Kloster uden den andens Samtykke, om Nogen burde døbes, naar det var uvist, hvorvidt han allerede tidligere var døbt; om Daaben kunde foretages med Andet end Vand, om ved enkelt eller gjentagen Overøsning, om den var gyldig, naar den var udført af en Vantro, og andet Lignende. *)

*) Kolderup-Rosenvinge, den canoniske Rets Anvendelse i Danmark. (Kirkehistoriske Samlinger I, 1 ff.)

Tiltrods for sin Ærbødighed for Paven var han dog ingenlunde villig til at finde sig i alle det romerske Hofs Anmasselser. Et Exempel herpaa er hans Optræden imod Kardinal Fidentius. Da denne som pavelig Legat var kommen her til Landet, krævede han en Afgift af alle Klostre, og de Abbeder, der satte sig imod, truede han med Afsættelse. Men Vilhelm erklærede, at om end alle fattige Abbeder og Munke vilde offre til Kardinalens Pengepung, vilde han dog ikke. „Mon St. Peter kom saaledes til Romerne? Ingenlunde. Han krævede ikke Sølv eller Guld, men med Tegn og Under kom han de Syge tilhjælp i deres Skrøbelighed og gav Gud, hvad han tog fra Djævelen. Mon Legaten har sagt til Nogen, som bar paa et sygt Legeme: Sølv og Guld har jeg ikke, men hvad jeg har, giver jeg dig: I Jesu den Nazaræers Navn, staa op og gaa! Hvor er hans Kraft og Styrke, som roser sig af sin Sendelse? Hvem har han omvendt fra Vantro til Tro? Hvor ere de Blinde, han har gjort seende, de Syge, han har helbredet, de Spedalske, han har rensset, de Døde, han har opvakt? Om Kardinalen var en saadan Mand, hvem vilde da ikke føie sig efter ham, hvem vilde da nægte ham de timelige Ting? Men nu kræver han, hvad vi ikke kunne give, fordi vi hverken have Evne eller Villie dertil. Fra Arildstid er det ikke hørt, at St. Viktors Orden fra Paris gav nogen Kardinal Skat. Skal jeg da være den Første og den Eneste i Ordenen, som nedbryder dens Friheder og Begunstigelser? Det var mig bedre, at en Møllesteen blev hængt om min Hals, og jeg blev kastet i Havet. I taabelige danske Biskopper! hvo har saaledes fortryllet Eder og forvandlet Eders Forstand til Uforstand, jeg vover ikke

at sige Daarskab? Hvortil denne Ødselhed? Sandelig siger jeg Eder, den, som drikker af dette Vand, vil tørste paany og i al Evighed. Burde alt dette ikke gives til de Fattige, ikke til Ulvene, hvis Graadighed Alverdens Skatte ikke kunde mætte? Gid man vilde gjøre med dem, som med Krassus, da man heldte Guld i hans Hals og sagde: du har tørstet efter Guld, saa drik da Guld.“

Foruden Brevene har Vilhelm forfattet nogle Smaaskrifter, som alle synes fremkaldte ved bestemte ydre Foranledninger. Hans Traktat „om Aabenbarelsen af den hellige Genovevas Hoved“ (de revelatione capitis S. Genovefæ) er en Beretning om denne Begivenhed, hvori han havde taget saa levende Deel. Uagtet han ikke nævner sig selv i Fortællingen, gjenkjender man dog Genovevakanniken i den heftige Uvillie, hvormed han omtaler sin Modstander, Biskop Manassa, som i hans Øine har forseet sig mod Helgeninden selv. Den Tillid til hendes undergjørende Kraft, han ved den omtalte Leilighed lagde for Dagen, tabte sig ikke senere. Da han engang var syg og tvivlede om sit Liv, paakaldte han hendes Hjælp, og i Drømme viste hun sig for ham. „Frygt ikke,“ sagde hun, „vi have en mild Herre.“ Han spurgte, hvem denne Herre var. „Jesus, Guds Søn,“ var Svaret. Kort efter vaagnede han og følte sig helbredet og tvivlede nu ikke paa, at det var hendes Forbøn, han havde at takke herfor.

Et Skrift, der handlede om hans Klosters Forflyttelse til Æbelholt og Absalons Veigjerninger imod det, kjendes nu kun af et lille Brudstykke. Af et tidligere Skrift, ligeledes om Klosterets Historie, er Intet tilbage; han omtaler i et af sine Breve, at han har sendt det til

Abbeden af Genoveva, fra hvem han ønsker. at man vil skaffe sig det tillaans i St. Viktor. *)

Endelig har Vilhelm forfattet en „Stamtavle over Danmarks Konger“ (Genealogia Regum Danorum), der blev benyttet som Indlæg i Dronning Ingeborgs Sag. Det vidner om det Kjendskab, han havde til Landets Historie, at det blev overdraget ham at forfatte dette Aktstykke. Flere Yttringer, hvorved han synes at ville afværge, at Nogen skulde fatte ufordeelagtige Tanker om Danmark, vilde have Interesse som Vidnesbyrd om hans Hengivenhed for sit nye Fædreland, hvis han ikke havde givet et langt stærkere Beviis herfor i sin lange Virksomhed i den danske Kirkes og Stats Tjeneste. **)

*) I Brevet II, 32 omtaler Vilhelm „Libellus nuper a nobis editus“; dette Brev er skrevet til Abbed Guarinus af St. Viktor, som ifølge Dubois, hist. eccl. Paris II, 176 døde XIV Cal. Novbr. 1193. Angivelsen i Noten Script. R. D. VI, 52 19 Novbr. 1174 maa være Trykfeil for 1194, saaledes som der angives Bulæus, hist. univ. Paris. II, 742. Den omtalte „Libellus“ er altsaa forfattet før Brudstykket VI, 79, som i det Tidligste er fra 1198. Vilhelm siger nemlig her, at han i 36 Aar havde modtaget Gaver af Absalon. Derimod er det muligviis det samme Skrift, der i Brevet II, 56 kaldes „nugarum nostrarum schedulæ vel libellus“.

**) Brial i Hist. littéraire de la France XVI, 476 tvivler paa, at Vilhelm er den egentlige Forfatter af dette Skrift, men Hvitfeldt (Kvartudg. S. 53) siger udtrykkelig: „da er dette en ret fortegnelse paa Slecten aff en Bog S. Villom haffuer skreffuet“, og Genealogien viser en saa nøie Overeensstemmelse med Brevet II, 22, skrevet af Vilhelm i Absalons Navn, at den nødvendig synes at maatte være af samme

Det er i Middelalderen ikke sjælden Tilfældet, at de Mænd, der havde trukket sig tilbage til et Kloster for at kunne hengive sig til fromme Øvelser og gudelige Betragtninger, dog kom til at øve en Indflydelse, saa indgribende, som kun Faa, paa Livet udenfor Klostermurene. Dette havde ikke alene sin Grund i den Anseelse, hvori deres Stand stod, og den velfortjente Tillid, mange iblandt dem erhvervede sig ved deres oprigtige Fromhed og Redelighed, men ogsaa i den ualmindelige Dygtighed, de vare i Besiddelse af. Det viste sig her, som saa ofte før og siden, at alvorlig Beskjæftigelse med aandelige Anliggender ikke gjorde udygtig til at varetage de jordiske. Mangen en Klosterforstander erhvervede sig ved Selvbetragtning og ved at øve sin Sjælesørgergjerning en grundig Menneskekundskab, Bestyrelsen af den Eendom, der var ham betroet, maatte give en ikke ringe praktisk Dygtighed, og endelig fandt Lærdom og Videnskab fornemmelig deres Dyrkere i Klostrene.

Alt dette finder i fuldt Maal sin Anvendelse paa Vilhelm. Om hans praktiske Dygtighed kunde der efter hans Kundskaber i den kanoniske Ret og efter den Maade, hvorpaa han havde forstaaet at varetage sit Klosters Anliggender, ikke være Tvivl, men dertil havde han et velvilligt og kjærligt Sind. Det var ikke blot Vennernes Gaver, men ogsaa deres Følelser, han forstod at skjønne paa. Atter og atter kommer han tilbage til Betragtninger

Forfatter; ikke alene Stamtavlens Navne, men mange af dens Bemærkninger gjenfindes i Brevet. Efterat være trykt to Gange tidligere, er Genealogien udgiven Script. R. D. II, 154—163. Senere skal den være udgiven i 19 Bind af *Recueil des historiens de la France*.

over, hvor godt det er at eie en trofast Ven. „Det er Lægedom i vor Landflygtighed, hvor der møder os saa mange bedragende Gjøglebilleder og tomme Skuffelser, at have Nogen, hvem vi kunne elske, hvem vi kunne fortrøste os til, ved hvis Hjælp vi kunne reise os paany efter Forknyttelse og Modgang og staae Ulykkerne imod, der storme ind paa os. Naar Venner see hinanden, er det en usigelig Grund til Glæde; Intet paa Jorden er lilligere end at tale fortrolig med en Ven, og om hans Tale end varer længe, synes den dog aldrig lang nok. Sjæle, som i Sandhed ere forbundne i Kjærlighed, formaer hverken det farefulde Hav eller Afstand mellem Landene at skille, thi Kjærligheden er stærk som Døden. Men i dette Gode har det sandselige Menneske ingen Deel, thi han fatter ikke, hvad der horer Gud til. Hvor Sjælene ere fast forbundne med hinanden, der er utvivlsomt ogsaa den Helligaands Samfund; thi hvad er den stærke Kjærlighed, naar den ikke strømmer fra et reent Hjerte.“

Saadanne Ord vise tilstrækkelig, at Vilhelm forstod at sætte Priis paa Venskab og at gjengjælde det. Dette udelukker imidlertid ikke, at ingenlunde enhver Hengivenhedsyttring, der forekommer i Brevene, er at tage lige efter Bogstaven; Tiden yndede høie og velklingende Ord, og Vilhelm danner i saa Henseende ikke nogen Undtagelse fra sin Tid. Det viser sig allerede, naar en Udtalelse som denne: „at leve uden Eder maa snarere kaldes Død end Liv“ gjentages og henvendes til Forskjellige, og mange Vendinger i Brevene ere saa søgte og saa overvættedes beskedne, at de aabenbart langt snarere ere fremgaaede af Lysten til at sige noget Aandrigt og Behageligt, end af en hjertelig Følelse. Saaledes

kalder han sig i et Brev til Anders Sunesøn „hans lille Ven mellem de store“, i et Brev til Abbeden af Esrom „den mindste af hans Venner“. Paa en Opfordring til at komme og hjælpe en Ven, svarer han: „om et saa ringe Menneskes Arbeide eller hans Nærværelse kan gavne Eder Noget, derom maa I selv see til; jeg kan ikke tænke, at I opnaaer Andet end at føre en Skygge fra Klosteret ud blandt Menneskene.“ Som Prøve paa, hvor stærke Udtryk han undertiden betjener sig af, kan et Brev tjene, han skrev til „sin kjæreste Ven, ja sit andet Jeg, eller rettere sig Selv,“ det er: Peder Sunesøn. „Jeg ønsker høilig tillykke,“ hedder det, „for den Kjærlighed, den Ære, den Ærbødighed og Yndest, du ved dine Tjenester har vundet hos vore Brødre, fordi du derved er en Vellugt i de Omkringboendes Næser. Hvem glæder sig ikke ved, at den boglige Lærdom saaledes smykker dig, at Hæderen ikke formaaer at gjøre dig berømt, men du gjør Hæderen berømt. Men jeg vil høre op at rose, for at jeg ikke, naar jeg fortæller, hvad jeg har hørt, skal faae Udseende af, snarere at smigre end at tale Sandhed. Faa Ord ere tilstrækkelige for den Vise, som forstaaer af Lidet at slutte sig til Mere; det bønfalder og det paaminder jeg om — hvis det ikke er anmassende, at den Uforstandige paaminder den Vise, den Ringe den Ophoiede — dette, siger jeg, paaminder jeg om, at du stedse vedbliver som du har begyndt, og til en god Begyndelse føier en skjønnere Ende.“ Saadanne udsøgte Talemaader hørte med til Tidens gode Tone. Tiltrods for sine strenge Klosterøvelser synes Vilhelm med Lethed at bevæge sig heri og at føle sig vel derved. At han tillige var en oprigtig og en hjælpsom Ven, kan

der ikke tvivles paa; det stærkeste Vidnesbyrd herom er selve hans udbredte Brevvexling, som viser, hvor mange Mennesker, fjern og nær, af forskjellige Stænder, fra Klosterbroderen til Kongen, der søgte Raad og Hjælp hos ham.

Med de Styrende i Landet stod „den uværdige Tjener for de fattige Brødre i St. Thomas“ i levende Forbindelse. Ved hans Ankomst hertil havde Kong Valdemar modtaget ham paa en hædrende og forekommende Maade, og Knud den Sjette viste ham og hans Kloster en lignende Yndest. „Vi vide og fortie det ikke,“ hedder det i et Brev fra denne Konge i en Sag, Æbelholt vedkommende, „at vi, som have overtaget Rigets Styrelse, omhyggelig bør be-
 flitte os paa, at Herrens Hjord, der er undergivet den klosterlige Tugt, under vor Beskyttelse stadig kan faae Fremgang og kan glæde sig ved Fredens Ro.“ Vilhelm kunde omtale Kongen som den, der elskede og ærede ham i Herren, thi skjøndt han var fattig og fremmed, havde hans Bønner dog undertiden fundet Indgang hos ham. Om den Hjælp, Absalon gav Klosteret, og om hans Venskab for Vilhelm, er ovenfor talt. At baade Kongen og Erkebiskoppen nærede fuldkommen Tillid til Vilhelms Hengivenhed, fremgaaer af, at de begge betjente sig af hans Hjælp i vigtige Forhandlinger med Pavestolen, hvortil hans Kundskaber i den kanoniske Ret og hans personlige Forbindelser med Paver og Kardinaler maatte gjøre ham vel skikket. I Absalons Ærende har han flere Gange været paa Reiser til Italien; han omtaler selv, at han er bleven sendt til Pave Cølestin den Tredie, to Gange til Venedig og een Gang til Tusculum. Da den svenske Klerus vilde unddrage sig for at vise

Absalon den Lydighed, der tilkom ham som Sverigs Primas, og ikke vilde give Møde, naar han stævnedes den sammen, var det Vilhelm, der i Absalons Navn klagede herover til Paven. Det er formodentlig Tjenester af denne Art, han mener, naar han siger, at han ved sit Arbejde havde erhvervet sit Kloster de to Kirker Tjæreby og Freerslöv, som Absalon havde skjænket. Af Breve, han har skrevet til Paven i Kongens Navn, have vi foruden eet, der angaaer Biskop Valdemars Oprør, flere i Anledning af Dronning Ingeborgs Skilsmissesag. Vilhelm kunde henregne sig selv til dem, „der staae ved Kongens Side og forestaae de kongelige Forretninger.“

Absalons Sødskendebarn Sune Ebbesøns Gaard Kundrup laa nogle faa Miil fra Æbelholt, og Vilhelm pleiede Venskab baade med Sune og hans berømte Søner, fornemlig Peder, Absalons Eftermand paa Roeskilde Bispestol, og Anders, hans Eftermand paa Erkesædet. Venskabet blev fra Sunesønnernes Side bekræftet med Gaver til Klosteret, og fra Vilhelms Side ydes der dem rigelig Anerkjendelse. „Hvem elsker ikke Ebbe,“ hedder det i et af hans Breve, „hvem ærer ikke hans Tro og Troens Reenhed? Hvem berømmer ikke for Gud og Mennesker vor Ebbes Kyndighed i alle timelige Anliggender og hans Omsorg for Klosterfolk?“ Uden Tvivl har han ogsaa i Gjerningen viist dem sin gode Villie. I saa fortroligt Forhold stod han til denne Familie, at Peder endog benyttede hans Hjælp som Mellemand til at forebringe sin Fader sine Bønner.

Med Biskopperne i Skara og Schwerin stod Vilhelm i Brevvexling. Begge vare de Mænd, hvis Venskab det maatte være en Ære at besidde. Hvad vi vide om Jerp-

ulf af Skara er vistnok kun Lidet; han hædredes ved at modtage Brev fra Pave Cølestin den Tredie og synes efter flere Mærker at dømme at have været en betydelig Mand i den svenske Kirke. *) Berno af Schwerin har vundet et hædret Navn ved sin rastløse og uforfærdede Virksomhed for Obotriternes Omvendelse.**) Af et Brev fra Vilhelm sees det, at han var bleven opfordret af Berno til at give Møde paa et opgivet Sted, en Opfordring, han lovede at efterkomme.

Med Norge kom Danmark i Slutningen af det tolvte Aarhundrede snart i venlig og snart i fjendtlig Berøring. Denne Forbindelse mellem Rigerne gav Anledning til, at norske Biskopper og andre af Landets første Mænd jevnlig opholdt sig hernede. Saaledes var Biskop Helge af Oslo tilstede i Ringsted 1170 ved Knud Lavards Kanonisation og indledede Fredsunderhandlinger. Det Lehnsforhold, hvori Vigen ved Fredslutningen kom til at staa til Danmark, har uden Tvivl virket med til, at der fra Æbelholt blev anlagt et Augustinerkloster i Kongshelle. En Trækirke, Kastlekirken kaldet, der tidligere havde været i denne By, var tilligemed Borgen 1135 brændt af Venderne; men omtrent 1182 fandtes her et Augustinerkloster, der stod i Afhængighed af Æbelholt. Ved denne Tid skrev nemlig Abbed Vilhelm til Prioeren Laurentius, Henrik og de andre Kanniker i Kongshelle, i Anledning af en Ladning Malt, han vilde sende dem, og beder dem skriftlig eller mundtlig at lade ham vide et sikkert Sted, hvortil han kan sende Skibet. Mere end et Aarhun-

*) Reuterdaahl, Svenska kyrkans historia. II: 1, 160.

**) Wiggers, Kirchengeschichte Mecklenburgs, 36. 38.

drede senere erklærede den daværende Prior af Kastle, Erik Thordsøn, at ifølge hans Forgjængeres Vidnesbyrd var hans Kloster skyldigt at erkjende Abbeden af Æbelholt for sin Foresatte, saa at ingen Priors Valg skulde være gyldigt uden hans Samtykke; derfor lover han at vise Lydighed mod den ærværdige Fader, Abbed Benedikt Asbjornson af Æbelholt, hvem det tilkom at have fuld Myndighed over hans Kloster og alt dets Gods. — Konventet i Kongshelle var stiftet paa en Tid, da Vigen stod i Afhængighedsforhold til Danmark; efterat dette Forhold var ophørt, blev det vanskeligt for det sjællandske Kloster at hævde sin Høihedsret, da den blev anfægtet af Erkebiskoppen af Nidaros og Kannikerne ved hans Domkirke. *)

Under Kong Sverres Kamp mod Hierarchiet tyede efterhaanden alle de norske Bisper til Danmark, hvor de fandt en god Modtagelse hos Absalon, og hvorfra de fortsatte Kampen. Erkebiskoppen, Erik Ivarson, var selv den Første, der flygtede; i Oktober 1191 var han i Skaane. Allerede i sin Ungdom havde han stiftet Bekjendskab med Vilhelm; thi 40 Aar tidligere havde han i Genovevaklosteret i Paris aflagt Løfte som Kannik af St. Viktors Orden. Han maatte nu saa meget mere trænge til Ungdomsvennens Hjælp, som han kort efter sin Flugt fra Norge var bleven blind. Hvor kraftig Vilhelm tog sig af hans Sag, fremgaaer af to Breve, han skrev til Paven, det ene i Erkebiskoppens, det andet i

*) Smlgn. Lange, de norske Klostres Hist. 2. Udg. 480. 484. Munch, det norske Folks Hist. III, 30 f. 268. Keyser, den norske Kirkes Hist. I, 276.

sit eget Navn. *) Den Interesse, en anden af de norske Biskopper, Niels af Oslo, efter Vilhelms Død viste for at udvirke hans Kanonisation, er vistnok ialfald for en Deel at betragte som en Tak for den Hjælp, han havde havt af ham under sit lange Ophold i Danmark.

Dengang Vilhelm paa Absalons Opfordring forlod sit Fædreland og drog til Danmark, havde han forbeholdt sig, at hans Plads ved Genovevaklosteret skulde staae ham aaben, hvis han senere ønskede at vende tilbage. Dette Ønske paakom ham mere end een Gang. Det var ikke blot, da han saa sig forladt af Brødrene, der havde fulgt ham fra Genoveva, at det kostede ham Overvindelse at blive; skjøndt han omfattede Danmark med oprigtig Kjærlighed, kunde han endnu mange Aar efter gribes af Længsel efter at gjensee Fædrelandet, om det saa kun var for nogle faa Dage; det alene holdt ham tilbage, at han ikke vilde handle imod Absalons Villie. Naar en Nordbo som Erkebiskop Eskil kunde føle sig saa mægtig greben af, hvad han havde fundet i Frankrig, det mildere Klima, de rige og anseelige Klostre, og Omgang med fromme og lærde Mænd, bliver denne Længsel hos den franskfødte Vilhelm let forklarlig.

*) Gallia christiana VII, col. 712 (anført af Prof. Dr. Paludan-Müller i Ny kirkehist. Saml. III, 434) formener, at det endog skyldtes Vilhelm, at Erik Ivarson var bleven Erkebiskop, men hvad Gallia chr. fortæller om Begivenheder i Norden, trænger vistnok til at bekræftes andenstedsfra.

Fra Æbelholt vedligeholdt han stadig et levende Samkvem med Frankrig. Han forsømte ikke at give de franske Ordensbrødre Underretning om Tilstanden i sit Kloster, og modtog til Gjengjæld lignende Meddelelser fra St. Genoveva og St. Viktor; et Abbedskifte ved disse Klostre var en Begivenhed, han fulgte med Deeltagelse og gode Ønsker. Ved forskjellige Leiligheder modtog han ogsaa Hjælp herfra; det synes, som der ogsaa i en senere Tid vare franske Brødre i Æbelholt,*) og naar der hjemme ikke var mere at lære for hans Kanniker, sendte han dem med Anbefalingsbreve til Vennerne i Paris. I et Brev til Abbed Guarinus beder han om at faae Bogen om St. Viktors Liv og Lidelse tilsendt, de han høitideligholdt denne Helgens Fest to Gange om Aaret, den 22. Marts og den 10. Oktober.***) I Brevene til Frankrig nævner han flere Navne, som gjenfindes i de ældste Fortegnelser paa Viktorinerne i Genoveva, saaledes Gotfred og Andreas, og det kan da med Sandsynlighed formodes, at vi her have Navne paa hans gamle Klosterfæller.***) Et Portræt af ham, der fandtes i Genovevaklosteret, viste, at man her endnu længe mindedes ham; han forestilledes med Helgenglorie om Hovedet og med Korsstav i Haanden; et Vindue med et Crucifix hentydede

*) II, 28: Cæterum in terra animalium vos esse idem fratres perceperunt. Brevet er skrevet efterat Absalon var bleven Erkebiskop.

**) Suhm, Hist. af Danm. VII, 558 angiver 22. Marts og 20. April, men denne sidste Dag var helliget Pave Viktor. See Geheimearchivets Aarsberetninger 1852—55, S. 9 og 21.

***) To saadanæ Fortegnelser findes Acta Sanct. Apr. I, 623 og Gallia chr. VII, 712.

til hans Samtale med Odo, da han lod sig optage blandt de regelbundne Kanniker. *)

Den berømte Genovevaabbed Stephan, senere Biskop af Tournay, var først kommen til Klosteret 1177, altsaa længe efter at Vilhelm havde forladt det; dog kom disse to Mænd af let forklarlige Grunde til at staae i et hjerteligt Forhold til hinanden. „De tjente jo under samme Ordensregel, skjøndt i forskjellige Klostre“, og i flere Henseender havde de en ikke ringe Lighed. „Efter den Naade, Gud giver mig,“ siger Stephan, „prædiker jeg Guds Ord for min Menighed. I de Timer, jeg er fri for Forretninger, beskjæftiger jeg mig med den hellige Skrift, jeg læser den atter og atter og overveier derpaa, hvad jeg har læst, og gjemmer det i min Hukommelse. Saa vidt det Udvortes, det Indvortes kjender Gud, som prøver Hjerter og Nyrrer.“**) Det stemmer vel med, hvad vi vide om Vilhelm. Den gode Forstaaelse mellem de to Abbeder fremgaaer baade af venskabelige og anerkjendende Udtalelser i deres Breve og af Venskabstjenester, de modtog af hinanden. Engang sendte Vilhelm Stephan efter hans Anmodning en dansk Hest. I Brevet, han lod følge med, forsikkrer han, at det ikke havde været nogen let Sag for ham at finde en Hest, han kunde være ret tilfreds med, dertil var der Fodermangel i Landet, og Krig gjorde Veiene usikre; endelig overvandt han Vanskelighederne, og med mange Formaninger til Overbringeren afsendte han sin Gave. Stephan takkede for den; hverken for Penge eller

*) Stukket i Kobber findes dette Billede foran i 6. Bind af Script. B. D.

**) Epistolæ Stephani Tornacensis, ed. du Molinet, ep. 148, 208.

som Foræring, sagde han, skulde man have let ved i Frankrig at faae en saadan Hest, dens Farve var som Guld, og den havde ikke en eneste Plet. Tillige roste han Føreren for at have fulgt de Formaninger, han modtog ved Afreisen. *)

Denne Forbindelse mellem Vilhelm og de franske Klostre maatte bidrage til at føre mange Danske til Paris. Oprettelsen af Collegium Dacicum ved det tolvte Aarhundredes Midte viser, at deres Antal allerede dengang har været betydeligt; men endnu stærkere blev Tilstrømningen ved Aarhundredets Slutning. Til en Tid var der endog saa Mange, at Vilhelm maatte advare dem imod at blive Genovevaklosteret til Besvær. Det kan derfor ikke vække Forundring, at Stephan henvendte sig til Danmark om Hjælp, da han vilde istandsætte Genovevakirken, som endnu bar Mærker af Normannernes Hærgninger 845 og 846. Han sendte Breve til sine danske Venner med Opfordring til at give Bidrag til, at Kirken kunde tækkes med Blytag. „I, som tidligere have været vante til at købe romersk Bly,“ sagde han med Hentydning til Blyseglene ved de romerske Buller, „kunne ved at købe engelsk Bly lægge et velvilligt Sind for Dagen og tillige række en hjælpsom Haand. Ved hiint Bly blottes Kirkerne, ved dette dækkes de. Det er ulige Handeler: ved hiint bliver Modtageren ofte bedrovet, ved dette indlægger Giveren sig altid Fortjeneste; hiint kjøbes altid ved det trættekjære Guld, dette erhverves ved fromme Bønner.“

Stephan nævner i sine Breve flere af de Danske, der havde studeret i Paris. Med Absalon stod han i Brev-

*) Vilhelms Brev II, 57. Stephans Brev 131.

vexling og var ham behjælpelig i hans Forhandlinger med Pavestolen, saaledes hjalp han med sine Raad hans Sendebud til Rom Mag. Tobias. Som en stor Sjeldenhed sendte Genovevaabbeden engang Absalon en Krukke Theriak, en kostelig Salve, han havde faaet fra Erkebiskoppen af Messina. Biskop Orm af Ribe omtales af Stephan som den, der kun var ham bekjendt af det hædrende Rygte, han havde efterladt sig. Derimod havde han personlig gjort Bekjendtskab med to unge Mænd, begge ved Navn Valdemar, og begge beslægtede med det danske Kongehuus. Den ene var den senere Biskop af Slesvig. Han berømmes for sin værdige Optræden, alt i Ungdomsaarene, og for en fransk Lethed i Omgang, der var usædvanlig hos en Nordbo. Hans Gavmildhed blev siden med Tak erindret af den franske Abbed. Den anden Valdemar var en Søn af Venderfyrsten Pritzlav og Kong Valdemars Søster Katharina. Kort før sin Død var han bleven Kannik i Klosteret. (Det hedder om ham: „Hos os gav han Gud sin Aand, og blandt os gav han Graven sit Legeme. Paa den yderste Dag skal han opstaae med den salige Genoveva og med hende modtage Velsignelsen tilligemed alle dem, som staae paa høire Side.“

Ingen af de Danske i Frankrig omtales hyppigere i Stephans Breve end Absalons Slægtning Peder Sunesøn. I en ung Alder var han sendt til Klosteret og havde der skriftlig og mundtlig aflagt Løfte som Kannik; det Forsæt, han tidligere havde fattet, at lade sig optage i en strengere Munkeorden, havde han opgivet af Frygt for, at det uvante Arbeide skulde overstige hans Kræfter og hindre ham i hans Studier. Hans Flid berømmes i stærke

Ord. „Han er en Yngling, om vi see hen til Aarænes Tal, men en Olding, om vi dømme efter hans skjønne Vandel, en skarpsindig Studerende, en ydmyg Klosterbroder, hist er han beskeden, her i Sandhed reen; i alle Ting fortjener han megen Roes, fordi han ingensinde jager derefter“ (ibi verecundus, hic vere mundus; ubique avide laudabilis, quia nunquam avidus erat laudis). Absalon havde ønsket, at hans unge Slægtning skulde afslutte sine Studier i Skolerne i Paris eller paa Bjerget, der vare aabne ogsaa for verdslige Studerende, men dette Ønske mødte et bestemt Afslag hos Abbeden. Da Peder fik fjerdedags Feber, raadede Stephan til at tage ham hjem, at han kunde komme sig ved Luften i Fædrelandet, „thi jeg holder det for bedre,“ skrev han, „at han lever hos Eder, end at han dør hos os“ (apud vos morari, quam apud nos mori). Men han paalagde ham, ikke at søge Selskab med verdslige Mennesker, men at fortsætte sine Klosterøvelser hos Brødrene, der tjente under Abbed Vilhelm, eller tage Ophold ved Absalons Hof. Dog tabte han ham ikke hermed af Syne, han var ham „ikke et Pant, han sendte tilbage, men et betroet Gods, han afstod for en Tid.“ Han anbefalede ham til Forfremmelse, og for hans Udnævnelse til Biskop i Roeskilde takker han Absalon som for en Ære, der var bleven ham selv tildeel, og kalder ham „Eders Salomo“ og „en Plantning, som Gud giver Naade, og I har vandet, og som voxer op til et frodigt Træ, hvis Blad ikke snart vil visne, og som vil give Frugt i sin Tid.“*) I Genovevaklosteret mindedes den 27. November som Peder Sunesøns Døds-

*) Epist. Steph. Torn., epp. 79, 80, 111, 136, 139, 145, 146, 150.

dag, *) og endnu ved Midten af forrige Aarhundrede var hans Portræt at see i det berømte Kloster.**)

Broderen Anders' Ophold i Paris falder nogle Aar senere; han bragte det ikke alene til at vinde Navn af en dygtig Discipel, men efterat have besøgt Skolerne i England og Italien, kunde han optræde som Lærer ved Høiskolen i Paris, maaskee opnaede han endog den høie Værdighed at blive Rektor. Da hans Navn ikke nævnes i Stephans Breve, ligger den Formodning nær, at han ikke har opholdt sig ved Genoveva.***)

De Danske vare ikke de eneste Nordboer, som modtog Biskopper og Erkebiskopper fra de franske Skoler. Islænderen Thorlak Thorhallesøn, den senere Biskop og Helgen, havde besøgt Paris i de nærmeste Aar før Vilhelms Komme til Danmark. Tre af Norges Prælater havde i Genoveva aflagt Løfte som Kanniker. Erkebiskop Erik Ivarson var bleven Viktoriner 1150 og havde alt dengang lært Vilhelm at kjende. Han indførte St. Viktors Dyrkelse i Elgesæter Kloster ved Nidaros og sendte Relikvier af den hellige Olaf til Ordensbrødrene i Frankrig. Ogsaa Thorer, den senere Biskop af Hamar, havde

*) Suhm, Hist. af Danm. IX, 241 og Langebeks Note til Script. R. D. V, 485 sige, at Necrologium St. Genovefæ har 18. Oktober som hans Dødsdag, denne Angivelse findes ogsaa i Acta Sanctorum, April 1, 638, men 5. Kal. Decbr. angives af Gallia chr. VII, col. 723 og Epp. Steph. Torn., 120. Obit. eccl. b. virg. Havn. (Script. R. D. VI, 374) har 4. Kal. Novbr.

***) Grammii Oratio i Dänische Bibl. VII, 475; Billedet har Aarstallet 1180, formodentlig det Aar, han aflagde Løfte som Kannik.

****) F. Hammerich, en Skolastiker og en Bibeltheolog, 17, 35—37.

i Genoveva sluttet Venskab med Vilhelm. Endeel senere er det formodentlig, at Thorer Gudmundson, som 1205 blev Eriks Eftermand paa Erkesædet,*) opholdt sig i Paris.

At vore Landsmænd ikke alene søgte at uddanne sig til den geistlige Virksomhed ved Opholdet i Frankrig, fremgaaer af det Vidnesbyrd, de fik, at de ogsaa udmærkede sig som dygtige Fortolkere af den romerske Ret; sikkert har Gunner ved dette Studium forberedt sig til de Lovarbejder i Hjemmet, der have gjort hans Navn berømt. Det mangler heller ikke paa Vidnesbyrd om, at de have givet sig af med lægevidenskabelige Studier. Ved Aar 1181 omtales i Orleans en Mag. Henrik fra Danmark som en udmærket Læge og stor Astrolog, der forudsagde flere mærkelige Ting, blandt Andet Jødernes Forjagelse fra Frankrig.**) Endnu kan anføres, at der nævnes en Mag. Johannes fra Danmark, Kannik i Genoveva,

*) Gallia chr. VII, col. 712 (Ny kirkeh. Saml. III, 434) anfører disse tre Nordmænd som Genovevakanniker, og kan vel i franske Forhold fortjene nogen Tiltro. Desuden bestrykes Beretningen for Eriks Vedkommende af Annales Barth. (Script. R. D. I, 340): 1150 Henricus Archiepiscopus Nidrosiensis fit Religiosus S. Victoris. Erkebiskop Thorer's Dødsdag angives „sexto Idus Augusti“, hvad der stemmer med Necrol. Isl.-Norv. (Script. R. D. II, 514), som har 8. Aug. Derimod maa det snarere antages, at Biskop Thorer døde i Februar, end, som Gallia chr. angiver, 31. Aug. Ligeledes kan det neppe være rigtigt, at Erik har været en af de Tolv, der fra St. Viktor indførtes i St. Genoveva, skjøndt denne Mening er tiltraadt af Hist. lit. de la France, IX, 117, der endnu vil medtage Thorer af Hamar.

**) P. Riant, Bidrag til Vestigia Dan. extra Daniam (Danske Saml. II, 270).

der omtrent 1242 skjænkede Klosteret Avicenna og andre Lægebøger. *)

Af det store Antal af nordiske Studerende i Frankrig kjendes nu kun Navnene paa saare Faa; dog ere disse Navne tilstrækkelige til at lade os slutte, hvor vigtig denne Forbindelse i Middelalderen har været for vort Fædrelands aandelige Udvikling.

Dette livlige Samkvem mellem de to Lande forklarer, hvorledes Planen kunde fremkomme til et Ægteskab mellem Frankrigs Konge Philip August og Kong Knud den Sjettes Søster Ingeborg. I begge Lande var der Mænd, som haabede ved dette Ægteskab at knytte Forbindelsen endnu fastere, og Philip August ventede sig politiske Fordele heraf. Det har Sandsynlighed for sig, hvad der fortælles, **) at Planen var kommen istand ved Medvirking af Stephan, siden 1192 Biskop af Tournay. I Danmark fandt den i Abbed Vilhelm en kraftig Støtte. Da Kong Knud var uvillig til at udrede den høie Medgift, de franske Underhandlere krævede, og hele Sagen saae ud til at skulle falde, skrev Vilhelm til ham og forestillede ham, at det vilde være et Skaar i hans Ære, om han afviste Kong Philips Beilen. „Penge skulle ikke

*) Gallia chr. VII, col. 743. Her nævnes tillige en Nicolaus de Dacia, uidentivl den Samme, af hvem Dr. S. Rørdam har udgivet tre Prædikener (Ny kirkeh. Saml. I, 265).

**) Gallia chr. VII, col. 725.

byde over deres Herre, men tjene ham; Guld og Sølv kommer og gaaer, men den, som har vundet et hæderligt Navn og ikke selv forskjertser det, beholder det i al Evighed. Min Konge bør da betænke, hvad Forskjel der er mellem hvad der forgaaer, og hvad der bliver. Det er ikke nogen ringe Ære, der tilbydes Eders Naade, og jeg vil hviske Eder i Øret, at naar I er forbunden i Venskab med den franske Konge, vil I for Fremtiden ikke behøve at frygte Roms umættelige Havesyge.“ Der-som Kongen ikke strax kunde skaffe Penge tilveie, raadede han ham til at søge Udsættelse, indtil han ved sine Ven-ners Hjælp kunde betale; selv tilbyder han at hjælpe til med en Gave, Kongens Gavmildhed nylig havde skjænket ham.

Endelig blev der opnaaet Enighed med Underhand-lerne, og med et Følge af Danske, blandt hvilke Biskop Peder Sunesen af Roeskilde, reiste Ingeborg til Frank-rig. Formælingen fandt Sted i Amiens, den 14. August 1193, og Dagen efter blev Kroningen udført af Kong Philips Morbroder, Erkebiskop Vilhelm af Rheims.*) Men de store Forhaabninger, man havde knyttet til denne Forbindelse, bleve bittert skuffede. Under Kronings-høitideligheden blev Kongen greben af en uforklarlig Modbydelighed for sin Brud, saa han gyste og skiftede Farve; kort efter lod han hende føre til et Kloster i Nærheden af Paris, og en Forsamling af Geistlige er-klærede Ægteskabet for ugyldigt paa Grund af for nært

*) Engelstoft, Philip August, Konge af Frankrige, og Inge-borg, Prindsesse af Danmark (Udvalg af E.s Skrifter I, 238 ff.).

Slægtskab mellem Philip og Ingeborg. Da man forkyndte hende denne haarde Dom, brast hun i Graad og gjentog Ordene: Mala Francia, mala Francia! Roma, Roma! Hun blev nu hensat i et Nonnekloster i det nordlige Frankrig, hvor man endog lod hende lide Mangel, saa at hun nødtes til at forskaffe sig, hvad hun behøvede, ved at sælge af sine Klæder og sit Bohave. Stephan, i hvis Stift hun opholdt sig, tog sig af hende; han trøstede hende ved sin Deeltagelse og søgte at formaae Erkebiskop Vilhelm af Rheims til at optræde som Forsvarer for „denne kostelige Perle, der traadtes under Fødder af Mennesker, men æredes af Engle.“

Det var til Rom, Ingeborg havde sat sit Haab, og da man i Danmark havde faaet Underretning om, hvad der var skeet, var det ogsaa til Rom man saae hen efter Hjælp. I Foraaret 1194, Aaret efter Brylluppet, blev et Gesandtskab sendt til Paven med Kantsler Anders Sune-søn og Abbed Vilhelm som Hovedmænd; der kunde neppe findes Nogen, paa hvis varme Iver for Sagen og Dygtighed i at lede den man sikkrere kunde forlade sig. De medbragte foruden Breve, skrevne af Vilhelm i Kong Knuds og Absalons Navn til Paven og Kardinalerne, den ligeledes af ham forfattede Stamtavle over Danmarks Konger, der godtgjorde det Ubegrundede i Philips Paa-stand om Slægtskabet. Til Dronningen skrev Vilhelm et Trøstebrev og forsikkrede hende, at han af al Flid søgte hendes Ære og Hæder; han foreholder hende Apostelens Ord: Alle, som ville leve gudeligt i Verden, skulle have Trængsel, og beder hende holde ud, thi, som han haaber, snart vil han, der har voldet hende Bedrøvelse, faae sin Straf, hvis han ikke kommer til bedre Erkjendelse.

Dette Haab syntes ogsaa virkelig at skulle gaae i Opfyldelse. Det faldt ikke vanskelig for Sendebudene at overbevise Paven, den gamle Cølestin den Tredie, om at Dronningen havde lidt Uret; deres Fremstilling fyldte ham med Vrede og Forundring. Han sendte Kardinalerne Melior og Cencius til Paris med et Brev til Philip, hvori han opfordrede ham til at tage sin Dronning til sig igjen. Vilhelm udtalte for sine Venner i Danmark den Forventning, at om end Sagen endnu ikke var bragt tilende, og han mødte den ene Vanskelighed efter den anden, skulde hans Arbeide dog ikke være unyttigt.

Men Kardinalerne udrettede Intet hos Kong Philip. Da begave de danske Sendebud sig selv til Frankrig i Foraaret 1195, *) forsynede med sexten Par pavelige Breve, der tilintetgjorde Skilsmisdommen. Da man havde advaret dem om, at der paa mange Steder var lagt Baghold for dem, holdt de deres Afreise hemmelig for Alle undtagen Paven og afseilede om Natten med et keiserligt Skib til Pisa, hvor de ankom efter to Dages Forløb. Men da de vare naaede til Dijon, bleve de paa Kong Philips Foranstaltning satte i Fængsel af Hertugen af Burgund, og deres Breve fratagne dem.

Selv dette Uheld bøiede ikke deres Mod. Fra Fængslet skrev Vilhelm til Abbeden i Genoveva: „Skjøndt jeg

*) Ifølge Engelstoft, anf. St. S. 257, ankom de til Frankrig i Foraaret 1196, men de Breve, hvortil F. Hammerich, en Skolastiker og en Bibeltheolog, 226 henviser, gjøre det sandsynligt, at de allerede 1195 reiste dertil, ikke alene fordi det er to Breve, som samstemme i, at Andreas Sunesøn i Foraaret 1196 var i Danmark, men tillige, fordi en Feilskrift negge kan tænkes her, hvor Tiden er angiven baade ved Aarstallet og Knuds Regjeringsaar.

holdes tilbage, om ikke af Jernlænker, saa dog af snevert Fængsel, aflader jeg med Guds Hjælp ikke at kjæmpe for den retfærdige Sag, for den er jeg rede til ikke alene at lade mig binde, men at lade mit Liv. Thi jeg kjender ham, som har sagt: Salige ere de, som lide Forfølgelse for Retfærdigheds Skyld. Om jeg end falder for Sværdet, maa I ikke troe Andet, end at der dog vil findes dem, som føle Smerte over Josephs Skade, som ikke ville bøie Knæ for Baal, og som ikke ville ophøre med og ikke trættes af, atter og atter at gaae til Paven og bønfalde ham, at Achitophels Raad maa gjøres til Intet, og Davids Huus maa herske i Jerusalem.“ Ogsaa til Kong Philip skrev han, foreholdt ham frimodig en Konges Pligter og opfordrede ham til at vise Retfærdighed mod Dronningen. Derpaa fortsætter han: „Eders kongelige Hoihed maa see til, om I har nogen Ære af at holde en ringe Mand, Eders Ven og Herrens Præst, i Fangenskab. Dersom I har nogen Ære deraf, bør jeg ikke stride imod, thi Tjenerne ere skyldige at lyde deres Herres Villie. Men, Herre Konge! jeg veed ikke, for hvilken Brøde jeg holdes i Fangenskab, med mindre, hvad Gud forbyde! Eders Viisdom skulde ansee det for en Brøde at ville bevare Eders kongelige Majestæt fra Synd. Men lad saa være. Mon den Uskyldige skal dømmes med den Skyldige? Kongen af Danmarks Kantsler og Pavens Nuntius holdes i Fængsel tilligemed mig, en retskaffen og uskyldig Mand, som viger fra det Onde, hvis Liv er et Exempel til Efterligning for mig og for Alle. Hvad Ondt har han gjort? Fordi han, ligesom jeg, er Overbringer af Pavens Breve, frygte ugudelige Mennesker ikke for at lægge Haand paa ham. Der indeholdes sikkert Intet i Brevene, hvorover

Eders kongelige Majestæt i mindste Maade bør føle Eder fornærmet. Lad mig da blive tilbage i Fængsel, om det saa synes Eder, men giv Befaling til, at han maa gives fri; jeg troer sikkert, at det er for hans Skyld, at Himlen er i Oprør. Lev vel! Gud give Eder Viisdoms og Gudsfrugtigheds Aand, at I maa være til Fred for de Ret-skafne, ikke en Anstødssteen og Forargelsesklippe.“

Ved Hjælp af Cistercienserabbederne i Citeaux og Clairvaux, Guido og Garner, *) bleve Sendebudene efter syv Dages Forløb løsladte og fik Tilladelse til at opholde sig i Clairvaux, paa den Betingelse, at de skulde vende tilbage til Fængslet, dersom Kongen krævede det. Endelig kunde de efter sex Ugers Ophold fortsætte Veien til Paris. Brevene, de havde mistet, havde de faaet erstattede med nye af samme Indhold, og desuden havde Paven sendt sin Notar efter dem med Breve til alle Frankrigs Prælater; men hverken den Samtale med Kongen, han havde givet dem Løfte paa, eller de Moder, Pavens Kardinaler holdt med franske Geistlige for at undersøge Skilsmisdommen, udvirkede Noget til Bedste for Dronningen. Anders Sunesøn og Vilhelm maatte erkjende, at deres Reise havde været frugtesløs; dertil havde de Vanskelighed ved at stille Kong Knud tilfreds, der var utaalmodig over de store Udgifter, hans Sendebuds Ophold i Rom og Paris havde medført. Nu bebreidede Vilhelm sig, at han havde virket med til at bringe Ægteskabet istand. „Dette er sikkert min største Forseelse,“ udbryder han i

*) Hos Engelstoft, S. 259 og F. Hammerich, S. 47 kaldes han Gamer, men i Cisterciensium Annales, III, 292, 293 o. fl. St. benævnes han Garnerius.

et Brev til Kongen, „at Eders Søster blev given den franske Konge tilægte. Hendes Blod kræves af min Haand.“

I Marts 1196 var Anders Sunesøn vendt tilbage til Sjælland. Vilhelm synes først senere at være kommen hjem; et Brev, hvori han beder Kantsleren mindes et Lofte, han havde givet ham, daglig at lade holde Messe i et Aar, er formodentlig fra denne Tid.

Vilhelms Bestræbelser til Bedste for den ulykkelige Dronning vare ikke hermed tilende. Da Philip August samme Aar ægtede Agnes af Meran, skrev han paany i Kong Knuds Navn til Paven og Kardinalerne og opfordrede dem til at straffe Philip med Udelukkelse fra Sakramentet og hans Land med Interdikt, fordi han havde vovet at trodse Pavens Befalinger. Tonen i Brevet viser, at man i Danmark var bleven utaalmodig over den ringe Kraft, Paven havde lagt for Dagen, og mellem Bønnerne høres der en Trusel: „Fader! vi bede og bønfalde Eders fromme Hjerte,“ hedder det i Brevet, „at vor Begjæring maa blive efterkommet, fordi Eders Kjærlighed er stor imod os. Thi vi have altid i Lydighed bøiet os for den romerske Stol, og hvis ikke den romerske Kirke først svigter os, er det ikke vor Agt at skille os fra den.“ Til Ingeborg skrev han i et Trøstebrev: „Om end Djævelen raser, har Gud dog Godt isinde imod Eder, og han har i sin faderlige Barmhjertighed paalagt Eder en timelig Lidelse, for at Eders Taalmodighed maa prøves i Trængslen, og han af Ertset maa udskille det rene Guld. Hvad Djævelen tænkte skulde skaffe ham Seir, skaffer Eder Ærens evige Krone, og han vil for sin Rasen mod Eder faae sin fortjente Straf. Forglem det ikke, at om I

end før en Tid er berøvet denne Verdens tomme Ære, er Gud dog mægtig at give Eder Anseelse som før og at sætte Eder paa Ærens Throne og give Eder Herredømme over Folkene. Det veed I saa vel, at han, som tildækker Himlen med Skyer, ogsaa formaaer det, naar han vil, at drage dem tilside og lade Stjernerne skinne paany; saaledes skal han visselig til sin Tid ophøie Eder, thi han foragter ikke de Ydmyges Bønner. Han er den, som gjør død og gjør levende, som nedtrykker og ophøier. Kast da ikke Eders Taalmodighed bort, hvilken har en stor Belønning: Gud vil føre denne Sag tilende og glæde Eders Hjerte, og Ingen skal tage Eders Glæde fra Eder. Som Skriften siger: Kongens Hjerte er i Guds Haand, og han bøier det, hvorhen han vil.“

Heller ikke denne nye Forhaanelse af sin Myndighed formaaede Cølestin at straffe. Det var først, da den kraftige Innocents den Tredie var bleven Pave, at Udsigterne bleve lysere. Vilhelms Glæde herover gav sig Udtryk i et Brev til Kong Knud: „Retfærdigheden, som længe har været formørket af Syndens Sky, har seet ned fra Himlen og har taget sin vante Ære igjen, thi Viisdommen har seiret over Ondskaben. Herren har seet til sin Tjenerinde, vor Datters Ringhed. Hvo skulde da ikke glæde sig over den Gjerning, Herren har ladet os see; Børn og Ynglinge, Gamle og Unge, Fattige og Rige skulle glæde sig med hinanden.“

Dog hengik endnu mange Aar, før Ingeborg virkelig opnaaede at komme til sin Ret; det var først 1213, at Kong Philip indrømmede hende den Ære, han saa længe havde forholdt hende.

Med hvor megen Troskab og Dygtighed Vilhelm end havde varetaget de offentlige Hverv, der vare blevne ham betroede, følte han sig dog langt mere hendragen til sit stille Klosterliv. En Klage over at være forhindret i at sørge for sin Sjæls Bedste, som han ønskede det, kommer frem i hans Bestemmelse om, hvorledes hans Aartid skulde holdes. I Betragtning af, at verdslige Forretninger hindrede ham i from Betragtning og aandelige Øvelser, havde han anseet det for ret at træffe Bestemmelse om, hvorledes han ved de kjære Brøders Bonner kunde faae Deel i Englenes Samfund, naar hans Dage vare omme. Derfor bød han, at der aarlig paa hans Dødsdag skulde holdes en Messe, og at Brødrene skulde bispises med Hvedebrød, Fisk og Mjød, og tolv Fattige med Brød, Kjød eller Fisk, Øl og Mjød. Til at bestride Omkostningerne bestemte han en Mark Sølv af Indtægterne af Tjæreby og Freersløv Kirker. Indtil hans Død skulde denne Gudstjeneste holdes paa Abbeden af St. Germanus' Dødsdag, ved samme Leilighed skulde der læses Bønner for hans Forældre Rudolph og Emelina.

Det var naturligt, at denne Længsel efter Ro maatte vinde i Styrke efter hans Reise i Dronning Ingeborgs Sag, som foruden at den var langvarig og besværlig, tillige havde været frugtesløs. Allerede dengang var han en gammel Mand, han skulde dog endnu overleve Knud den Sjette, som døde i November 1202; ikke lang Tid forinden, den 21de Marts 1201, havde Vilhelm og hans Kanniker mistet deres trofaste og gavmilde Beskytter Erkebiskop Absalon; i sit Testamente havde han skjænket dem en Sølvskaal af ti Marks Værdi. Allerede syv Aar før sin Død havde han faaet Varsel om den. Han saae

nemlig i et Nattesyn en ærværdig og skjøn Olding, der sagde til ham: „Du skal leve i syv Dage.“ Da syv Dage imidlertid gik hen, uden at der tilstødte ham Noget, mærkede han, at Ordene skulde forstaaes billedlig om syv Uger, eller Maaneder, eller Aar; Udfaldet viste, at den sidste Udtydning var den rette. Fra denne Dag levede han et endnu strengere og mere afholdende Liv end hidtil, idet han spægede sig ved Vaagen, Beden og Fasten. Dertil blev han syg, og hans Legeme blev bedækket af Saar. Under heftig Graad forrettede han stadig sin Bøn, og naar han frembar Messeofferet paa Alteret, var han saa bevæget, som om han saa Herrens Lidelser i Kjødet for sine Øine. Da endelig Fasten kom i det syvende Aar, og han vidste, at han ikke havde længe tilbage, om han end ikke kjendte Dag og Time, beredte han sig til Døden ved daglig at tage Sakramentet. Onsdagen i den stille Uge kom nogle af Brødrene og talte med ham, og Prioeren klagede over at have havt en daarlig Nat, men Vilhelm svarede, at han aldrig kunde mindes nogen bedre Nat, thi han havde seet Herren og havde følt en usigelig Glæde hos ham. Brødrene forstode da, at Herren nu vilde opfylde den Forjættelse, han havde givet deres Abbed før hans Komme til Danmark.

Skjærtorsdag uddeelte han Sakramentet til sine Disciple. Da han derpaa satte sig tilbords med dem, straaled hans Ansigt af Glæde over den Herlighed, der ventede ham; men da han reiste sig for at toe Disciplenes Fødder, følte han stærke Smerter i Siden og maatte sætte sig igjen. Han blev nu bragt tilsengs. Paaske-aften begyndte hans Kræfter at tage af, og man vilde give ham den sidste Olie; han afslog det og forlangte,

at der skulde redes et Leie for ham i Kirkens Kor, for at han kunde være tilstede ved Gudstjenesten Paaskenat. Dog gav han efter, da man svarede ham, at han ikke vilde kunne taale at høre den stærke Sang.

Nogle af Brødrene bleve nu tilbage og toge Vare paa den Syge. „Der kommer en ny Høitid, som hele Folket bør ære,“ sagde han til en af dem, „vi bør da iføre os nye Klæder. Bring mig den Dragt, du har, for at jeg kan iføre mig den.“ Man forstod, hvad han meente, og bragte ham en ny Haarskjorte. Da han atter blev mindet om at tage den sidste Olie, svarede han: „Om Vorherre Jesus Christus tillader, vil jeg vente til Dag gry.“ Medens Kannikerne holdt Gudstjeneste i Kirken, kom der hastig Bud, at det snart var ude med Abbeden, og i det Samme brød Morgenrøden frem, som han havde ventet. Da Prioren og nogle af Brødrene kom til ham, var Døds-kampen allerede begyndt; han gjentog blot flere Gange: Snart! snart! Efterat have modtaget Salvelsen, blev han lagt paa Sæk og Aske, saaledes som den hellige Martin foreskriver, at en Christen og sand Katholik skal døe. Det var Paaskemorgen den 6te April 1203 at han udaandede. Hans Lig blev baaret over i Kirken og lagt i Koret, Kannikerne stode rundt om det, og med Taarer i Øinene sang de deres Paaskesange. Den følgende Dag blev han begravet foran St. Thomas Alter, som han selv havde opført. Abbed Thorkil og Brødrene fra Esrom forrettede Begravelsen, og mange Klerke og Lægfolk vare tilstede.

Allerede tidligere havde Vilhelms Disciple havt Syner, der varslede om hans Forherligelse. En af dem havde drømt, at en Mand førte ham hen til en yndig Eng, hvorpaa der stod et Marmorslot, deiligere end det kan siges, og i Slottet saae han en Krone, der laa paa en Stol, og fire Mænd i hvide Klæder arbeidede paa at fuldføre den. „Veed du, hvis Krone og Stol dette er?“ spurgte Føreren ham og forklarede derpaa, at det var den Løn, der ventede hans Abbed, fordi han havde forladt Verden for Christi Skyld og havde taget Korset op og fulgt ham. Den samme Nat, Abbeden døde, saae to af hans Disciple, der vare undvegne fra Klosteret og opholdt sig, den ene i Hildesheim, den anden i Sorø, hvorledes han af Englene blev optagen til Himlen. De vendte begge tilbage til Klosteret, de havde forladt, og underkastede sig Straffen for deres Undvigelse.

I Vilhelms levende Live havde man hørt fortælle om Undergjerninger, han havde udført, men endnu langt flere fortaltes om ham efter hans Død. Ved hans Grav fik Blinde deres Syn, Døve deres Hørelse, onde Aander bleve uddrevne, ja endog Døde kaldtes tilbage til Livet; især skete mange forunderlige Helbredelser ved Hjælp af en Tand, han engang havde mistet i sin Alderdom. Da Kannikerne i Æbelholt engang havde Besøg af deres Ordensbroder, Biskop Peder af Roeskilde, kom Biskoppens Tjenere, der bare Mad ind paa Bordet, den ene efter den anden, og fortalte, at de havde seet en brændende Kjerte dale ned fra Himlen gennem Kirkens Tag og svæve over Vilhelms Grav. Peder svarede, at han nødigt fæstede Lid til Fortællinger om Undergjerninger, der vare skete ved Gravene, men her kunde han ikke tvivle,

da han kjendte den Afdødes fromme Vandel. Ofte havde Brødrene og Andre i Drømme hørt Vilhelm klage over, at han laa begravet i en lille Trækirke, hvor kun Faa kunde nyde Godt af hans Hjælp; man havde derfor taget sig for at bygge en større Kirke af Steen. 1210 blev Koret fuldendt, og den gamle Trækirke blev overladt Fremmede og Syge til at holde Bøn; baade dengang, og da Biskop Peder paa Bodolphs Dag, den 17de Juni, indviede Høialtret til St. Thomas, skete mange Undergjæringer paa Veiene og i Skovene, hvor Abbeden havde siddet eller gaaet.

Erkebiskop Anders Suneson og Biskopperne af Oslo og Skara indberettede til Paven om Abbed Vilhelms fromme Liv og om de mange Undergjæringer, han havde udført, og Honorius den Tredie paalagde derfor ved en Bulle af 28de Mai 1218*) Erkebiskoppen i Forening med Biskoppen af Roeskilde og Cistercienserabbeden af Herresvad at anstille nøiagtig Undersøgelse herom. Ifølge Meddelelser fra disse Mænd og fra Kardinal Gregorius, der havde været Legat i Norden, paabød Paven ved to Buller af 21. og 29. Januar 1224**) Vilhelms Dyrkelse. Den første af Bullerne erklærer, at han er bleven optagen i Helgenfortegnelsen. „Ved en lykkelig Anelse,“ hedder det, „havde Klosteret faaet Navn efter den Helligaand, thi det er den Helligaands Gave, at Abbed Vilhelm, denne Guds Tjener, efter at have ombyttet sin Støvhytte

*) Suhm, IX, 752—753.

**) Script. R. D. VI, 151, 153. At det 150 aftrykte Brev kun er en Deel af det 151 aftrykte, er bemærket af A. Kall i Suhm, Hist. af Danm. IX, 762.

med den himmelske Bolig, er bleven iført Salighedens Klædebon. Den hellige Moder Kirken glæder sig, at det himmelske Jerusalem bygges, at der reises en ny Støtte i Guds Tempel, at Guds Barmhjertighed har frembragt en Blomst, som den rigelig har vandet og frugtbargjort med himmelsk Dug. Ogsaa Eders Fædreland bør glæde sig og reise sig til Skaberens Priis, fordi det er ophøiet ved en saadan Beskytter og er agtet værdig til hos Gud at faae en saadan Forbeder, ved hvem dets Navn bliver berømt og udbredes, og ved hvis Forbøn Folket ligesom lettere faaer Adgang til Naaden.“ Den anden Bulle opfordrede de Troende i Danmark og Sverig til ved Vilhelms Mellekomst at søge Forsoning med Gud. Af Guds og de hellige Apostlers Peters og Paulus' Barmhjertighed tilstaaes der Enhver, som andægtig kommer til Kirken af Ærbødighed for Bekjenderen, 40 Dages Aflad fra hans Høitidsdag til ottende Dagen derefter.

Den 16. Juni 1238*) blev hans Lig ført fra Trækirken til Steenkirken i Nærværelse af den unge Kong Erik. Da hans Dødsdag let kunde falde sammen med Paasken, blev det paa Dagen for hans Translation, at man feirede hans Fest. Paa denne Dag læstes følgende Bøn: „Almægtige, evige Gud! Du, som forunderlig straalere i Dine Udvalgte, som Du forherligede ved at tage Bolig hos dem; vi bede Dig: giv os rettelig at feire Din Bekjenders, den salige Abbed Vilhelms Minde, at vi for hans Fortjenesters Skyld maae værdiges at blive en Bolig for Dig!“ Ved

*) Script. R. D. I, 167, 287, 370, II, 168, 261, 629, III, 93, 310, 527, IV, 24. Isl. Ann. 112. To Krønniker I, 244, II, 437 have 1237.

samme Leilighed læstes en Legende, der indeholdt en kort Beretning om hans Liv. *)

Flere af Landets Kirker sees at have været rigelig forsynede med hans Relikvier. Foruden andre Minder om ham gjemte Kirken i Lund hans Hue, Vor Frue Kirke i Kjøbenhavn en Finger og flere Stykker af hans Klæder, Minoriterne i Roeskilde havde ialt tolv Stykker, Minoriterne i Kjøbenhavn endog sytten, deriblandt Noget af hans Hoved, af hans Bælte og Kjortel og af hans Ligdragt. **)

Selv længe efter Reformationen stod i Tjæreby Kirke en Statue af Vilhelm, som Biskop Resen lod borttage, fordi Almuen viste den en overtroisk Ærefrygt. ***)

Klosteret, som havde staaet sig saa vel ved Vilhelms Bestyrelse, kom længe til at nyde Godt af hans Ry for Hellighed. Det var betydelige Gaver, de Helliges Thomas og Vilhelms Kloster, som det nu undertiden kaldtes, modtog af Mange, som meente at skyldte ham deres Helbredelse, og Paver og Konger vedbleve at give det Vidnesbyrd om deres Gunst.

Ved Reformationen inddroges det under Kronen, og 1544 blev det givet i Forlehning til Christopher Thrundsen,

*) Slesvigske Breviar (Paris 1512). Acta Sanct. Apr. I, 621. Pontoppidan, Annales I, 611.

**) Script. R. D. VIII, 261 ff., 270 ff., 284 ff., 447 ff.

***) Suhm, Script. R. D. V, 460 og Hist. af Danm. IX, 24 mener, at Vilhelms Kilde ved Vigersted er opkaldt efter Helgenen, men efter Thiele, danske Folkesagn I, 189 er denne Kilde opkaldt efter en anden Vilhelm.

paa den Betingelse, at han skulde give Abbeden og Brødrene anstændigt Underhold af dets Bispstiende. 1555 befalede Kong Christian den Tredie, at Tjæreby og Alsønderup Kirker skulde nedbrydes og Menighederne søge Æbelholt Kirke; men 1561 blev denne Forordning forandret derhen, at Alsønderup skulde være Annex til Tjæreby, medens Æbelholt Kirke blev nedbrudt, fordi den var for stor og for kostbar at vedligeholde. Ved samme Leilighed blev ogsaa Klosterbygningen nedbrudt; endel af Stenene ere vel anvendte ved Bygningen af Frederiksborg Slot; ubetydelige Brudstykker af Søilehoveder og Lignende findes i Lille-Lundby Præstegaard og nogle nærliggende Bøndergaarde.

Endnu i forrige Aarhundrede vare Ruiner tilbage af Klosteret, som viste, at dets Bygninger havde haft et betydeligt Omfang; ogsaa af Klosterhaven vare Spor at see. Nu ere selv disse Spor næsten ganske forsvundne, men ved at grave i Grunden træffer man Levninger af de gamle Mure, talrige Menneskebeen og enkelte gamle murede Grave. Eberholtsvang og Eberholtshuse have bevaret Navnet fra at uddøe.*)

*) Münter, den Danske Reformationshistorie II, 318—319. Pontoppidan, Annales III, 333, 381. Knudsen, Danmark i Middelalderen, 38—39. Trap, Beskrivelse af Danmark I, 97. Spl. 52.

TILLÆG.

Den Levnetsbeskrivelse af Vilhelm, som findes i Acta Sanctorum April I, 620—643, og derefter af Suhm er optagen i Scriptores Rerum Danicarum V, 458—495, angives i Overskriften at være forfattet af en af hans Disciple i Danmark, og som saadan melder Fortælleren sig selv ved flere Gange, hvor Vilhelms Disciple omtales, at tale i første Person. I Acta Sanctorum er denne Angivelses Rigtighed ikke dragen i Tvivl; vel paavises der flere Unøiagtigheder i Fortællingen om Vilhelms Liv i Frankrig, men disse meente man at maatte forklare sig af, at Forfatteren levede mere end et halvt Aarhundrede efter Begivenhederne og i et fremmed Land. Heller ikke Suhm har udtalt nogen Tvivl om, at Fortælleren var, hvad han udgav sig for, en Discipel af Vilhelm. Men senere er en saadan Tvivl fremsat af Brial. Denne Forfatter har i Histoire littéraire de la France, XVI, 453—477, meddeelt en Artikel om den hellige Vilhelm; den indeholder foruden en Udsigt over Indholdet af hans Breve og Smaaskrifter en Undersøgelse om Paalideligheden af Levnetsbeskrivelsen, som han erklærer for at være saa fuld af Feiltagelser, at man ikke kan antage Forfatteren for at være en Samtidig af Vilhelm eller tillægge hans Beretning noget Værd. Denne Dom er ikke foranlediget ved, at han har overfyldt sin Beretning med Fortællinger om Undere, Aabenbarelser og Drømme, — dette var en Følge af den Lettroenhed, der var almindelig i en Tid, hvis Religiositet for en stor Deel bestod i fromme Drømmenier; — kan Forfatteren end ikke herved vinde Læsernes Tillid, er det dog en langt væsentligere Anke, at hans Fortæl-

ling strider imod hvad vi vide andenstedsfra, og navnlig imod Vilhelms egne Breve.

Ganske vist er det Bidrag, Levnetsbeskrivelsen giver til Vilhelms Historie, langt ringere, end man efter dens Omfang kunde vente. Af dens otte Kapitler fortælle de to første om hans Liv i Frankrig, de tre sidste om Undere, han udførte efter sin Død, og i de tre Kapitler, der blive tilbage, indtage andre Fortællinger om Undergjerninger omtrent den halve Plads; om de mange offentlige Hverv, der vare Vilhelm overdragne, tales ikke med et eneste Ord. Men en anden Sag er det, om de Feiltagelser, hvori Forfatteren gjør sig skyldig, ere af den Art, at de berøve hans Fortælling al Tiltro og forbyde at troe ham paa hans Forsikkring, at han er en Discipel af Vilhelm.

Det Nye, Brial fremfører imod Levnetsbeskrivelsens Troværdighed, angaaer navnlig Vilhelms Fødselsaar og hans Opdragelse.

Som Vilhelms Fødselsaar angives 1105, thi der siges, at han ved sin Død 1203 var 98 Aar gammel. Brial gjør herimod opmærksom paa 1) Brevet II, 47; det er en Forespørgsel til Pave Cølestin den Tredie i en vanskelig Sag, som gjorde Vilhelm betænkelig. Da han var 15 til 16 Aar gammel, havde han, tilskyndet dertil af nogle falske Venner, lovet at blive Munk i et Kloster i Pons-sur-Yonne, men han mærkede, at man handlede uredelig med ham, og opsatte derfor at opfylde sit Løfte, og da St. Viktors Orden imidlertid kom til Genovevaklosteret, lod han sig optage i den. Nu spørger han, om han tør forblive i denne Orden, hvori han har været 50 Aar, eller om han er bunden ved sit tidligere Løfte. Altsaa: Vilhelm var mellem 15 og 16 Aar, da han lovede at blive Munk; dette skete nogen Tid før Reformen i Genoveva, som fandt Sted 1148; han maa følgelig være født mellem 1125 og 1130. 2) I selve Levnetsbeskrivelsen kaldes Vilhelm, da han 1148 lod sig optage blandt Viktorinerne, en Yngling, juvenis; men en Mand paa 43 Aar er ganske vist ikke længer nogen Yngling. 3) Stephan af Tournay kalder sig i sine Breve til Vilhelm (Ep. Steph. Torn. 131, 148) hans Jevnaldrende, consenesens; men Stephan er født 1128 — ikke, som tidligere antaget, 1135 — og havde han været mere end 20 Aar yngre end Vilhelm, vilde han upaatvivlelig have ladet Ærbødigheden for den Ældre komme frem i den Maade, hvorpaa han betegnede sig selv

4) Endelig var det 1194—1195, at Vilhelm reiste til Italien og Frankrig i Ingeborgs Sag, og det kan dog ikke let antages, at man havde sendt en Olding paa 90 Aar ud i et saa besværligt og vanskeligt Ærende.

Flere af de anførte Grunde synes saa vægtige, at der vel neppe kan være Tvivl om, at Brial har Ret i sin Paastand, at den høie Levealder, der er tillagt Vilhelm, maa ansees for urigtig. Mindre tilfredsstillende er derimod hans anden Undersøgelse.

Der fortællles, at Vilhelms Opdragelse af Forældrene blev betroet til hans Onkel Abbed Hugo; at det var i St. Germanus de Pratis ved Paris, hvor Onkelen var Abbed, at han blev underviist af ham, siges vel ikke udtrykkelig, men synes dog at være Levnetsbeskrivelsens Mening, saameget mere som den et andet Sted kalder ham Vilhelm fra St. Germanus. At Abbed Hugo har været hans Lærer, bekræftes af Brevet II, 48 b og af Bestemmelsen om hans Aartid (Script. VI, 145). Som man har antaget, var det Hugo IV, Abbed fra 1116 til 1145, der var meent, men Brial antager, at det maa have været Hugo V, Abbed fra 1147 til 1152. Men hans Grund herfor synes meget svag. Som Vilhelm siger i det anførte Brev, var hans Lærer en Ven af Pave Cølestin, tidligere Kardinal-Diakon af St. Maria-in-Cosmedin; men da denne Mand først blev Kardinal 1144, og Hugo V døde 1145 eller senest 1146, slutter Brial, at det ikke kan være ham, der er meent; der siges ikke, hvorfor Venskabet ikke kunde være sluttet, inden Cølestin blev Kardinal, eller ogsaa i Abbedens sidste Leveaar. Dog skal det nu gjælde som beviist, at det er Hugo V, der har været Vilhelms Lærer, og hertil knyttes igjen andre Slutninger. Da denne Abbed først kom til St. Germanus 1147, kan det ikke have været i dette Kloster, han har underviist Vilhelm, det maa have været i et Kloster i Valois, hvor han tidligere var Prior. Navnet Vilhelm fra St. Germanus vil ikke sige, at han har faaet sin Opdragelse der — dette vilde ikke være tilstrækkelig Grund til at kalde ham saaledes —, men han er sandsynligviis født paa et Sted af dette Navn i Nærheden af Crépi.

Men, som bemærket, er det en ubeviist Forudsætning, der er Udgangspunktet for denne Slutningsrække, og desuden kan der vistnok gjøres grundede Indvendinger mod flere af de fremkomne Resultater. Vilhelms Fødested angives ikke i Lev-

netsbeskrivelsen, men hans Gravskrift siger, at han er født i Paris (Chron. Sialand. i Script. R. D. II, 624; Pontoppidan, *Annales* I, 613; *Marmora Danica* I, 202), ligesom Saussay, *Martyrologium Gallicanum*, 193 kalder ham „origine Parisinus“. Antagelsen af, at han skulde være født i St. Germanus ved Crépi, betegner Brial selv som en Formodning. Ifølge Du Theil (*Mémoires de l'Institut* IV, 265) meente Andre, at han var født i Corbeil, og at det var efter ham, en Dal i Nærheden af denne By havde faaet Navnet S. Guillaume-des-Vaux. Navnet Vilhelm fra Germanus, hvormed han engang nævnes, forklares naturlig, uden at man behøver at antage, at St. Germanus skulde være hans Fødested. I dette Kloster havde han først fattet Kjærlighed til Munkevæsenet, og det er, da han i sin Strid med Guarinus syntes at overskride den rette Grændse i sin Iver for Kannikernes Privilegier, at Abbeden giver ham dette Navn som et Spottenavn. Der kan formodentlig ikke tillægges det nogen Vægt, at man forøvrigt Intet veed om, at der ved denne Tid var nogen Skole i det omtalte Kloster (*Hist. lit. de la France* IX, 94), og denne Omstændighed er ikke heller paaberaabt af Brial.

Troværdigheden af Fortællingerne om Vilhelms Liv i Frankrig ere vi for en stor Deel istand til at prøve ved Hjælp af andre Beretninger; dette er navnlig Tilfældet med Fortællingerne om Forandringen ved Genovevakirken 1148, om Striden med Guarinus og om Undersøgelsen af Genovevas Relikvier.

Til den første af disse Begivenheder have vi Abbed Sugers Brevvexling (*Duchesne, hist. Franc. script.* IV, 537 ff., herhen høre Brevene 27, 28, 32, 40, 45, 46, 47). Det viser sig her, at Levnetsbeskrivelsen navnlig feiler i at antage, at det var, medens Kong Ludvig og Pave Eugenius endnu opholdt sig i Frankrig, at Viktorinerne bleve indførte i Genoveva, og at Abbeden af St. Viktor selv havde ønsket, at Kirken skulde overdrages hans Orden; medens Forandringen først skete, efter at Kongen og Paven begge vare bortreiste, og Abbeden af St. Viktor først efter lang Nøden lod sig overtale til at afstaae sin Prior og sine Kanniker.

Om Striden med Guarinus have vi tre Breve (*Martene et Durand, ampl. collectio* VI, col. 233, 237, 239), det ene af Pave Alexander, det andet af Kong Ludvig, det tredie af Vilhelm selv. I det sidste er Navnet kun angivet ved Begyndelsesbøgstavet G. (*Guillelmus*); Brial antager det for at være af Vil-

helm, og Sammenligningen navnlig med Pavens Brev viser, at denne Antagelse er meget vel begrundet. I denne Fortælling feiler Levnetsbeskrivelsen ikke blot deri, at den lader Abbed Odo døe i Genoveva, omendskjøndt han allerede 1153 havde overgivet sin Værdighed til en Anden og var vendt tilbage til St. Viktor; men en endnu væsentligere Feiltagelse begaaer den ved at antage, at Vilhelm fandt ubetinget Medhold hos Paven, medens denne netop sendte ham tilbage til Abbeden for at udstaae sin Straf. Dog er det saa langt fra, at denne sidste Unøiagtighed skulde bevise, at Fortælleren ikke kunde være en Discipel af Vilhelm, at den maaskee ligesaavel kunde godtgjøre det Modsatte. Vilhelms Adfærd ved den omtalte Leilighed fandt Misbilligelse fra alle Sider; det kan da ingenlunde kaldes uforklarligt, om hans Discipel i sin Beretning bevidst eller ubevidst fremstillede hans Forhold i et gunstigere Lys. — Denne Begivenhed er af Acta Sanctorum henført til 1164. Grunden hertil er, at Pavens Brev er udstedt fra Sens, 18. August; Aarstallet mangler, men da han hele Aaret 1164 opholdt sig i den nævnte By, har man sluttet, at Brevet var fra dette Aar. Men allerede i Forsommeren 1161 havde Paven taget Ophold i Frankrig (Raumer, Geschichte der Hohenstaufen II, 145), og der vil da neppe kunne anføres Noget imod, at han samme Efteraar kan have været i Sens og allerede dengang skrevet det paagjældende Brev.

Den tredie af de omtalte Begivenheder lære vi at kjende af et Skrift, Vilhelm selv forfattede om, hvorledes Genovevas Hoved blev fundet (De revelatione capitis St. Genovefæ). Vel nævnes han ikke som Forfatter i det Haandskrift, der er benyttet ved Udgaven i Acta Sanct. Januar I, 152—153, men i det fuldstændigere Haandskrift, hvorefter dette lille Skrift er udgivet i Recueil des historiens de la France XIV, 409—410, kaldes det „Tractatus St. Guillelmi abbatis Paracleti dioecesis Roschildensis in Dania“, og Pontoppidan, Annales I, 609 anfører efter et Manuscript paa Universitetsbibliotheket, at Vilhelm forfattede en Traktat om Aabenbarelsen af Genovevas Hoved og Legeme. Efter Traktatens Angivelse forefaldt denne Begivenhed 10. Januar 1161; da man i Frankrig sædvanlig regnede Aarets Begyndelse fra første Paaskedag, vil det rimeligviis efter vor Betegnelse være 10. Januar 1162. De to Beretninger tjene godt til at udfylde hinanden; det er uvæsentligt, at Levnetsbeskrivelsen feiler i at lade Kongen kalde Præ-

laterne sammen i Paris paa Grund af det Rygte, der var opkommet om Genovevas Relikvier, medens de vare sammenkaldte i en anden Anledning; væsentligere er Feilen, naar den fortæller, at Biskop Manassa af Orleans blev fordreven fra sit Embede; han er her forvexlet med sin Formand Elias, som 17 Aar tidligere havde lidt denne Skjæbne, — denne Forvexling kunde saa meget lettere skee, som Manassa ikke havde det bedste Rygte paa sig. At Vilhelm ikke omtales i Traktaten, kan netop have sin Grund i at han er Forfatter hertil; hvor levende Deel han har taget i Begivenheden, kommer tilstrækkelig frem i Fortællingens hele Tone. Flere Udtryk i de to Beretninger have saa megen Lighed, at de ret vel i Levnetsbeskrivelsen kunne formodes at være en Efterklang af Vilhelms mundtlige Fortælling for hans Discipel; saaledes kalder den Genovevas Hoved „Franciæ gemma“ (Traktaten: „gloria totius Galliæ“), Biskoppen af Orleans beskylder Kannikerne for istedenfor det hellige Hoved at have lagt „caput cujusdam vetulæ“ (Traktaten: „caput nescio cujus vetulæ“).

Den eneste Begivenhed før Vilhelms Komme til Danmark, der er omtalt i hans Breve uden at være det i Levnetsbeskrivelsen, er det Besøg, han ifølge Brevet II, 48 b modtog af den senere Pave Cølestin den Tredie og Biskop Bernhard af Porto i et Huus, der tilhørte St. Genoveva i Nærheden af Senlis. Dog stemmer dette godt med, hvad Levnetsbeskrivelsen fortæller, at Vilhelm overtog et Embede, der fjernede ham fra Genovevakirken, og at han stod i et venligt Forhold til Biskoppen af Senlis, der ordinerede ham til Diakon. Stephan af Tournay omtaler i sit Brev 129, at Borret ved Senlis var afhængigt af Genoveva, og formodentlig have vi altsaa her Stedet, hvor Vilhelm modtog de to Prælater. Andre have meent, at det var Kirkens Besiddelser i Spinolium (Epinay), han havde faaet at bestyre (Dubois, hist. eccl. Paris II, 100). Den omtalte Sammenkomst har formodentlig været i Slutningen af 1161 eller Begyndelsen af 1162; fra denne Tid have vi nemlig et Exempel paa, at Alexander den Tredie udsendte sin Diakon Jacinthus og Biskop Bernhard af Porto i hinandens Selskab for at udføre hans Ærender (Recueil des historiens de la France XII, 330).

Saavidt Beretningen om Vilhelms Liv i Frankrig. Den gjør sig ganske vist skyldig i adskillige Unøjagtigheder, hvoriblandt flere ikke ere heelt uvæsentlige; dog ere de formo-

dentlig hverken saa talrige eller saa store, at de ikke kunne tænkes at forekomme hos en af Vilhelms Disciple i Danmark, der ved Begyndelsen af det trettende Aarhundrede forfattede en Beretning om, hvad der var foregaaet i Frankrig ved Midten af det tolvte Aarhundrede.

Hvorledes forholder det sig nu med Levnetsbeskrivelsens Fremstilling af Vilhelms senere Liv? Hvis den her maatte vise Ubekjendtskab med Forholdene, vilde den neppe kunne gjælde for et Skrift af en af hans Disciple. Men det er alene i eet Stykke, i Fortællingen om hans Komme til Danmark, at man har meent at gribe Levnetsbeskrivelsen i feilagtige Angivelser, — og uden Tvivl med Urette.

Der fortælles, at Absalon, da han for Studiernes Skyld opholdt sig i Paris, havde gjort Vilhelms Bekjendtskab, at Provst Saxe 1161 blev sendt til Genoveva for at hente ham og førte ham med sig til Sjælland, hvortil han kom den 15. August. Da det var almindeligt at regne Aarets Begyndelse fra første Sommerdag, den 14. April (see Worm, *Fasti Danici*, 26), maa det naturlig forstaaes saaledes, at Saxe i Foraaret 1162 tiltraadte sin Reise og hen paa Sommeren vendte tilbage derfra med Vilhelm.

Det her angivne Aarstal er almindelig anseet for at være urigtigt; man meente at maatte sætte Ankomsten hertil flere Aar senere, idet man antog, at det var 1164, Vilhelm i Frankrig havde havt Strid med Guarinus. *Acta Sanct.* og Langebek formodede, at man burde rette 1161 til 1171. I de Bartholinske Annaler (*Script. R. D. I*, 341) angives 1165, og Suhm (*Hist. af Danm. VII*, 192) har erklæret sig for samme Aar. Til Grund for hans Beregning ligger Brudstykket *Script. VI*, 79; da det indeholder Bestemmelser om Absalons Aardag, antages det skrevet kort efter hans Død 1201, og da det erklærer, at Klosteret i 36 Aar havde nydt Godt af Absalons Velgjerninger, sluttede man, at Vilhelm maatte være kommen hertil 1165.

Levnetsbeskrivelsens Angivelse er tagen i Forsvar af Kolderup-Rosenvinge (*Kirkeh. Saml. I*, 18—20). Han paaviser, at et Brev til Vilhelm (I, 3 i Samlingen) er af Petrus Lombardus, som døde i Paris 1164; det maa følgelig ansees for sandsynligere, at Vilhelm, da han modtog det, opholdt sig i Danmark end i Frankrig, og altsaa var kommen hertil tidligere, end efter Suhms Antagelse. Dernæst gjør han opmærksom paa, at det er efter en blot Formodning, man har sat Striden med

Guarinus til 1164; og endelig gjør han Indsigelse mod den Brug, man har gjort af Brudstykket Script. VI, 79; her siges vistnok, at Klosteret i 36 Aar havde nydt Godt af Absalons Velgjerninger, men efter den maadelige Tilstand, hvori Klosteret i Begyndelsen befandt sig, var det begribeligt, om de første Aar efter Vilhelms Komme ikke vare talte med. Desuden findes det angivne Aar 1161 to Steder i Levnetsbeskrivelsen (Script. V, 470 og 480) og i et Brudstykke af et gammelt Haandskrift, Stephanius anfører i sin Udgave af Saxe (Prolegomena, 15). For største Delen Ord for Ord findes det tillige i Peder Olsens Annaler (Script. I, 177). — Maaskee kunde ogsaa Brudstykket Script. VI, 79 være forfattet tidligere, end, som hidtil antaget, i Absalons Dødsaar; vistnok omtaler det, at der er truffet Bestemmelser om, hvorledes hans Dødsdag aarlig skulde feires, men at en saadan Bestemmelse vel kunde tages i en Mands levende Live, er Vilhelms Anordning om hans egen Aartid et Exempel paa; Brevet I, 25 viser, at man i Æbelholt Kloster daglig mindedes Absalon ved Guds-tjenesten.

At Vilhelms Indkaldelse hertil er Absalons Værk, kan der ikke tvivles paa; det stadfæstes af Chronicon Sialandiæ (Script. II, 624) og endnu eftertrykkeligere af Vilhelms og Absalons Breve. Det maa beroe paa en Misforstaaelse, naar Krøniken Script. III, 629 siger, at han blev indkaldt af Eskil.

Brial tvivler paa, at Absalon har studeret i Paris, fordi dette ikke omtales i Stephan af Tournays Breve til ham, og Du Theil (Mémoires de l'Institut IV, 262) ytrer den samme Tvivl. Men Stephans Tavshed er let forklarlig, da Absalon havde forladt Paris senest 1157, tyve Aar før Stephan kom dertil. At Absalon indtil 1157 har været paa Reiser i Udlandet, er sandsynligt, paa Grund af, at han indtil dette Aar ikke omtales herhjemme (Estrup, Absalon, i Saml. Skrifter I, 337). At Vilhelm har kjendt ham personlig før sin Ankomst til Danmark, er rimeligt efter de stærke Forsikringer om det Venskab, han allerede dengang nærrede for ham (see f. Ex Brevet II, 21).

Det kunde synes at være en væsentlig Hindring for at antage Levnetsbeskrivelsens Forfatter for en Discipel af Vilhelm, at han forbigaaer vigtige Begivenheder i dennes Liv. Naar han saaledes ikke omtaler, at Vilhelm gjentagne Gange i offentlig Ærender reiste til fremmede Lande, kunde man

fristes til at troe, at han havde været uvidende herom. Dog vilde en saadan Slutning være urigtig. At han har vidst Besked om Reiserne, viser han ved at fortælle, at en Undergjøring, Vilhelm udførte paa en syg Hest, skete, da han paa Hjemreisen fra Rom kom over Alperne. Grunden til at han forbigaaer saa mange Begivenheder i Vilhelms Liv med Tavshed, maa da søges i, at han udelukkende havde sat sig til Opgave at skildre ham som den ivrige Klostermand og Sjælesørger og den undergjørende Helgen.

I Klosterets Historie viser han sig velunderrettet. Han omtaler Absalons Venskab for Vilhelm, Flytningen til Æbelholt og Pave Alexanders Stadfæstelsesbrev. Mange enkelte Træk, han anfører, bestyrkes af Brevene: Skildringen af det Uvæsen, Kannikerne dreve paa Eskilsø, bekræftes ved Absalons Udtalelser i hans første Beskyttelsesbrev (Script. VI, 132). Naar det Forraad af Levnetsmidler, der forefandtes ved Vilhelms Ankomst, angives til sex Oste og halvanden Skinke, er det temmelig nær ved, hvad der angives i Brøvet II, 43: syv Oste og en halv Skinke. At Vilhelm, da han saae sine Landsmænd drage bort, kun med Møie af Absalon lod sig afholde fra at drage med, stemmer med flere Yttringer i Brevene I, 25; II, 21, 28, 31. Der fortællles, at Brødrene bleve utaalmodige over, at Vilhelm gav dem Trærnes Blade og Markens Urter at spise; at han virkelig lagde Vind paa Dyrkningen af Frugttræer og Haveurter, sees af Brevet II, 76. Der omtales en Kilde, Vilhelm havde ladet rense, og som Ingen fik Adgang til uden særlig Tilladelse, — hvad der passer godt med Brevene II, 35 og 67, der vise, at Vilhelm havde Besvær med at forsyne Klosteret med Vand.

Til endnu et Par Begivenheder, der omtales i Brevene, faae vi nærmere Oplysninger i Levnetsbeskrivelsen. Saaledes har Brevet II, 1, der nu er tabt, ifølge Indholdsfortegnelsen handlet om, hvorledes Abbeden af den hellige Genoveva blev friet af Dødsfare; — og Levnetsbeskrivelsen har en Fortælling om, hvorledes Vilhelm, da han engang var syg, blev helbredet ved den hellige Genovevas Hjælp. Der fortællles om en Discipel af Vilhelm ved Navn Niels, der var rømt fra Klosteret og studerede i Hildesheim; — uden Tvivl er dette den samme Niels, der er omtalt i Brevet I, 27: han havde i Klosteret gjort god Fremgang i sine Studier, men var siden bortrømt; i sit tidligere Hjem havde han pantsat nogle Klædningsstykker

og derpaa fortsat sin Flugt, — hvad der ganske stemmer med, at han senere træffes som Studerende i Hildesheim.

Tiden, da Vilhelm døde, angives med stor Nøiagtighed: Paaskenat, 8. Idus Aprilis, d. e. 6. April, 1202, da Morgenens brød frem, og Brødrene sang det tredie Responsorium. Angivelsen af 1202 som Vilhelms Dødsaar findes ogsaa i det før omtalte Brudstykke hos Stephanius og i mange Annaler (Script. R. D. I, 164, 389; II, 167, 172, 436, 524, 624; III, 73, 307). Herved maa efter vor Betegnelse forstaaes 1203, thi det var i dette Aar, Paasken indtraf den 6. April, medens den 1202 indtraf den 14. Men det gaaer vistnok ikke an at antage, saaledes som i Noten til Script. V, 480 og i Suhm, Hist. af Danm. IX, 22, at man regnede Aarets Begyndelse efter fransk Skik fra første Paaskedag; det siges udtrykkelig, at Vilhelm oplevede den 6. April, første Paaskedag, og efter fransk Regne-maade havde han altsaa oplevet det nye Aars Begyndelse; men Aaret er her, ligesom ved Angivelsen af Tiden for Saxes Afreise til Paris, regnet efter dansk Skik fra Tiburtii Dag, 14. April.

Hvad nu endelig de talrige Fortællinger om Undere angaaer, kan der vel ikke tilkjendes dem historisk Troværdighed, dog kan der være Spørgsmaal om, hvorvidt Forfatteren her lægger Kjendskab til danske Forhold for Dagen.

At de fleste Personnavne, der nævnes i disse Fortællinger, ikke ere kjendte andenstedsfra, er kun, hvad man kunde vente. Dog forekomme nogle mere bekjendte Navne. Der fortælles, at Rikard var Vilhelms Efterfølger som Abbed, og at dette Navn er rigtigt, sees af et Forligsbrev (Script. VI, 137), hvor han nævnes som Supprior, og af et Pavebrev (Script. VI, 148), hvor han nævnes som Æbelholts Abbed. Fremdeles findes en Fortælling om, at Kannikernes Ordensbroder, Biskop Peder af Roeskilde, erklærede sig villig til at troe, hvad der berettedes om Undere ved Vilhelms Grav, — og, som bekjendt, var Peder Sunesøn af Roeskilde Kannik af St. Viktors Orden og en Ven af Vilhelm; hans Frænde og Efterfølger Peder Jakobsøn var den ene af de tre Prælater, der indberettede til Paven om Vilhelms Undergjerninger. Som Vidne til en syg Kvindes underfulde Helbredelse nævnes „Dekanen Absalon ved den hellige Marias Kirke i Kjøbenhavn“, — og i denne Kirkes Obituarium nævnes Absalon som dens første Dekan (Script. VIII, 542).

Af de Steder, der nævnes som de helbredede Personers Hjem, findes de fleste paa Sjælland; endeel af dem ere Steder, hvor Æbelholt Kloster havde Eiendom, saaledes Methulose (Meelløse), Nadweth (Neiede), Anese (Annise), Lucethorp (Lystrup), i Frisleven (Freersløv) nævnes en af Klosterets Konverser som mansionarius, d. e. den, der har Tilsyn med Kirken, og ifølge Gavebrevene eiede Klosteret denne Kirke og hele dens Tiende. Andre sjællandske Stedsnavne, der forekomme, ere: Roeskilde, Kopmanhaven, Sorø, Esrom, Aswarbode (Asserbo), Thorstanthorp (Høie Taastrup), Gherluse (Gjerløse ved Slangstrup), Ekebe (Eiby ved Glostrup), Willike (ved Esrom, Navnet er bevaret i Villingørød, Villingebæk). Andre bekjendte Navne ere: Ribe, Gulland, Halland, Norge. De Navne, der endnu blive tilbage, ere ikke mange: Nordenberghe og Oreberghem ere maaskee begge fordreiede og skulle mueligviis betyde Vordingborg; Luagbe er af Suhm antaget for at være Lundby i Hammer Herred; Zunthe er maaskee at søge i Snuderup (Sunthathorp) i Skippinge Herred; endelig nævnes Bardelve, Tortorpuyt og Hazdelzar i Skaane. — Fortælleren er rigtig underrettet, naar han omtaler Esrom Kloster som indviet til Jomfru Maria, Allehelgenskirken som beliggende i Nærheden af Lund, han omtaler Markedet i Skaane, han veed, at Bodolphi Fest indtræffer otte Dage før St. Hansdag.

Det maa uden Tvivl indrømmes, at man vanskelig kunde tænke sig, at en Fremmed, der tilmed skulde leve længe efter Vilhelms Tid, kunde være saa godt underrettet. De Grunde, hvormed man har villet godtgjøre, at Forfatteren var en Franskmand, ere meget svage. Acta Sanctorum mener at kunne paavise, at han bruger franske Ord; han kalder nemlig en Aborre istedenfor perca pertica, hvilket Ord skulde komme af det franske perche; med Rette bemærker Kall (Suhm, Hist. af Danm. IX, 23), at det ikke er let at indsee, hvorledes der heraf kan sluttes Noget om Forfatterens Herkomst. — Brial finder et Beviis for, at Skriftet er forfattet i Frankrig, deri, at Forfatteren ved Angivelsen af Vilhelms Dødsdag efter fransk Skik regner Aarets Begyndelse fra første Paaskedag; men, som ovenfor er paaviist, viser Betegnelsen af Vilhelms Dødsdag vistnok snarere lige det Modsatte.

I og for sig synes det at ligge nærmest at tænke sig, at naar Nogen vilde forfatte et Skrift til Abbed Vilhelms Forherligelse, det da maatte være en af hans Disciple i Æbelholt

Kloster. Det Billede, Levnetsbeskrivelsen giver os af dens Forfatter, stemmer godt hermed; han viser, at han er vel bekendt med Skriften, og anfører den hyppig; ligesom hos Vilhelm findes ogsaa et enkelt Citat af en klassisk Forfatter, af Ovid, som saa hyppig læstes i Klostrene i Middelalderen. Hans Fortællinger om, hvorledes Helgenens undergjørende Kraft kom dem tilhjælp, der gjorde Løfter om Pengegaver til Klosteret, synes at forraade hans Glæde over Klosterets Opkomst.

Tiden for Skriftets Affattelse kan med Sandsynlighed angives temmelig bestemt, til de nærmeste Aar før Vilhelms Kanonisation 1224. Var det forfattet senere, lod det sig vanskeligt forklare, at hans Optagelse blandt Helgenerne ikke var omtalt. Skriftet har, som det synes, opnaaet en vis Anseelse. Sammenligner man det nemlig med den Legende, der paa Vilhelms Dag læstes i Kirkerne, viser der sig en næsten ordret Overeensstemmelse, som naturligst forklares ved at antage, at den vidtløftigere Levnetsbeskrivelse er benyttet ved Affattelsen af Legenden.

Der synes saaledes ikke at være Grund til at tvivle om, at Vilhelms Levnetsbeskrivelse virkelig er forfattet her i Landet, nogle Aar efter hans Død, af en af hans Disciple.

Et Par Ord

om

Herlovianeren Christian Ramus,

dim. 1781.

Ved

Albert Leth.

NO 19 18

→

RECEIVED - [illegible] [illegible]

1918

I Vinteren 1864—65 henvendte jeg mig skriftlig til Conferentsraad Thomsen — af hvem jeg turde haabe endnu at være erindret, da jeg i mange Aar havde staaet en af hans afdøde Brødre meget nær — med Anmodning om, at han vilde meddele mig en og anden Oplysning, han muligviis maatte være i Besiddelse af, om forlængst afdøde Professor Christian Ramus, der i sin Tid var Directeur for det kongelige Mønt- og Medaille-Cabinet og Bibliothekar ved det Classenske Bibliothek. Jeg gjorde ham tillige bekjendt med den Brug, jeg havde for hvad han muligviis vilde meddele mig; i et Tillæg til den nye Udgave og Fortsættelse af Herlufsholms Historie ønskede jeg nemlig at meddele korte, biographiske Oplysninger om alle Dimittenderne herfra Skolen siden 1755, og blandt disse var Ramus. Efter nogen Tids Forløb modtog jeg fra Conferentsraad Thomsen et Brev, hvori han skrev, at det havde været ham ret kjært at modtage min Anmodning, da han derved var bleven foranlediget til at samle sine Erindringer om Professor Ramus og om hans Forhold til og Virksomhed for det kon-

gelige Mønt- og Medaille-Cabinet. Han vilde benytte Leiligheden til at nedskrive dem, da han troede, at han nu var den Eneste, der personlig havde kjendt disse Forhold. Han overlod til mig, hvormeget eller hvorlidet deraf jeg vilde benytte til det Øiemed, der laa mig nærmest; men da han nu engang ved min Anmodning var bleven bragt til at tænke paa Ramus, sendte han mig det Hele. I Brevet, der var skrevet af Cfrd. Thomsen selv, klager han over sin Alderdomssvagthed, der gjorde ham det besværligt selv at nedskrive sine Bemærkninger, som han derfor havde dicteret i Pennen, saaledes som de fulgte med Brevet og som de nedenfor meddeles.

Conferentsraad Thomsens Meddelelse var langt udførligere, end jeg dengang havde Brug for den. Da der ialt var 530 Personer, om hvilke jeg skulde meddele biographiske Oplysninger, maatte jeg fatte mig i største Korthed om hver enkelt; jeg maatte derfor indskrænke mig til at benytte enkelte, factiske Oplysninger og i faa Linier characterisere Ramus' Fortjenester af den danske Møntsamling. Men da Cfrd. Thomsen i sin høie Alderdom, faa Maaneder før sin Død (21 Mai 1865), har ønsket, at disse Erindringer skulde nedskrives, skjøndt han vidste, at de af mig, for hvem de dengang nærmest vare bestemte, langt fra kunde benyttes i saa stor Udstrækning, har jeg troet ikke at burde tilbageholde nedenstaaende Meddelelse, der desuden forekommer mig ikke at være uden almindelig Interesse, hvorvel jeg maa forudsætte, at den Mand, den nærmest dreier sig om, er fuldstændig ukjendt for den allerstørste Deel af Læserne.

Conferentsraad Thomsens Meddelelse lyder saaledes:

„Det, De forlanger af mig, er for mig vanskeligere, end De maaskee troer, idet jeg ikke alene maa tage Hensyn til Manden, men ogsaa til den Tid og de Forhold, der gik forud for ham, og under hvilke han levede.

Det var egentlig Guldberg, vi skyldte, at der existerer et dansk Møntcabinet; ligesom Hjelmstjerne*) havde virket for, at der skulde blive en langt fuldstændigere Samling af danske Mønter, end den, der iblandt mange andre Sager tidligere bevarede paa Konstkanmeret, var det Guldberg, som indsaa, at den antike Numismatik var af en om muligt endnu større Vigtighed. Han søgte derfor at indvirke paa den da unge Zoëga**), for i ham at erholde en Directeur for Samlingen; i Aaret 1781 bleve egne Sale paa Rosen-

*) Henrik Henriksen, født i Kjøbenhavn 1. Jan. 1715; Faderen var Justitsraad, Raadmand Niels Henriksen. Henrik H., der indtager en hæderlig Plads blandt danske Mæcenater, blev Student 1732, theol. Cand. 1736, derefter Secretair i det danske Cancelli, Assessor i Høiesteret, Justitiarius i samme Ret og Præses i Videnskabernes Selskab. Han blev adlet 1747 under Navnet Hjelmstjerne og døde som Geheimeraad d. 18. Juli 1780. (Cfr. Nord. Conv. Lex.) L.

**) Georg Zoëga var født i Jylland 20. Debr. 1755, men Familien var oprindelig italiensk. Under sine gjentagne og tilsidst stadige Ophold i Rom beskæftigede han sig fornemmelig, næsten udelukkende, med Studiet af de ægyptiske Oldsager. Fra 1798 var han dansk Generalconsul i Kirkestaten; han døde d. 10. Febr. 1809 (cfr. Nord. Conv. Lex.) L.

borg indrettede for Møntcabinettet og decorerede af Wiedewelt. Man samlede da deri, hvad man havde: fra Cancelli-Archivet den danske Suite, fra Konstkaammeret de faa, antike Mønter og fremmede Medailler og Mønter, som fandtes der, og endelig fra Kostbarhederne paa Rosenborg endeel Guldmedailler, som bevaredes ved disse. Det Hele var imidlertid, med Undtagelse af den danske Suite, en temmelig planløs og uordentlig Masse.

Zoëga var saa ofte og saa længe i Rom, at han blev meer Romer end Dansk og gik over til den catholske Religion. Da han ikke mere kom til Danmark, henvendte man Opmærksomheden paa en ung Philolog, Christian Ramus, der reiste udenlands paa det Lassonske Stipendium. Han gik til Wien og studerede der under den berømte Eckhel*), Numismatikens Linné. I Italien var det Zoëga og Cardinal Borgia, der fornemmelig virkede paa ham. Ved hans Hjemkomst blev han 1795 Bibliothekar ved det Classenske Bibliothek og 1799 Inspecteur ved Møntcabinettet.

Om end Zoëga ei kom her, virkede han dog for den antike Deel af Møntsamlingen. Ved hans Mellemkomst arrangeredes flere Kjøb for Samlingen, og den berigedes efterhaanden, især ved den gamle Advocat Bondaccas' Samling, der var rig paa Kobbermønter og mindre kostbare Sager.

*) I. H. Eckhel, født d. 13. Jan. 1737, død d. 17. Mai 1798; han var Professor i Oldtidsvidenskaben og Conservator ved det keiserlige Møntcabinet i Wien (cfr. Nord. Conv. Lex.).

Den Roes tilkommer Ramus, at han af uordnede Masser skabte den antike Samling i det danske Cabinet. Efter at have forøget Samlingen med den Schmettauske, der erhvervedes i Trondhjem, og den Hjelmstjærnske, som optoges heelt i Cabinettet, beskrev han den antike Deel i et Værk, som endnu tjener til Catalog for Samlingen. Den Deel, som omfatter de autonome og udenfor Rom prægede Keisermønter, viser kun, hvor svag Samlingen da var; derimod er den romerske Deel et endnu brugbart Værk, der vil bringe Forfatterens Navn til Efterverdenen. Han fulgte i Ordningen sin store Førgjænger Eckhel; men da Værket blev trykt i Danmarks meget ulykkelige Tid (1813—1816), skadede det slette Papir, man betjente sig af, og de ukonstnerisk stukne Afbildninger, hvorfor Ramus ei havde Øie, dette betydelige Værks ydre Anseelse.

Da han havde bragt de antike Mønter i Orden, henvendte han Opmærksomheden paa de danske, der dog af en Commission vare beskrevne, stukne i Kobber og udgivne i to store Foliobind. Han opdagede snart, at den ældre Deel maatte underkastes en strængere Critik, end de tidligere Forfattere havde anvendt derpaa, ligesom ogsaa store Møntfund, som han havde beskrevet, havde bragt meget Nyt for Dagen. Til at tegne de gamle danske Mønter bemærkede Ramus snart, at Ingen vilde være dueligere, ligesom heller Ingen kjendte dem bedre, end Underbibliothekaren ved det Classenske Bibliothek, Devegge, der siden blev Ramus' Efterfølger som Overbibliothekar.

Ramus var vant til at styre Alt alene og taalte

ingen Modsigelse, hvorfor Devegge ofte maatte finde sig i Urimeligheder, især da Ramus ei saa godt kjendte Middelalderens Mønter som de antike. Et Exempel vil oplyse dette Forhold: Devegge følte, at det var slemt at begynde et stort Værk over danske Mønter med en Feil ved at udelade den ældste danske Mønt, fordi den paa den Tid ei fandtes i den danske Samling; alle de Forestillinger, man gjorde Ramus, viste ham, at Mønten fandtes i Stockholms Cabinet, var seet af store Kjendere, ofte beskreven o. s. v.; — alt dette hjalp ikke; selv vilde han ikke henvende sig til Stockholm, uagtet man sagde ham, at Directeuren, Rutstrøm, var en i alle Henseender velvillig og fortræffelig Mand. Hvad var herved at gjøre? Det traf sig imidlertid saaledes, at der i en dansk Privatsamling fandtes en ligesaa sjelden svensk Mønt, der aldeles manglede i den svenske Samling. Man foreslog derfor Rutstrøm, at man vilde stille denne i Pant, naar han vilde sende den ældste danske Mønt til Kjøbenhavn. Han gik ind derpaa, og man lagde Originalen paa Professorens Bord. Da maatte han give efter; men det var ikke altid, man havde saadanne øiensynlige Beviser mod mindre rigtige Forudsætninger og Ideer.

Dette Værk, der var begyndt efter en meget stor Maalestok, vil sandsynligviis blive ufuldendt, eller ogsaa maatte det aldeles omarbeides.

Ved mindre Afhandlinger i forskjellige Tidsskrifter virkede Ramus for Numismatiken, men det var ogsaa kun ved Skriver, han virkede. Han stod i et halvt fjendtligt Forhold til alle Samlere, og da Zoëga

døde, havde han ingen Forbindelse i Udlandet. Da han imidlertid forstod at behandle formaaende Stormænd, gjorde han kun, hvad han vilde, og man kunde saa at sige ansee den store kongelige Møntsamling for at være alene til for ham, og han havde den tildeels i sin Stue. I Cabinettet var han kun, naar han vilde hente Noget hjem til sig, og Ingen kjendte Andet af Samlingen end det, der var fremlagt under Glas, og som forevistes af uvidende Omvisere, naar man saa det øvrige Slot. Da Ramus døde, havde saavel Brøndsted, der blev hans Eftermand, som jeg kun været to Gange med ham i Cabinettet og seet Ubetydeligt; men det var ikke os alene, det var Tilfældet med; Biskop Münter og den gamle Kjender Timm*)

*) Hofkleinsmed Georg Friederich Timm, der døde 1829. Han var født 1746 i Ekernførde, hvor hans Fader og Bedstefader vare Kleinsmede. Selv gik han som Svend, 16 Aar gammel, til Lübeck, Hamburg, Strasburg, Nürnberg, Schweiz, det nordlige Italien og det østlige Frankrig og var borte omtrent i 10 Aar. Han opholdt sig især i de gammeltydske Byer, hvor der fra Middelalderen findes mange skjønne Smedearbejder, især i Kirkerne. Han tegnede meget godt og holdt i Strasburg i 3 Aar Søndagsskole i Ornamenttegning for de andre Svende. I 1772 kom han til Kjøbenhavn, hvor han strax blev Mester og udmærkede sig i sit Fag, saa at han havde de betydeligste Arbejder paa den Tid, da de store Gros-sererhuse florerede og vare byggelystne. Fra sine Vandringer havde han tilfældig samlet og hjembragt forskellige Landes og Tidens Mønter; han søgte nøiere Oplysning om dem og fik efterhaanden Lyst til at formere Samlingen, der i henved 60 Aar steg til 12,000 Stkr., en Trediedeel nordiske, en Trediedeel romerske, Resten Medailler og andre Landes Mønter. Samlingen af de romerske var især fortrinlig, indeholdt store Sjæl-

kjendte ligesaa lidt til Samlingen som vi Andre. Talte man til ham derom, var Svaret sædvanlig: „Det skal nok skee engang; nu har jeg for Gud ikke Tid dertil!“

Hans heftige Sind gjorde, at han var i bestandig Bevægelse; dertil led han af Krampeslag. Midt under alt dette forskjellige Arbeide og al denne Bevægelse fandtes han siddende død paa en Bænk udenfor Ordrup.

Da bemærkede Excellencerne først, at de vidste meget lidt om Cabinettet, og hertil kom den ubehagelige Omstændighed, at Samlingen i Aaret 1806 var

denheder og bestod væsenlig af godt conserverede Exemplarer. Hans Forbindelse med de dalevende, store og ofte kundskabsrige Grosserere skaffede ham mange gode Mønter, og han stod i stadig og nøie Forbindelse med den dygtige Numismatiker Biskop Münter, der, saavel som Ramus, var hans mangeaarige Ven. Conferentsraad Thomsen, der dengang var Grosserer, kom som ung Mand ofte til Timm for at faae Oplysning om Mønter, han tilfældig havde erhvervet, og fra den Tid bestod et mangeaarigt Venskab imellem dem. Timm havde i det Hele taget stor Konsttsands; han besad en lille, udvalgt Malerisamling og ikke faa, fortrinlige, udskaarne Elfenbeenssager. Hans Kundskaber udvidedes efterhaanden, deels ved hans numismatiske Studier — han forstod godt de latinske og græske Indskrifter — deels ved den stadige Omgang med begavede Mennesker, ikke blot Numismatikere, men Kunstnere, af hvilke C. D. Fritsch (Blomstermaler), Thorvaldsen og C. Hornemann (Miniaturmaler) vare hans Omgangsvener. Timms Samlinger bleve solgte i 1830, 31 og 32; Catalogerne over dem existere endnu. Timm havde to Sønner; den ældre, Frederik Ulrik, døde 1860 som Justitsraad og Borgermester i Randers, den yngre, hvem disse Efterretninger væsenligst skyldes, er Læge i Sæby. Psalmedigteren H. A. Timm, der døde ifjor som Præst i Store-Magleby paa Amager, var en Brodersøn; ogsaa hans Fader var Smedemester.

bleven betydelig bestjaalen. Man gav da et kongeligt Commissorium, hvorved Devegge og jeg bleve bemyndigede til af Arvingerne og Skifteretten at modtage Samlingen. Det Første, vi henvendte Opmærksomheden paa, var, hvad der fandtes i hans Bolig, som var sikkert ved gamle, troe Betjente. I Commoder, Chatter, Skuffer og Tableter o. s. v. fandtes henved 10,000 Stykker, der hørte til Cabinetkets forskjellige Suitter og Fund. Da Ingen kunde afgjøre, hvor en Suite begyndte, naar en anden hørte op, maatte man lede sig frem, og efter at vi havde været samlede med Skifterettens og Arvingernes Befuldmægtigede 70 Gange, var det lykkedes os at finde Alt, hvad vi antog, der kunde findes, paa 5 Stykker nær, der paa en eller anden Maade vare skjulte eller forkomne. Ifølge en Indstilling herom bortfaldt Kravet for de 5 manglende Stykker, og Arvingerne fik Qvittering for Afleveringen.

Hvor arbeidsom Ramus end var, og hvormegen Kundskab og Routine han havde erhvervet sig, manglede han dog Øie for Kunst og Skjønhed i Arrangementet. Han havde ikke beregnet, at en Samling maa indrettes saaledes, at den kan forøges i selve Suitterne og ikke i Supplementer, som føies bagefter det Hele. Følgen af denne urigtige Fremgangsmaade var, at man fandt 10 Supplementer til Samlingen af Mønter, der vare erhvervede efter Catalogernes Trykning. Den naturlige Følge deraf var atter, at naar man vilde vide, om en Mønt fandtes i Cabinettet eller ei, maatte man see efter paa 11 Steder, og man kunde let komme til at købe en Mønt to Gange.

Da Cabinettet i den lange Tid fra 1799 til 1832

var at betragte som en lukket Skat, der var bedre kjendt i Udlandet end her i Landet, fik Samlingen saa at sige aldrig Foræringer. Det var først, da Andre gjorde Biskop Münters Arvinger opmærksomme paa, at det vilde være et sandt Tab, om hans Samling af orientalske Mønter gik bort, idet Cabinettet var yderst fattigt paa saadanne og ingen anden Samling heraf fandtes i Landet, at Arvingerne besluttede at skjænke denne Deel til den offentlige Samling og derved grundlagde den orientalske Suite i vort Cabinet.

Brøndsted og Kammerherre Falbe, der forestod Kong Christian d. 8des Privatsamling, virkede for den græske Suite; jeg har søgt at skaffe Cabinetkets Samling af Middelalderens Mønter og de nyere til at nærme sig den Fuldstændighed, de andre have. Ved mange heldige Omstændigheder, deriblandt den, at Cabinettet er blevet beriget med tre betydelige Samlinger, der ere det skjænkede ved Testamente*), er det omsider opnaaet, hvad Brøndsted ofte udtalte: „Vi maae ikke lade nogen Deel af Samlingen blive Stedbarn, og vi maae sørge for, at om den end ikke i Rigdom kan maale sig med de største fremmede Samlinger, saa maae vi ikke staae tilbage, men endog

*) Den ene af de tre Samlinger, Cabinettet fik, nemlig Kong Christian den 8des Privatsamling, kan dog kun uegenlig siges at være det testamenteret. Den anden skjænkedes ved Testamente af Inspecteuren ved Møntsamlingen, Cancelliraad O. Devegge, der døde 1847. Den tredie blev testamenteret af Kammerraad T. Reutze, der døde d. 24. Febr. 1859 i Wien, hvor han havde levet i mange Aar.

være forud for dem i god Orden og planmæssig Forøgelse“.

Man tør antage, at vor Samling i Rangen er den 5te eller 6te blandt Europas Cabinetter, og at man i andre Lande nu ikke udgiver større Værker uden at tage Hensyn til vor Samling.

For at være retfærdig mod Ramus maa man erindre, at ikke alene Møntsamlingen, men Samlingerne i Almindelighed dengang betragtedes som Noget, der alene var til for enkelte Lærde og ingenlunde for det store Publicum i Almindelighed. Det var først i Slutningen af hans Liv, at Samlingerne begyndte at blive offentlig tilgjængelige og som en Følge af Offentligheden begyndte at faae Foræringer og Bidrag paa mange Maader. Naar man veed, hvormegen Umage det koster af tilfældigt sammenkomne, uordnede Masser at danne et harmonisk Hele, vil man føle, hvad man skylder Ramus, ligesom ogsaa de mange særskilte Afhandlinger, der ere indrykkede i forskjellige Tidsskrifter, vidne om hans Arbejdsomhed og om, at han virkede for at fremme Videnskaben.“

Christian Ramus blev født d. 3. Jan. 1765 i Maribo, hvor Faderen var Præst. Hans Moder, Barbara, født Thestrup, var en Datter af Kammerraad T. til Øllingsegaard. Faderen blev 1770 forflyttet til Stokkemark, ogsaa paa Laaland, hvor han døde 7. Mai 1794. Christian R. kom i Herlufsholm Skole 1775 og blev dimitteret 1781. Han tog philologisk Examen 1784, theologisk Attestats 1786, blev samme Aar Vice-Deca-

nus paa Communitetet, 1787 Alumnus paa Borchs Collegium, reiste udenlands 1789—93, 1793 Magister artium og Dr. philosophiæ, holdt i Vintersemesteret 17 $\frac{9}{5}$ $\frac{4}{5}$ og i den følgende Sommer Forelæsninger over Classikerne, blev 1795 Bibliothekar ved det Classenske Bibliothek og 1799 Inspecteur ved den kgl. Møntsamling (senere Directeur), fik 1802 Titel af Professor, blev 1817 Ridder af Dbr.; efter eget Ønske fratraadte han 1831 sin Stilling som Bibliothekar. Han var Medlem af Videnskabernes Selskab og mange andre inden- og udenlandske lærde Selskaber; han døde ugift d. 11. Juli 1832; Mathematikeren, Professor Christian Ramus, var hans Brodersøn (cfr. Erslews Forf. Lex.).

Efterretninger

om

Herlufsholms lærde Skole og Opdragelsesanstalt

fra Juli 1866 til Juni 1867,

meddeelte af

Chr. Listov.

Examina.

Afgangsexamen i 1866. De skriftlige Arbejder udførtes, som forordnet, den 23de, 25de og 26de Juni efter de af Ministeriet udsendte Opgaver. Den mundtlige Deel afholdtes fra 29de Juni til 3die Juli; i Hebraisk overhørtes een Dimittend den 5te Juli. Underviisningsinspecteuren, Conferentsraad Dr. Madvig var tilstede og deeltog i Censuren over de danske Udarbejdelser og skriftlig Latin, ved den mundtlige Prøve i Historie og Græsk; Meddommere i Forening med Skolens Lærere vare desuden efter Indbydelse Pastor C. Lorenzen i mundtlig Latin, Pastor Tillisch i Religion og Cand. polyt. Godseier J. de Neergaard i Mathematik og Naturlære.

Til 2den Deel af Prøven indstillede sig 10 Disciple, som alle havde tilbragt to Aar i Skolens øverste Classe; 3 af dem erholdt første Character, 7 anden. Deres Navne og særlige Fagcharacterer ville sees af omstaaende Liste.

Afgangsexamens 1ste Deel 1864.

2den Deel 1866.

De Dimitteredes Navne.	Tydsk.	Fransk.	Geographi.	Naturhist.	Dansk Udarb.	Latin (skriftlig).	Latin (mundtlig).	Græsk.	Religion.	Historie.	Arithmetik.	Geometri.	Naturlære.	Hoved- charakter.	Hebraisk.
Hans Christian Wolfgang Hertel	Mg.	Mg.	Ug.	Ug.	Mg.	G.	Mg.	Mg.	Mg.	G.	Ug.	Mg.	G.	Første Char.	—
Jens Sophus Adeler Bagger . .	Ug.	Ug.	Mg.	Mg.	Mg.	Mg.	Ug.	Ug.	Mg.	Mg.	Mg.	Tg.	G.	Første Char.	Ug.
Frederik Oscar Nicolai Bülow	Mg.	Mg.	Mg.	Ug.	Mg.	G.	Mg.	Mg.	Mg.	Ug.	Ug.	Mg.	Ug.	Første Char.	—
Christian Johan Georg Smith	G.	Mg.	Ug.	Mg.	G.	G.	G.	Tg.	G.	Mg.	Ug.	Mg.	G.	Anden Char.	—
Thorvald Johan Møller	G.	G.	G.	Mg.	Mg.	G.	G.	Tg.	Mg.	G.	G.	G.	G.	Anden Char.	—
Ove Emmerik Vilhelm Brasen	Mg.	G.	G.	Ug.	Mg.	G.	G.	Tg.	G.	Tg.	G.	G.	G.	Anden Char.	—
Christian Justus Peter Stricker	Mg.	G.	Mg.	Mg.	G.	Mdl.	Tg.	G.	G.	Tg.	Mg.	G.	G.	Anden Char.	—
Oscar August Einar Hansen .	Mg.	G.	G.	Mg.	G.	Tg.	Tg.	G.	G.	Tg.	G.	Tg.	Tg.	Anden Char.	—
Jørgen Bailli Knudtzon	Mg.	Mg.	Mg.	Mg.	G.	G.	Mg.	G.	G.	G.	Tg.	Tg.	Mdl.	Anden Char.	—
Gunde Jørgen H. C. Rosenkrantz	Tg.	G.	Mg.	G.	G.	Tg.	Tg.	G.	Mg.	Mdl.	Ug.	Tg.	G.	Anden Char.	—

Fra Ministeriet modtog Skolen følgende Opgaver
il de skriftlige Arbeider.

I. Udarbeidelse i Modersmaalet

(fri Opgave).

Hvad forstaaes ved Godmodighed? Kan den betegnes
som en Dyd?

II. Udarbeidelse i Modersmaalet

(bunden Opgave).

Keiser Carl den Store.

Latinsk Stil.

Delos var næsten den mindste af de Øer, som ligge i det ægæiske Hav mellem Attika og Lilleasien og som Grækerne kaldte Kykladerne; men hvormeget den i Ry og Glands overgik alle de andre, troe vi, at der kun gives faa, som ikke vide. Denne Glands havde fra Begyndelsen af ikke Jordbundens Frugtbarhed skaffet den, ikke Indvaanernes Mængde, ikke Krigshæder eller Noget af det, hvoraf Øer og Byer pleie at være stolte, men dens i Sagnene berettede og af Grækernes almindelige Mening bekræftede Hellighed. Grækerne fortalte nemlig, at da Latona, som Jupiter elskede, frugtsommeligt søgte et Sted, hvor hun kunde føde, vovede intet Land at modtage hende, fordi Jupiters Hustru Juno, forbittret over hans Utroskab, havde forbudt det; omflakkende kom hun da til Delos, der dengang uden fast Plads svømmede paa Havet og som Juno derfor havde glemt, og der fødte hun, støttende sig til et Palmetræ, som pludselig var voxet frem, Apollo og Diana; men Øen blev fra den Tid fast og ubevæget. Formedelst denne Tro ansaaes hele Øen for Apollo hellig og dens Jordbund for saa ukrænkelig, at ikke engang Døde maatte begraves der, men Ligene førtes over til en Nabø Rhenea. Apollo dyrkedes i et prægtigt Tempel, hvorhen aarlig ikke blot fra de omliggende Øer drog Udsendinge for at deeltage i Offerfesterne ¹⁾, men ogsaa fra Athen, hvilket Theseus sagdes at have indført og fastsat ved Lov. Denne Stedets Hellighed skaffede ogsaa Indvaanerne og Fremmede, som opholdt sig der, Tryghed mod Vold og Mishandlinger, og da Øen laa meget beleiligt til at omsætte Varer imellem Asien, Grækenland

og Macedonien, opløstredede den ved Handel og Skibsfart, især efter Korinths Ødelæggelse²⁾ ved Romerne. Men i den første mithridatiske Krig blev Delos erobret og plyndret og dens Handels Blomst tilintetgjort.

¹⁾ *sacra*. — ²⁾ Ødelæggelse gives ved et *Particip.*

Oversættelse fra Latin.

(Af Tacitus, *Ann.* VI, 31 og 32 (37, 38) med Forandringer.)

C. Cestio, M. Servilio consulibus nobiles Parthi Romam venere, ignaro rege eorum Artabano. Is initio, metu Germanici, fidus erga Romanos, æquabilis et mitis in suos fuerat; postea superbiam in nos, sævitiam in populares sumpsit, fretus bellis, quæ secunda adversus circumjectas nationes gesserat, et senectutem Tiberii ut inertem despiciens avidusque Armeniæ, cui, defuncto rege Artaxia, Arsacen, liberorum suorum natu maximum, imposuit. Addidit contumeliam, missis, qui gazam a Vonone relictam in Syria Ciliciaque reposcerent. Simul veteres Persarum terminos jactabat seque, quæ olim Cyrus et Alexander possedisset, invasurum per vaniloquentiam minabatur. Sed Parthis mittendi ad Tiberium secretos nuntios auctores fuerunt Sinnaces, insigni familia et magnis opibus, et Abdus, eunuchus in aula potens. Ii, adscitis aliis primoribus, quum Artabanum regno pellere constituissent, quia neminem gentis Arsacidarum summæ rei imponere poterant, interfectis ab Artabano plerisque, aliis nondum adultis, Phraaten, regis Phraatis filium, Roma, ubi educatus fuerat, poscebant; nomine tantum et auctore opus esse; si Tiberio permittente et adjuvante genus Arsacis apud ripam Euphratis cerneretur, omnia eo inclinatura. Gratum id Tiberio accidit. Ornat Phraaten accingitque¹⁾ ad paternum fastigium capessendum, vetus propositum retinens, ut res externas consiliis et astu regeret, arma procul haberet. Interea Artabanus, cognitis insidiis, modo tardari metu, modo cupidine vindictæ inardescere. Sed quamquam barbaris cunctatio contempta, statim, quod libuerit, exequi regium videtur, prævaluit tamen utilitatis ratio. Itaque Abdum specie amicitiae vocatum ad epulas lento veneno aggreditur, Sinnacem dissimulatione ac donis et simul per negotia moratur, ne consilia acriter urgeat.

C. Cestius et M. Servilius consules fuerunt a. 35 p. Ch. n.; Germanicus, Tiberii fratris filius, aliquot annis ante

Syriam administraverat. Vonones, Parthorum regno ab Artabano privatus, in Ciliciam et Syriam ad Romanos cum thesauris fugerat. (Disse Oplysninger oversættes ikke.)

1) ornare et accingere udruste og udstyre.

Arithmetik.

At udvikle den Fremgangsmaade, hvorved dobbelt irrationale Størrelser af Formen $\sqrt{a + \sqrt{b}}$, hvor b ikke er kvadratisk, gjøres enkelt irrationale, og at anvende den derved fundne almindelige Formel paa Exemplet $\sqrt{98 - 18\sqrt{17}}$.

Geometri.

At udvikle den Formel, hvorved man af de to Sider a og b og den mellemliggende Vinkel C i en Trekant umiddelbart kan beregne den ligefor Siden a beliggende Vinkel A. Til Exempel søges A, naar

$$a = 1000 \text{ Alen, } b = 363,25 \text{ Alen, } \angle C = 62^\circ 24' 10''.$$

Skolens Aarsprøve 1866 fandt Sted i Overensstemmelse med det Schema, som er meddeelt i Indbydelsesskriftet for ifjor. Derefter opflyttedes fra 6te Classe de derværende 6 Disciple (den øverste, som havde været syg under Examen, blev først underkastet en særlig Prøve ved Begyndelsen af dette Skoleaar), fra 5te Classe 11 af 16, fra 4de 10 af 16, fra 3die 21 af 25, fra 2den 8 af 10, fra 1ste 9 af 10 Disciple.

Ved Slutningen af Februar Maaned blev **Halvaarsprøven** afholdt. Dens **skriftlige** Deel (den 22de, 23de og 25de) bestod af Stile og Udarbejdelser i samme Fag som foregaaende Aar; **mundtlig** (den 27. og 28. Februar og 1. Marts) overhørtes VIIA i Græsk, Historie og Naturlære, VIIB i Latin, Græsk og Historie, VI Classe i Græsk, Fransk og Naturhistorie, V i Græsk

og Historie, IV i Græsk, Tydsk og Naturhistorie, III i Latin, Fransk og Geographi, II i Fransk og Historie, I i Dansk, Tydsk og Historie.

Lærerpersonalet.

Istedenfor Adjunct C. Nielsen, der i Juni f. A. blev befordret til geistligt Embede, constitueredes fra Begyndelsen af indeværende Skoleaar Cand. theol. V. C. C. Schousboe som Adjunct ved Skolen og Vice-inspecteur ved Opdragelsesanstalten.

Den 9de December havde Cand. phil. R. Brandt tilbragt et halvt Aarhundrede paa Herlufsholm som Musikhæder, til 1854 var han tillige Læder i Sang. I Betragtning af hans høie Alder og lange, ufortrødne Virksomhed i Skolens Tjeneste fritog Hs. Excell. Forstanderen ham fra Nytaar for alle Timerne ved Skolen, medens iøvrigt hans Vilkaar bleve uforandrede som forhen, Gage, Bolig osv. Da det fandtes hensigtsmæssigt igjen at samle hele den musikalske Undervisning paa een Haand, blev fra 1. Januar Organist C. C. Hoffman i Nestved ansat som Timelæder til at forestaae Sangundervisningen ved Skolen i Forening med Øvelserne i Instrumentalmusik.

Disciplene.

Efter den offentlige Prøve i 1866 afgik ved Dismission til Universitetet: H. C. W. Hertel, J. S. A. Bagger, F. O. N. Bülow, C. J. G. Smith, Th. J. Møller, O. E. V. Brasen, C. J. P. Stricker, O. A. E. Hansen, J. B. Knudtzon, G. J. H. C. Rosenkrantz.

Fremdeles udgik i Juli og August 1866: F. F. C. S. Holck-Winterfeldt (undervises privat i Roeskilde), F. V. Post (opgav Studeringerne), F. W. J. C. Rosenkrantz (til Viborg Skole; hans Fader var bleven Stiftamtmand i Viborg), V. A. C. Kranold (opgav Studeringerne).

Ved Begyndelsen af Skoleaaret 1866—67 havde Herlufsholm sit fulde Elevantal 105 og desuden 10 skolesøgende Disciple (to, Sønner af Embedsmænd ved Stiftelsen, i deres Forældres Huus, to i Huset hos Rectoren, to hos Overlærer Dahl, fire hos Overlærer Neergaard). Fra 1. Marts udmeldtes A. S. C. Mylius for at undervises privat i Kbhavn, den 1. Juni udgik H. H. V. Dahl; endvidere udmeldtes i Juni A. J. S. Evers for at forberedes til Real-Afgangsprøven. I disses Sted ere tre af de skolesøgende Pensionærer indtraadte paa Opdragelsesanstalten, nemlig de to Slesvigere H. P. Janssen og H. O. B. Krüger og desuden F. C. K. Petersen.

Skolen tæller for nærværende Tid, i Juni, 112 Disciple (deraf 7 skolesøgende), som her opføres efter den Plads, de indtage i Classerne ifølge Sammentæl-

lingen for Mai Maaned, VII og VI Classe efter Udfaldet af Halvaarsprøven. De ifjor optagne ere betegnede med *; Faderens Stand er anført i Parenthes.

Dimittenderne.

1. Joh. J. A. Birch (Slagtermester B. i Kallundborg).
2. Carl H. J. Permin (Godsforvalter P., Bregentved).
3. Carl V. Kraft (afd. Procurator K. i Kbhavn).
4. M. Theodor N. Hertel (Pastor H. i Haarslev).
5. Axel N. J. Huus (Pastor H. i Kjøng).
6. Cato S. Hanssen (afd. Raadmand H. i Sønderborg).
7. C. A. Ulysses Lüttichau (afd. Kammerherre v. L. til Stamhuset Thiele).
8. Henry C. Gad (afd. Justitsraad G., Byfoged i Sæby).
9. Otto J. B. Scavenius (afd. Hofjægermester S. til Basnæs).
10. Gustav H. V. Feddersen (afd. Kammerherre F.)
11. Chr. B. Scheel (Kammerherre, Greve S., R. og Dbm., Kbhavn).
12. Carl C. F. F. Kuhlman (Districtslæge K. i Skanderborg).
13. Holger F. M. Nagel (Kjøbmand N. i Skjelskør).
14. Hans Steenbuch (Læge S., Holsteinborg).
15. J. Fred. Lagoni (Agent L. i Faaborg).
16. Matth. Andersen (Pastor A. i Nordrup).

VII Classe B.

1. J. Axel V. Ipsen (Apotheker I. i Holbek).
2. Joh. V. R. Wissing (Pastor W., Dronninglund i Jylland).

3. Thomas C. Graae (Pastor G. til Idestrup paa Falster, R. af Db.)
4. G. Will. O. R. van Brakle (Præsidentskabssecretær van B. paa St. Thomas).
5. Fred. L. S. Evers (Godsforvalter E. paa Wedellsborg i Fyen).
6. Joh. Bloch (Provst Lic. theol. B. i Kjerteminde).

VI Classe.

1. Alfred H. Andersen (Forpagter A. paa Broxø).
2. P. Fred. Bayer (Apotheker B. i Kallundborg).
- [3. O. Fred. R. Kjær (Cancelliraad K., Godsforvalter paa Herlufsholm) i sine Forældres Huus].
4. Jens H. Bruun (afd. Mølleieier B.; Pleiefader: Boghandler Willerup i Vordingborg).
5. G. L. Vesty Petræus (Cancelliraad P., By- og Herredsfoged i Nestved).
6. C. Chr. S. Henrichsen (Kasserer H. ved Kjøbenhavns Gasværk).
7. Knud Sehested (Hofjægermester S. til Stamhuset Broholm i Fyen, R. af Db.)
8. J. P. Georg Johansen (afd. Pastor J. til Tisted og Binderup i Jylland).
9. Einar Sehested, Broder til Nr. 7.
10. Ferd. L. Giellerup (afd. Pastor G. til Landet og Ryde paa Laaland).
11. Laur. P. V. Engelbreth (Forpagter E., Nørregaard paa Laaland).

V Classe.

1. N. Christ. S. Grauer (Cancelliraad G., Læge i Aabenraa).

2. Joach. M. Permin, Broder til Nr. 2 i VIIA.
3. H. M. Albert Ræder (afd. Oberst R. i Infanteriet).
4. Vald. Holst (Kammerraad H., Toldforvalter i Bandholm).
5. Hans A. Nielsen (Kroeier og Gjæstgiver N., Skjærbek i Tørningleen).
6. Frants Halberg (Cancelliraad H., By- og Herredsfoged i Bogense).
7. Axel F. J. Prætorius (Kjøbmand P. paa St. Thomas).
8. F. Rud. Warming (Koffardicapt. H., Helsingør).
9. T. P. Sigvard P. B. Neergaard (afd. Hofjægermester N. til Viskum i Jylland).
10. J. Charles E. A. Haste (Proprietær og Grosserer H. i Helsingør).
11. Ulrik Ad. Holstein (Kammerherre, Leensgreve H. til Holsteinborg, Cmd. af Db. og Dbm.)
12. Peter F. Buchwald (Jægermester B. til Øbjerggaard).
13. Carl A. Borries (Forpagter B. paa Søholm).
- *14. C. J. Vilh. Winther (Classelottericollecteur W. i Kjøge).

IV Classe.

1. H. Henry Holm (Etatsraad H. i Kbhvn, R. af D.)
2. Albert L. Nielsen (Pastor N. i Glumsø).
3. F. Theodor Mørck (Grosserer M. i Kbhavn).
4. Carl F. C. Petersen (Overauditeur P., Overretsassessor i Kjøbenhavn, R. af Db.)
5. Fred. G. R. Steenstrup (Pastor S. i Bødstrup paa Langeland).

6. P. Chr. Müller (Proprietær M. til Flensborggaard).
7. Rud. Mühlensteth (afd. Kjøbmand og Handelsagent H. i Kjøbenhavn).
8. Carl V. Prætorius, Broder til Nr. 7 i V Cl.
9. Francisco d'Y. Langgaard (Dr. med. L. i Brasilien, R. af Db.)
10. A. Vilh. Krogh (Kammerjunker v. K., Skovrider i 1ste kronborgske District, Rd. af Db.)
11. C. Sophus Andersen, Broder til Nr. 16 i VIIA.
12. Otto G. R. Steenstrup, Broder til Nr. 5.
13. Fred. C. S. Stensler (afd. Forpagter S. paa Gisselfeld).
14. Vald. Christensen (Pastor C. i Svallerup).
15. Carl Albert Weihe (Læge W. i Kallundborg).
16. P. Chr. F. Peträus, Broder til Nr. 5 i VI Cl.
17. Alfred L. F. P. Miede (afd. Muurmester M.; Pleiefader: Meelhandler Stumpf i Præstø).
18. Carl A. Hingelberg (Kjøbmand H. paa St. Thomas, Rd. af Db.).
19. Th. J. Paul F. Plum (afd. Pastor P. i Taarnby).
- *20. J. L. Georg Mönster (afd. Cand. phil. M. i Kbhavn; Pleiefader: Pastor Holm i Jersie).
21. Herluf L. G. Rosenkrantz (Kammerherre, Baron R., Stiftamtmand i Viborg, Rd. og Dbm.)
22. Rolf A. Wöldike (Appellationsretsraad, Kammerjunker W., Rd. af Db.)
- *23. Jens E. Th. C. Westengaard (Skolelærer W. i Bisserup).
24. Fred. E. Kretz (afd. Architect K., Tegne- og Skrivelærer ved Herlufsholms Skole).

25. Einar W. V. J. E. Mylius (Kammerherre M. til Stamhuset Rønningesøgaard i Fyen).

III Classe.

1. Peter Thonning (Kammerraad T., Toldforvalter i Vordingborg).
2. Knud T. Post (Hofjægermester P. til Broxø, Rd. af Db.)
3. Ludvig C. B. S. Kabell (Pastor K. i Nestelsø).
4. Ad. S. Schlichtkrull (Grosserer S., Kbhavn).
5. Conrad V. Hillebrandt (Grosserer H. i Kjøbenhavn).
6. Har. H. Keutsch (afd. Oberstlieutn. K., Stadshauptmand og Brandmajor paa St. Croix).
7. Hans S. Kaarsberg (Pastor K. i Skjelby).
- *8. Helmer P. Janssen (afd. Skibsmægler J. i Flensborg).
9. Helenio Th. F. R. Ryberg (afd. Toldassistent R. i Rathmannsdorf i Slesvig).
- *10. Valdemar Paulsen (Pleiefader: Baron Knuth i Kbhavn).
- [*11. Evald M. Wengel (Forpagter W., Oeconomus paa Herlufsholm) i sine Forældres Huus].
- *12. Fred. C. Moltke (Kammerherre, Leensgreve M. til Bregentved, Cmd. af Db.)
13. Kay O. A. Gulstad (Oberstlieutenant G., Rd. og Dbm., Kbhavn).
14. A. Vilh. Knuth (afd. Kammerherre, Leensgreve K. til Knuthenborg, Forstander for Herlufsh.)
15. Holger J. Westergaard (Overkrigscommissær W., Fuldmægtig i Krigsministeriet, Rd. af Db.)

- *16. Andreas Th. Barfod (Pastor B., Sognepræst for Herredskirke paa Laaland).
- *17. J. Edvard Neergaard (Etatsraad de N. til Førsløv og Fuglebjerg).

II Classe.

- *1. Will. P. L. Weihe, Broder til Nr. 15 i IV Cl.
- *2. P. Joh. F. Kaarsberg, Broder til Nr. 7 i III Cl.
- 3. Oluf S. A. Zoffmann (Cand. pharm. Z., Kjøbmand i Nestved).
- 4. Carl A. V. Stensler (Forpagter S. paa Hæsedede).
- *5. Fred. V. Müller, Broder til Nr. 6 i IV Cl.
- 6. Har. C. Knauer (afd. Major K. i Infanteriet).
- 7. Viggo V. Holm (Kammerraad H., Toldkasserer i Horsens).
- *8. Henr. O. B. Krüger (Gaard- og Mølleieier K., Beftoft i Slesvig).
- 9. Ludvig M. Brun (Justitsraad B., Birkedommer i Bregentved og Gisselfeld Birk, Rd. af Db.)
- *10. Fred. C. K. Petersen (afd. Forpagter P. paa Førsløvgaard).
- [*11. A. Vilh. Bille-Brahe (Kammerherre, Baron B.-B., Amtmand i Skanderborg, Rd. og Dbm.) i Overlærer Dahls Huus].
- 12. Alfred Meincke (afd. Major M. i Infanteriet).
- 13. Vilh. C. W. Rosen (afd. Major af Generalstaben v. R., Souschef ved Overkommandoen).
- 14. John A. Hingelberg, Broder til Nr. 18 i IV Cl.
- 15. Ludvig C. Müller (afd. Universitetspedel M. i Kbhavn).
- 16. Aage Dahl (Læge D. i Aabenraa).

17. Hans S. L. Ringberg (Kammerraad, Procurator R., Godsforvalter paa Beldringe).

I Classe.

- [*1. Hugo Adsersen (Capitain A., Intendant ved 7de Bat. i Nyborg) i Overl. Neergaards Huus].
- *2. C. Philip Borries, Broder til Nr. 14 i V Cl.
3. Caspar F. S. Evers, Broder til Nr. 5 i VIIB.
- [*4. Harald V. Hingelberg, Broder til Nr. 18 i IV og Nr. 14 i II Cl.) i Overl. Neergaards Huus].
- [*5. Martin M. Larsen (afd. Proprietær L. til Krannestrup i Jylland) i Overl. Neergaards Huus].
- [*6. Daniel F. le Maire (Grosserer le M., Rd. af Db., Kbhavn) i Overl. Neergaards Huus].

Det **aarlige Contingent** for en Discipel paa Herlufsholm er 240 Rd. som Vederlag for Underviisning, Bolog, Kost, Vask, Belysning og Brændsel, i Sygdomstilfælde Lægehjælp og Medicin.

Nye Disciple optages ikke i Skoleaarets Løb. **Anmeldelser om Aspiranter** til de Pladser, der blive ledige ved Slutningen af Skoleaaret, indsendes til Stiftelsens Forstander, Hs. Excell. Geheimeraad Hall inden Udgangen af Mai Maaned; foruden Drengens fulde Navn og Fødselsdatum maa deri opgives, hvad han har læst og hvilken Classe han forberedes til.

Concurrenceprøven er for de iaar indmeldte Aspiranter berammet til førstk. 29. Juni og 1. Juli.

Opdragelsesanstalten.

Selskabet for Danmarks Kirkehistorie havde ifjor Efteraar henlagt sin Sammenkomst til vor Egn; den 20. September fandt Mødet Sted i Nestved By, den 21de paa Herlufsholm. En velvillig Indrømmelse fra Bestyrelsens Side skaffede vor øverste Classe Leilighed til den første Dag at høre Prof. Høyens livfulde og beaandede Fremstilling af Reformationstidens Forhold til den kirkelige Kunst; ved de interessante Foredrag, der bleve holdte herude af en af Skolens Adjuncter og en af dens forhenværende Disciple, stod Adgangen aaben for hele Skolen. Sangen i Kirken, hvorved ogsaa endeel af Disciplene assisterede, bidrog til at forhøie Indtrykket af den smukke Fest.

En Forespørgsel fra Ministeriets Side om den her gjældende Bestemmelse, at en Discipel ikke maa tilbringe meer end 3 Aar i to paa hinanden følgende eetaarige Classer, gav mig Anledning til under 16de November at udtale Følgende i en Skrivelse til Hs. Excellence Forstanderen.

„— Ved at fastsætte en Tidsgrændse, inden hvilken Discipelen skal have tilendebragt sit Cursus paa Herlufsholm, kan Skolen ikke siges at have stillet nogen ubillig Fordring. Den giver ham Lov til at forblive to Aar i 1ste, 3die og 5te eller i 2den, 4de og 6te Classe, altsaa at anvende 11 Aar paa at naae den fornødne Modenhed til Afgangsprøven. Er den saaledes indrømmede Tid ham ikke tilstrækkelig til at følge ordentlig med, saa tør det antages, enten at Herlufsholm og han ikke passe for hinanden, at han ikke her kan opdrive den

fornødne Villieskraft til at tage sine Evner ret i Brug, og det vilde da være uforsvarligt under den jevnlige Trængsel ved Skolens Døre at lade ham tage Pladsen op for en anden, der lover at ville skjønne bedre paa og benytte Skolens Dannelsesmidler, eller og at han ikke besidder de Evner, der kræves for at gaae den studerende Vei; det er da til hans eget Gavn, at det Tidspunkt ikke skydes hen i det Ubestemmelige, da hans Forberedelse skal føres over i et andet Spor. De allerfleste af de Disciple, paa hvem denne Bestemmelse (som Grev Knuth vedtog for Herlufsholm i Aaret 1854) er kommen til Anvendelse, have samtidigt med deres Bortgang herfra opgivet Studeringerne, og de Aar, de tilbragte her, have da været en Prøvetid, hvori Forældrene kunde komme til Klarhed over deres Sønners Anlæg og Kald. Men nogle af de Udtraadte ere ogsaa ved Skoleunderviisning andensteds eller ved Privatforberedelse siden blevne satte istand til at underkaste sig Universitetsprøven. Det har saaledes stundom viist sig, at den Bevidsthed, der fremkaldtes hos dem ved den nødtvungne Udgang, om hvor nødvendig Selvanstrengelsen er, hvis man skal blive til noget Dygtigt, og den Sorg, de følte ved at skilles fra deres Barndomskamerader, har været af Betydning for deres Udvikling og hjulpet til at gjøre deres senere Fremgang i Studierne mere regelmæssig og fast. Turde man uden videre forudsætte, at enhver Fader og Moder vilde tiltræde eller bøie sig for en Skoles Mening, naar den for Drengens egen Skyld raader til at anbringe ham andensteds, vilde en slig Bestemmelse være ufornøden; men Følelsen af det Vanskelige ved at træffe en Afgjørelse kan saa let bringe Forældre til at udstrække Prøvetiden længere end tjenligt, især naar de ellers ikke føle sig utilfredse med de Betingelser, der stilles, og de Forhold, hvorunder Drengen lever. At der ved Reglens Overholdelse fra vor Skoles Side tages de skyldige Hensyn til Sygdomstilfælde og anden utilregnelig Forsinkelse, er en Selvfølge.“ — —

Disciplenes Fugleskydning fandt Sted ifjor den 1ste September. Vinterfester have været afholdte den

25de November (Comedie), den 14de Januar (Bal paa Herluf Trolles Fødselsdag) og den 7de April (musikalsk Underholdning og Dands); den 17de Marts havde Disciplene en lille Maskerade i Skolens Spisesal. Vor Fodtour foretog vi til Kalbyriis den 29de Mai, Eftermiddagen før Christi Himmelfartsdag; Skolens store Kjøretour, den 15de Juni, gik denne Gang til Vordingborg, hvorfra vi tilsøes gjorde en fornøielig Udflugt til Vintersbølle, besaae Væverierne og vandrede om i den smukke Skovegn derude.

Underviisningen.

I indeværende Skoleaar have Fagene været fordeelte saaledes:

	Ugentlig.
Rector Listov Latinsk Forfatterlæsning i VIIAB, skriftlig Latin i VIIA, Græsk i VI	14 Timer.
Overl. Dahl Historie i VII—III, Geographi i VI—III	23 —
Overl. Leth Dansk i IV, Mathematik i IV og III, Naturlære i II og I	12 —
Overl. Kielsen Græsk i VIIAB, skriftlig Latin i VIIB, Latin i VI og V	26 —
Overl. Neergaard Hebraisk i VIIA og B, Naturhistorie i VI—I, Geographi i II og I	22 —
Adj. Mossin Mathematik i VII—V, Na- turlære i VIIA og B	23 —

Adj. Lund Dansk i VII og VI, Fransk i VII, VI, V og II, Religion i III—I . . .	24	—
Adj. Hoff Engelsk i VII A og B, Svensk i VIIB, Dansk (og nord. Myth.) i V, Tydsk i VI—II, Græsk i IV	24	—
Adj. Damborg Religion i VII—IV, Fransk i IV og III, Dansk i I, Regning i II og I	25	—
Adj. Heise Oldnordisk i VIIA og B, Græsk i V, Latin i IV og III, Historie i II .	26	—
Const. Adj. Schousboe Dansk i III og II, Tydsk i I, Historie i I	16	—
Tegnel. Bertelsen Skrivning i IV—I, Tegning i III—I	16	—
Krigsass. Meier Riffelskydning (i VII A og B), Hugning og Exercits, Gymnastik og Svømning	11	—
Organ. Hoffman Sang i alle Classer . .	7	—

Øvelser i Riffelskydning have været anstillede i Efteraaret og Forsommeren med begge Afdelinger af øverste Classe.

I Sangundervisningen deeltage alle de Disciple, der have Stemme, classeviis een Time om Ugen; Løverdag Eftermiddag Kl. 5—6 holdes Fællessang.

I særskilte Timer (17 om Ugen) giver Skolens Musiklærer, Organist Hoffman, Undervisning i Instrumentalmusik til de Disciple, der ytre Lyst og Anlæg i denne Retning.

Fagenes ugentlige Timetal i de forskjellige Classer.

	VII.		VI.	V.	IV.	III.	II.	I.	
	A.	B.							
Dansk	1	1	1	3	3	2	3	5	5
Svensk	-	-	1	—	—	—	—	—	—
(Oldnordisk	1	-	1)	—	—	—	—	—	—
Tydsck	-	-	-	2	2	2	2	4	5
Fransk	-	1	-	2	2	2	3	6	—
(Engelsk	1	-	2)	—	—	—	—	—	—
Latin	4	5	4	8	8	8	9	—	—
Græsk	1	5	-	5	5	5	—	—	—
(Hebraisk	2	-	2)	—	—	—	—	—	—
Religion og Bibelhist. .	-	1	-	2	2	2	2	2	3
Historie	3	-	3	2	3	3	3	2	3
Geographi	-	-	-	2	1	1	2	2	3
Mathematik	5	-	4	4	4	4	4	—	—
Regning	-	-	-	—	—	—	—	4	4
Naturlære	3	-	3	—	—	—	—	1	1
Naturhistorie	-	-	-	3	2	2	2	2	2
Skrivning	-	-	-	—	—	1	2	3	4
Tegning	-	-	-	—	—	—	1	2	3
Sang	-	2	-	} 3	2	2	2	2	2
Gymnastik	1	1	1		2	2	2	2	2
Summa	34.	33.		36.	36.	36.	37.	37.	37.

55

Directeuren for Gymnastiken i Danmark, Generalmajor la Cour, havde i Skrivelse til Hs. Excell. Forstanderen ytret Ønske om at inspicere den gymnastiske Underviisning paa Herlufsholm, naar han foretog sin Rundreise til Landets andre Skoler. Da Forstanderen gav sit Samtykke dertil, blev her i Generalens Nærværelse den 22de Mai foretaget Øvelser af Disciplene i Gymnastik, Klavren, Exercits og Hugning under Ledelse af Skolens Gymnastiklærer.

Oversigt

over hvad der er læst i Skoleaaret 1866—67
(med tilhørende skriftlige Øvelser).

Dansk (Svensk; Oldnordisk).

VII Cl. Den danske Literaturhistorie er gennemgaaet fra den ældste Tid indtil Holbergs Død. Udvalgte Stykker af den islandske Sagaliteratur i Oversættelse, en Række Kjæmpeviser, Prøver af Forfattere fra Reformationstiden og det lærde Tidsrum ere oplæste for Classen, særlig er der dvælet ved Holberg og hans Betydning. Desuden ere Kong Lear og J. Cæsar af Shakspeare blevne oplæste. Classen har skrevet 16 Stile. Alle Disciplene i VIIA have holdt Foredrag over Æmner af Nordens Historie, flere af VIIB over Æmner af den alm. Verdenshistorie.

Svensk (VIIB). Af M. Hammerichs Læsestykker: Grimstahamns nybygge og de fleste andre Stykker af I Afsnit læste op og oversatte paa Dansk under stadig Fremdragen af det Fælles i Sprogenes Stammer og Former. Oplæst for Classen de fleste Stykker af Geijer, Fryxell, Tegnér, Linné, Bellman og Runeberg; desuden det Meste af Frithjofs saga og Noget af Fänrik Ståls sägner. Meddeelt en Oversigt over den svenske Literatur indtil Tegnér's Død.

Oldnordisk. Af VIIA have 2 Disciple deeltaget i Underviisningen indtil April Maa-
ned; efter Ungers Læsebog er læst S. 22—57

(Begyndelsen af Egils Saga). Af VIIB have ligeledes 2 Disciple nydt Underviisning; Ungers Læsebog forfra til Side 22; Gunlaug Ormstunges Saga. — Iversens Islandske Formlære er benyttet.

- VI Cl. Der er meddeelt Disciplene en Oversigt over den danske Literaturs Historie, samt oplæst for dem oldnordiske Fortællinger, Kjæmpeviser, Digterværker af Holberg, Wessel, Oehlen-schlæger, Hauch, Hertz, Paludan-Müller. Classen har skrevet 21 Stile.
- V Cl. Den nordiske Mythologi er læst efter Dorphs Omrids og Arentzens & Thorsteinssons Mythologi. Oplæst for Classen: endeel Sange af Nordens Guder, endvidere Baldur hin gode, Hakon Jarl og Olaf den hellige; nogle Sagaer ere fortalte og oplæste, hyppig ere Disci-plene selv øvede i Oplæsning. Classen har skrevet 20 Stile, deraf et Par i Skoletimen. Desuden et Par Gange anstillet Øvelser af alle Disciplene i mundtligt Foredrag over et let Æmne (mundtlig Stil).
- IV Cl. Af de to ugentlige Timer har den ene været anvendt til Stil. Classen har skrevet 30 Stile, meest af beskrivende Indhold, undertiden Oversættelser fra Fransk eller Tydsk. Den anden Time er anvendt til prosaisk og poetisk Læsning og til at gennemgaae Reglerne for Retskrivningen og Skilletegnes Brug.
- III Cl. Holsts prosaiske Læsebog er benyttet til Op-

læsning, Gjenfortælling og Analyse. 4 læn-
gere Digte ere lærte udenad efter Lefoliis
fortællende Digte for ældre Børn. Formlæren
er læst efter Bojesens danske Sproglære,
Sætningslæren og Brugen af Skilletegnene
efter Wolles Regler for dansk Retskrivning.
Af Stile har Classen skrevet 34, der have be-
staaet i Omsætning til Prosa af et forelæst
Digt, Gjengivelse af en Fortælling og under-
tiden i Beskrivelse af en oplevet Begivenhed.
Enkelte Timer ere benyttede til Oplæsning
for Classen.

II Cl. Funchs, Røginds og Warburgs danske Læse-
bog er benyttet til Oplæsning, Gjenfortælling
og anden sproglig Øvelse. 7 Digte ere lærte
udenad. Classen har skrevet 60 Stile, der
have bestaaet i Gjengivelse af en Fortælling
eller Omsætning i Prosa af et Digt. Boje-
sens danske Sproglære er læst og repeteret
indtil Sætningslæren.

I Cl. Funchs, Røginds og Warburgs Læsebog er
benyttet til Oplæsning, Gjenfortælling og andre
Sprogøvelser. 18 Digte ere lærte udenad
efter samme Bog og Boisens Viser for danske
Folk. Stilene, to om Ugen, have i Begyn-
delsen af Skoleaaret bestaaet i at skrive efter
Dictat eller at nedskrive udenadlærte Vers,
senere i at gjengive en kort Fortælling. 69
Stile.

Latin.

VII Cl. AB: Livius 6te Bog, Sallusts Catilina; Cicero

Disput. Tuscul. I (med Forbigaaelse af Cap. 34—39) og II; Horatius 2den Bog af Oderne og 2den Bog af Brevene; Carmina selecta, omtrent 900 Vers. Af Tregders lat. Literaturhistorie er læst det meste af de to første Perioder.

Dimittenderne opgive: Cicero Cato major, Disput. Tuscul. I (Cap. 34—39 forbig.) og II, Talen for S. Roscius og de fire Taler mod Catilina, Sallusts Catilina, Livius' 6te og 10de Bog, Tacitus' Agricola; Horatius' Oder 1ste og 2den Bog og begge Bøger af Brevene med Ars poet., Virgils Æneide II, af Ovids Forvandlinger omtr. 900 Vers (Verdensaldrene, Deucalion, Ocyrrhoe, Battus, Europa, Cadmus, Pentheus, Ino og Athamas, Pyramus og Thisbe), af Carmina selecta henved 900 Vers (Digte af Catull, Tibull, Properts, Ovid, Juvenal og Martial); det vigtigste af den latinske Literaturhistorie og de romerske Antiquiteter.

Af Fibigers Chrestomathi 1ste Hefte har VIIA læst cursorisk: Valerius Maximus, nogle Stykker af Seneca og af Gellius; efter Henrichsens Opgaver er jevnlig anstillet Øvelser i at oversætte fra Bladet. VIIB har af Fibigers Chrestomathi 3die Hefte læst cursorisk S. 41—102 og uden foregaaende Forberedelse af Cornelius Nepos Lysander, Epaminondas, Pelopidas, Agesilaus og Eumenes og nogle Capitler af Livius' 28de Bog.

VIIA har skrevet 31 Hjemmestile, 19 Ex-

temporalstile og 10 Versioner. Af Madvigs Sproglære fra 1852, som stadig benyttes ved Forfatterlæsningen, er særlig gennemgaaet § 411—462 og § 482—496 med flere Udeladelser. VIIB har skrevet 38 Hjemmestile, 16 Extemporalstile og 8 Versioner; af Madvigs Sproglære fra 1862 ere enkelte Afsnit af Formlæren repeterede.

- VI Cl. Cicero: Talen for S. Roscius og den 2den Tale mod Catilina, Livius: 28de Bog fra Cap. 39, af Ovids Metamorphoser omtrent 500 Vers (Verdensaldrene, Deucalion, Io, Pyramus og Thisbe), cursorisk Cæsars galliske Krigs 1ste Bog fra Cap. 30 og 5te Bog til Cap. 38. — Af Madvigs Sproglære fra 1862: § 19—161, § 177—260, § 281—325. — 35 Hjemmestile, 24 Extemporalstile og 8 Versioner.
- V Cl. Cæsars galliske Krig fra 3die Bogs 17de Cap. til 4de Bogs 16de; Ciceros første catilinariske Tale; cursorisk af Cornelius Nepos: Miltiades, Themistocles og Aristides. — Af Madvigs Sproglære § 19—43, § 52—140, § 177—260, § 326—331, § 342—364. — 34 Hjemmestile, 27 Extemporalstile og 3 Versioner.
- IV Cl. Cornelius Nepos: Miltiades, Themistocles, Aristides; Cæsars galliske Krig 6te Bog Cap. 9—28. Af Bergs og Møllers Læsebog (2den Udgave) de danske Exempler S. 45—55. Efter Madvigs Sproglære (forkortet Udgave 1862) det Vigtigste af Bøiningslæren; af Ordføiningslæren det Vigtigste om Sætningens Dele og

af Casuslæren (indtil Ablativ). Ialt 65 Stile, alle skrevne paa Classen uden Hjælpemidler; Opgaverne vare dicterede Smaasætninger.

- III Cl. Bergs og Møllers Læsebog, 1ste Deel, 2den Udgave, forfra til S. 30, de 6 første Sider fuldstændig, de øvrige saaledes, at i Almindelighed hveranden Sætning er forbigaaet (istedenfor S. 8—24 ere de omtrykte Blade efter 1ste Udg. benyttede). Det Tilsvarende af Bøiningslæren efter Madvigs Sproglære, forkortet Udgave 1862. Verbernes Coniunctiv er forbigaaet. 66 Stile, alle skrevne paa Classen uden Hjælpemidler. Opgaverne vare Smaasætninger, dannede i Lighed med hvad der var indøvet ved Læsningen.

Græsk.

- VII Cl. A og B: Iliadens 1ste, 9de og 22de Bog, Platons Apologi, Herodots 8de Bog, Bergs Udvalg af Thukydidens S. 80—85 og cursorisk Iliadens 7de og 8de Bog; B desuden cursorisk Odysseens 6te, 7de og 8de Bog.

Dimittenderne opgive: Iliadens 1ste, 6te, 9de og 22de Bog, Tregders Anthologi til S. 65 med Forbigaaelse af adskillige Stykker, Herodots 8de Bog, Bergs Udvalg af Thukydidens S. 52—85, Platons Euthyphron, Sokrates' Apologi og Kriton. De have læst det Vigtigste af Athens Antiquiteter efter Bojesen og af Tregders græske Literaturhistorie.

- VI Cl. Xenophons Anabasis 2den Bog fra Begyndelsen

af 4de Capitel til Bogens Slutning, af 3die Bog det første Capitel. Herodots 8de Bog Cap. 136 og 140—144, 9de Bog Cap. 1—25. Af Homers Odyssee den første Bog og Vers 1—207 af 2den. Bergs Formlære: Udsagnsordenes Bøining S. 59—132 med Forbigaaelse af de særegne Dialectformer. De øvrige uregelrette Verber ere indøvede, efterhaanden som de forekom ved Læsningen. Kosmogoni, Theogoni og den hele græske Gudekreds er gennemgaaet efter Tregders Mythologi S. 1—39; herhen hørende Stykker af Iliaden og Odysseen ere oversatte paa Classen, mythologiske Billedværker ere stadig benyttede.

- V Cl. Bergs Læsebog for 2det Aars Cursus S. 51 til 62; Xenophons Anabasis 4de Bog, de 3 første Capitler. Af Homers Odyssee 13de Bog indtil Vers 93. Det Vigtigste af Bergs Formlære; af de uregelrette Verber ere kun de medtagne, som forekom ved Læsningen.
- IV Cl. Bergs Læsebog for første Aars Cursus (3die Udg.) forfra indtil S. 35 med Forbigaaelse af endeel Exempler; de danske Stykker oversatte paa Græsk mundtlig, af og til ogsaa skriftlig (4 Stile paa Classen og nogle Skriveøvelser udenfor samme). Det Tilsvarende i Bergs Formlære.

Tydk.

- VI Cl. Hjorts Læsebog: Side 361—368, 526—547,

Goethes Torquato Tasso. Jürs & Rungs Deutsche Dichter: 4 større Digte og cursorisk en Snees Digte af nyere Forfattere. Det Meste af Simonsens Syntax; Formlæren repeteret.

- V Cl. Jürs & Rungs Læsebog for Mellemlasserne: Side 131—157, 47—67. Jürs & Rungs Deutsche Dichter: 28 Digte, deraf 15 lærte udenad. Simonsens Formlære indtil § 106. Sammes Syntax: det Vigtigste af Genitiv og Dativ.
- IV Cl. Hjorts Læsebog: Side 164—173, 291—302. Holbechs & Petersens Materialier, Stykkerne 54—60. Simonsens Formlære: Adjectiver, Talord, Pronominer, endvidere de uregelrette og sammensatte Verber samt Præpositionerne.
- III Cl. Hjorts Læsebog Side 51—71. Holbechs & Petersens Materialier St. 35—47. Simonsens Formlære: forfra til 7de Cap. og de uregelrette Verber. 21 Hjemmestile.
- II Cl. Rungs Læsebog: S. 94—137; 7 Digte lærte udenad. Jürs & Rungs Materialier St. 35 til 45, 51—59 og 70—73 (i de sidste Stykker adskillige Sætninger forbigaaede). Simonsens Formlære med Undtagelse af Kjønnet, de uregelrette og sammensatte Verber. 40 Stile.
- I Cl. J. Listovs tyske Elementarbog til Pag 77, samt nogle Stykker af Rungs Læsebog, er læst og repeteret. Grammatiske Øvelser ere anstillede i Timerne. 2 Timer ugentlig ere benyttede til skriftlige Øvelser, deels Dictat,

deels Oversættelse af Sætninger, afpassede efter den benyttede Elementarbog. 60 Stile.

Fransk.

- VII Cl. A og B: Scribes Bertrand et Raton, og Skildringer af Borrings Album littéraire; VII B tillige Scribes Un verre d'eau. Classen har skrevet enkelte Stile i Underviisningstimen.
- VI Cl. Borrings Études littéraires (Udg. 1855) Pag. 98—126, 210—49, 304—31, 365—70; desuden flere Skildringer cursorisk. Enkelte Disciple have tillige paa egen Haand læst og opgivet Pensa af franske Forfattere. Ingerslevs Grammatik: Bøiningslæren.
- V Cl. Borrings Album littéraire: Un illustre avare — Le retour au village — La perle au 45e — Pacita — Mynheer van Tasselt — Les pommes de calville — Aimez votre prochain comme vous même. Borrings Stiløvelser, 2den Afd. 1—7 (ulige Nr.). Ingerslevs Grammatik: Uregelmæssige Verber.
- IV Cl. Borrings Læsebog for Mellemclasserne, halvhundrede Sider af „Descriptions“. Borrings Stiløvelser, forskjellige Stykker af første Afdeling. Ingerslevs Grammatik, Bøiningslæren med Forbigaaelse af Kjønsreglerne. Nogle Sider af Voltaire, histoire de Charles XII ere læste cursorisk.
- III Cl. Borrings Læsebog for Mellemclasserne, 45 Sider af „Anecdotes“. Sibberns Stiløvelser, forskjellige Stykker af første Afsnit. Ingers-

levs Grammatik, Bøiningslæren til og med § 100; Kjønnsreglerne og enkelte af de uregelmæssige Verber ere forbigaaede.

- II Cl. Ahns praktiske Lærebog, 1ste Cursus: Pag. 1—60 og 93—106. Classen har skrevet 44 Stile deels i Underviisningstimerne, deels hjemme.

Engelsk.

- VII Cl. I VIIA have 5 Disciple deeltaget i Underviisningen indtil Paaske; af J. Listovs Engelske Læsestykker og Stiløvelser I Afd. er læst de engelske Stykker samt alle Digtene. Af VIIB have først 5, tilsidst kun 1 Discipel deeltaget i Underviisningen; læst: J. Listovs Ledetraad I og II Afdeling.

Hebraisk.

- VII Cl. Dimittenderne: Genesis under stadig Afbenyttelse af Whittes Grammatik og sammes Analyse.

Religion.

- VII Cl. Begge Afdelinger: Lukas-Evangeliet og Romerbrevet i Grundsproget; VIIA dog kun de otte første Capitler af det nævnte Brev.
- VI Cl. Balslevs Udvikling af Luthers Catechismus. Assens' Lærebog i den bibelske Historie.
- V Cl. Balslevs Udvikling af Luthers Catechismus forfra til og med den anden Troesartikel. Assens' Lærebog i den bibelske Historie: det

gamle Testament, S. 95—114, det nye Testament, S. 190—234.

- IV Cl. Balslevs Udvikling af Luthers Catechismus: den tredie Troesartikel, Fadervor, Daabens og Alterens Sacrament. Assens' Lærebog i den bibelske Historie: det gamle Testament S. 61—95; det nye Testament S. 163—190.
- III Cl. Balslevs Udvikling af Luthers Catechismus: Synden og de to første Troesartikler. Assens' Lærebog i den bibelske Historie S. 1—47 og 139—63. Nogle Psalmer.
- II Cl. Balslevs Udvikling af Luthers Catechismus: De ti Bud. Balslevs Bibelhistorie: det gamle og det nye Testament. Flere Psalmer.
- I Cl. De tre første Dele af Luthers lille Catechismus. Balslevs Bibelhistorie: det nye Testament og det gamle indtil Dommerne. Flere Psalmer.

Historie.

- VII Cl. Dimittenderne: Verdenshistorien efter Thriges, Blochs og Bohrs Lærebøger; Fædrelandets Historie efter Allens.
B: Den romerske Stats Historie efter Thrige; Tidsrummet 1789—1830 efter Bohrs, Allens og Thriges Lærebøger.
- VI Cl. Allens Danmarks Historie 1730—1789. Thriges Lærebog i den gamle Historie forfra til Pag. 153.
- V Cl. Thriges Danmarks, Norges og Sverigs Historie S. 116—182. Blochs nyere Historie S. 1—129.

- IV Cl. Blochs Lærebog i Middelalderens Historie Pag. 98 indtil Enden; Thriges Danmarks, Norges og Sverigs Historie Pag. 1—133.
- III Cl. En kort Oversigt given over Oldtidens Historie samt repeteret Kofods fragmentariske Historie indtil Roms Krige med Latinerne. Blochs Lærebog i Middelalderens Historie Pag. 1—46; Thriges Danmarks, Norges og Sverigs Historie Pag. 1—63.
- II Cl. Kofods fragmentariske Historie fra S. 94 (Augusts Død) til S. 203 (Catharina den Anden).
- I Cl. Barfods Ledetraad i Danmarks Historie er læst og repeteret, ligesaa af Kofods fragmentariske Historie den gamle Historie til Keiser Augusts Død.

Geographi.

- VI Cl. C. V. Rimestads større Lærebog, hvoraf dog en Deel er forbigaaet.
- V Cl. Munthes Geographi omarbeidet af Velschow: Asien og Africa.
- IV Cl. Samme Bog: fra Frankrige (incl.) Europa ud.
- III Cl. Samme Bog: Indledningen til Europa, den skandinaviske Halvø, Rusland, Nederlandene, Belgien, Storbritannien og Irland, Spanien og Portugal, Frankrige, Schweiz og Italien.
- II Cl. Af Rimestads mindre Lærebog: fra det tyske Forbund indtil Enden.
- I Cl. Samme Bog: Pag. 1—19, 46—117.

Mathematik.

- VII Cl. Dimittenderne opgive: Steens Elementær

Arithmetik og Elementær Algebra, med flere Tilføielser og Forandringer i Fremstillingen; Mundts Planimetri og Stereometri samt Ramus' Plantrigonometri, med Forbigaaelse af de Afsnit, som ifølge Bekjendtgjørelse af 8de Novbr. 1858 ikke fordres.

VII B. Ligninger, Logarithmer, Rækker og Rentesregning efter Dictat, Mundts Plangeometri S. 67—130 og 1ste Capitel af Ramus' Trigonometri.

A har i Aarets Løb udført 29, B 33 Hjemmearbejder, bestaaende i Løsningen af flere saavel arithmetiske som geometriske Opgaver.

- VI Cl. Ligningernes Theori efter Dictat, derhos er Behandlingen af algebraiske Ligninger af første og anden Grad indøvet ved Exempler, navnlig efter Bergs Samling af matematiske Opgaver. Mundts Geometri Pag. 83—111. — 6 Extemporaludarbejdelser.
- V Cl. Steens Elementær Algebra Pag. 1—53. Flere herhen hørende Opgaver, tildeels efter Bergs Samling, ere udførte deels paa Classen, deels hjemme. Mundts Geometri Pag. 67—83.
- IV Cl. Steens Elementær Arithmetik: Proportioner, Roduddragning og Ligninger med flere Ube kjendte. Mundts Geometri Pag. 1—53.
- III Cl. Steens Elementær Arithmetik §§ 1—54 og §§ 65 til 73; de tilsvarende Afsnit af Bergs methodisk ordnede Opgaver.

Regning.

- II Cl. Reguladetri i hele Tal og Brøk. Til Hoved-

regning er benyttet Jacobis Hovedregningslister.

- I Cl. De fire Regningsarter i Brøk. Til Hovedregning er benyttet Jacobis Hovedregningslister.

Naturlære.

- VII Cl. Dimittenderne: Ørsted Naturlærens mekaniske Deel til Pag. 215 og de vigtigste Sætninger af Bølgebevægelsen. Naturlærens chemiske Deel efter Joh. Müllers Physik. Jørgensens Astronomi. Nogle Timer ere anvendte til særlig at gennemgaae og indøve Astrognosien.

VII B. Efter samme Lærebøger Læren om Ligevægt, Magnetisme, Gnidningselektricitet og de to første Afsnit af Varmen.

- II og I Cl. I en ugentlig Time for hver af Classerne er der stræbt efter, uden at benytte nogen Bog, at anskueliggjøre nogle af de almindeligste Naturlove ved simple Forsøg og en letfattelig Forklaring. Saavidt det lod sig gjøre, ere de dagligdags meteorologiske Phænomener forklarede for Disciplene af 2den Classe.

Naturhistorie.

- VI Cl. Lütkens Dyreriget (2den Udgave). Vaupells Planterigets Naturhistorie (2det Oplag) med Forbigaaelse af Læren om Plantens Sammensætning og Liv samt af de blomsterløse Planter.
- V Cl. Af Lütkens Dyreriget: Fuglene og de koldblodige Hvirveldyr. Vaupells Planteriget: Pag. 161—183.

- IV Cl. Af Lützens Begyndelsesgrunde (Lærebog i Zoologien Nr. 2): Mennesket, Pattedyrene og Fuglene. Vaupells Planteriget: Pag. 141—183.
- III Cl. Af Lützens Begyndelsesgrunde (Lærebog i Zoologien Nr. 2): Pag. 192—228. Vaupells Planteriget: Formlæren med Forbigaaelse af det Meste af det Smaatrykte.
- II Cl. Af Lützens De allerførste Begyndelsesgrunde (Nr. 3): fra Krybdyrene indtil Edderkopperne. Desuden Læren om Mennesket og Indledningen til Fuglene.
- I Cl. Samme Bog: Menneskets Beenbygning, Pattedyrene og Fuglene med Forbigaaelse af de physiologiske Forhold.

Fra Ministeriet for Kirke- og Underviisningsvæsenet er under 27. September 1866 udgaaet et Circulaire, hvori bestemmes, at den Discipel, der ved lovlige Forhindring har været udelukket fra i rette Tid at indstille sig til 6te Classes Aarsprøve eller heelt at fuldende den, herefter ikke maa opflyttes i øverste Classe uden at have underkastet sig en **fuldstændig Examen i alle Fag** med et vist Charakteerminimum for de 5 Fag, der afsluttes her, og for Resten med et Udfald, som Skolen finder tilfredsstillende.

Som Supplement til Bekjendtgjørelsen og Circulairet af 31. Mai 1866 om **Charakteerberegningen ved Afgangsexamen** har Ministeriet under 15de Marts d. A. tilstillet Skolerne et „Schema til Oplysning om,

hvilken Værdi Specialcharactererne i de enkelte Fag faae ved Overførelsen i Systemet for Hovedcharakterens Uddragning.“

Stipendierne.

A. Stiftelsens Gratistpladser (fuldstændig Fritagelse for Contingent) have i dette Skoleaar været tildeelte:

1. J. J. A. Birch, 2. M. Th. N. Hertel, 3. A. N. J. Huus, 4. H. C. Gad, 5. H. Steenbuch, 6. J. P. G. Johansen, 7. F. L. Giellerup, 8. H. A. Nielsen.

B. De Resenske Gratistpladser (fuldstændig Fritagelse for Contingent):

1. O. G. R. Steenstrup, 2. Th. J. P. F. Plum, begge nedstammende fra Biskop Hans Poulsen Resen, efter hvem disse Pladser bære Navn (til Minde om hans Gavebrev af 1624).

C. Den Ronnenkampske Gratistplads (fuldstændig Fritagelse for Contingent):

C. S. Hanssen.

D. Stiftelsens halve Gratistpladser (Contingentet udredes med 120 Rd. aarlig):

1. C. V. Kraft, 2. J. Bloch, 3. A. H. Andersen, 4. F. E. Kretz.

Ansøgninger om Gratistpladser for Disciple i Herlufsholms Skole indgives til Stiftelsens Forstander inden hvert Aars 1ste August.

De to **Meyerske Præmier**, hver paa 30 Rd., tilkjendtes for Aaret 1866 Disciplene J. J. A. Birch og C. S. Hanssen.

Det **grevelig Moltkeske Skolestipendium** for kongl. Embedsmænds Sønner, 4 Portioner paa 25 Rd. halvaarlig, uddeelt i Decembertermin 1866 ligesom i indeværende Junitermin til Disciplene C. S. Hanssen, J. Bloch, J. P. G. Johansen og A. L. Nielsen.

Det **grevelig Moltkeske Universitetsstipendium** for kgl. Embedsmænds Sønner (100 Rd. halvaarlig, deelt i to eller tre Portioner) blev for Decembertermin 1866 som og for Junitermin d. A. oppebaaret af Stud. theol. J. H. Aagaard, Stud. philos. H. C. W. Hertel og Stud. med. H. B. Th. Münter.

Reisestipendiets Fond, opsamlet af ubenyttede Portioner af ovennævnte Universitetsstipendium og frugtbargjort i Ringsted Sparekasse, beløb sig den 11te November 1866 til 177 Rd. 79 Sk.

Ved testamentarisk Disposition af 10de Februar 1866, confirmeret af Hans Maj. Kongen under 26. April s. A., har Kammerherre, Baron Rosenkrantz, Stiftamtmand i Viborg, i Forening med sin Hustru oprettet et Pengefideicommis for sin Familie, arveligt i Slægten fra Led til Led. Men af Hengivenhed for sit gamle Fosterhjem har Baronen i Dispositionens 2den Post tilføiet den Bestemmelse, at dersom Rosenkrantzernes Slægt engang i Tiden skulde uddøe, skal Fideicommisset tilfalde Herlufsholm, „saaledes at Capitalen med dens aarlige Rente i saa Tilfælde indlem-

mes i denne Stiftelses øvrige Eiendomme og Midler og anvendes i samme velgjørende Øiemed som disse, til unge Menneskers Opdragelse og Oplærelse i Kundskab, Dyd og Guds frygt.“

De videnskabelige Samlinger.

Den **naturhistoriske Samling** har iaar faaet en anseelig Tilvæxt, idet Cancelliraad, Byfoged Bonnez i Ebeltoft af Velvillie mod Skolen, hvorfra han selv er dimitteret, har skjænket den en Mængde udstoppede Fugle, Frugten af en lang Aarrækkes udholdende Samlerffid. Samlingen, som kom hertil den 12. April, bestod af omtrent 200 Stykker; men desværre viste det sig ved et nøiagtigt Eftersyn, som faa Dage efter anstilledes herude af Universitetets Conservator Conradsen, at en stor Deel af Fuglene vare saa angrebne af Møl, at de øieblikkelig maatte fjernes uden Mulighed for at kunne restaureres. De, som ved nogen Efterhjælp kunde sættes i brugbar Stand, bleve indsendte til Kjøbenhavn, hvor Hr. Conradsen har paataget sig at rense og udbedre dem; saasnart de komme tilbage, ville de blive opstillede i nye, dertil anskaffede Skabe. — Skolens Samling har desuden modtaget et stort tørret Søpindsviin, en Gave af Stud. med. H. Münter.

Til den **physiske Samling** er iaar anskaffet en elektromagnetisk Multiplicator. Derhos er Samlingen ble-

ven efterseet af en Mechaniker og flere Instrumenter underkastede en fuldstændigere Reparation.

Bibliotheket er siden Junimaaned f. A. forøget med følgende Bøger og literære Hjælpemidler; de med † mærkede ere tilsendte Skolen fra Ministeriet; * betegner Gaver, der skyldes Privates Velvillie.

- † Aagesen, A., Bidrag til Læren om Overdragelse af Eieendomsret og andre tinglige Rettigheder. (Til Universitetsfesten i Anledning af Hs. Majestæt Kongens Fødselsdag). 1866. 4to.
- Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie. 1866. 2—3.
- Aarsberetninger og Meddelelser fra det store kgl. Bibliothek. Udg. af C. Bruun. 2.
- † Aarsberetninger fra det kongl. Geheimearchiv. IV, 1. 1866. 4to.
- Aasen, I., Norsk Grammatik. Omarb. Udg. Christiania 1864.
- † Afhandlinger for den medicinske Doctorgrad af G. F. Borch 1865, af V. Rasmussen 1866, af A. D. Møller 1866, af V. Holmer 1866, af P. Plum 1866.
- Andersen, C., Rosenborg, Mindeblade fra de danske Kongers kronologiske Samling. 1867.
- Annuaire des deux mondes XIII, 1864—65. Paris.
- Bagger, C. C., Samlede Værker. II, 1.
- Bajer, F., Grunddrag af ordbøjningen i det svenske og det dansk-norske bogmål. 1867.
- Balth. Bangs Selybiografi. Udg. af C. Otto. 1867.
- Barthélémy, G. B. A. A., Nouveau manuel complet de numismatique ancienne, du moyen age et moderne. I—II. Avec un atlas. Paris 1851.
- Behm, E., Geographisches Jahrbuch I B. 1866.
- Behm, E., Die modernen Verkehrsmittel: Dampfschiffe, Eisenbahnen, Telegraphen (Ergzh. 19 zu Pøtermanns Mittheil.)
- * Berg, C., Et Par Bemærkninger om Hr. Professor, Dr. Ingerslev. Nr. 2, 1866.
- Berg, A., Samling af Øvelses-Exempler og Opgaver til Brug ved Underviisningen i Modersmaalet. 1867.
- Bidrag til Bygningsskikkens Udvikling paa Landet i Norge. 1865.
- Blanche, August, Bilder ur verkligheten. I. Andra upplagan. II 1864.
- Bloch, V. A., Lærebog i den nyere Historie til Brug for de lærde Skoler. 1866.
- * Bloch, J. V., Vort Møde med engelske Missionsvenner 1866.
- * Böhringer, F., Die Kirchengeschichte der drei ersten Jahrhunderte in Biographien. Zweite Aufl. I. 1861. ^{3 v}
- Böhringer, F., Die Kirche Christi u. ihre Zeugen. I Bd. 1 Abth. 1—2. 2te Aufl.
- Bornemann, F. C., Samlede Skrifter V. Blandede Skrifter 4—8.
- Branth, Deichmann-, J. S., Naturlære og lidt Kemi til Brug ved Underviisning. 1866.

- Breve til og fra Fr. Chr. Sibbern. Udg. af C. L. N. Mynster. I—II. 1866.
- Catulls Gedichte in ihrem geschichtlichen Zusammenhange, übers. u. erkl. v. R. Westphal. 1867.
- M. Tullii Ciceronis De republica libri. Ed. G. H. Moser. Accedit F. Creuzeri annot. 1826.
- Daae, L., og Petersen, S., Den gamle Historie. Christ. 1864.
- † Dahl, F. P. J., Historiske Efterretninger om den kgl. lærde Skole ved Frederiksborg. 3die H. 1864. 4to.
- Dahlerup, F., Oversigt over Danmarks Literatur- og Sprog-Historie. 1866.
- Dietrichson, L., Omrids af den norske Poesis Historie. I. 1866.
- Engelhardt, C., Kragehul Mosefund. 1751—1865. Med Afbildninger. 1867. 4to.
- Erslev, Ed., Til Belysning af Hr. Overl. Foghs kritiske Bemærkninger om min store Geografi. 1867.
- Erslew, Th. H., Supplement til Almindeligt Forfatter-Lexicon. 14.
- Esquiros, A., Livet i England. Ved J. Magnussen. 1864.
- Faber, F., Post- og Reisehaandbog for Kongeriget Danmark. 1866. 3—4.
- Figuiet, L., Jordkloden førend Syndfloden. Efter den franske Originals 5te Opl. 1867.
- Flemmer, E., Folkelige Foredrag. 3—4.
- Fogh, C., Kritiske Bemærkninger om Erslevs Lærebog i den alm. Geografi. 1867.
- Folkevennen. Et Tidsskrift, udg. af Selsk. for Folkeoplysningens Fremme. Kristiania. XIV. 1865.
- † Forelæsninger og Øvelser ved Universitetet og den polytechniske Lærestanstalt 1866. 1—2.
- † Fortegnelse over de 233 Studerende, der i 1866 have tilendbragt Afgangsexamen ved Skolerne eller Adgangsex. ved Universitetet. 2 Expl.
- Fra alle Lande. Udg. af W. Mariboe, E. Bluhme og J. U. A. Holm. III 6. IV 1—6.
- Gad, M., Udtog af Kongeriget Danmarks Statistik. I.
- Grimm, J. u. W., Deutsches Wörterbuch. Fortges. v. R. Hildebrand u. K. Weigand. IV, 2. V, 4—5.
- * Haandbog i Cricket og Langbold. Udgiven af „den københavnske Boldspilklub“. Kbhavn 1866.
- Hammerich, M., Danske og norske Læsestykker. 1866.
- Smaastykker om Cultur og Underviisning. II. 1867.
- Hansen, P., Om Johan Ludvig Heiberg. Nogle literaturhistoriske Oplysninger. 1867.
- Hansen, H., Photographisk Album til E. Flemmers „Folkelige Foredrag“. 3—4.
- * Helweg, Fr., Parabel og Offer eller Natursymbolik. 1856.
- * — Biblen som Billedbog (Samlet Aftryk af Dansk Kirketidende for 1849—51 med Efterskrift).
- * — Spaadommene eller Gud i Historien. I—III (Pagten med Slægtens tre Fædre. Sinai og Zion. Daabens Pagt). 1855—1862.

- Hertz, Th., Geistlig Stat. Odense 1866.
- Hindberg, E. G. A., Fængselspræstens Gjerning. 1865.
- *Hjemmet og Skolen. Meddelelser fra Latin- og Realskolen paa Værnedamsvejen. Nr. 9. (Heri: Familien. Skolen. Opdragelsesanstalten.) 1866.
- Hjort, P., Kritiske Bidrag. Literaturhistorisk Afd. III. 1867.
- L. Holbergs Mindre Poetiske Skrifter. Udg. af F. L. Liebenberg. 1866.
- L. Holbergs Kirke-Historie. Udg. ved F. L. Liebenberg. I.
- L. Holbergii Nicolai Klimii iter subterraneum. Recogn. C. G. Elberling. 1866.
- Holtén, C., Endnu et Ord i Striden om den Erslevske Geografi. 1867.
- Homers Odyssee I—IV. Med Anmærkninger til Skolebrug ved F. C. L. Trojel. 1866.
- †Indbydelsesskrifter til Examina i de danske Skoler 1866, i Reykjavik 1865.
- †Indbydelsesskrifter til Examina i de norske Skoler 1865 og 1866.
- †Indbydelsesskrifter til Examina i de svenske Skoler 1865.
- Ingerslev, C. F., Anmærkninger til Homer til Skolebrug. I. Odysseen 1—12. 1866.
- * — I Anledning af Rector Bergs Angreb paa min græsk-danske Ordbog. 1866.
- Jahrbücher für classische Philologie. Herausg. v. A. Fleck-eisen. IV Supplbd. 5.
- Jahrbücher, Neue, für Philologie u. Pädagogik. 1866. 5—12. 1867. 1—4.
- *Juvenalis et Persii Satyrae cum annotationibus Th. Farnabii. 1648.
- Kaiser, F., Stjernehimlen. Oversat af M. Ørsted. I.
- Keyser, R., Efterladte Skrifter. I, 4. II, 1—3. Christiania. — Norges Historie. I, 1.
- Kirketidende, Dansk. 1866, 28—53. 1867, 1—26.
- Knudsen, H., Danmark i Middelalderen. I. 1834.
- †Koch, E. F., Oluf Borch, en literærhistorisk - biografisk Skildring. 1866.
- Kok, J., Det danske Folkesprog i Sønderjylland. II. 1867.
- Kornerup, J., Skildringer fra Spanien i 1860. Kbh. 1863.
- Kugler, F., Geschichte der Baukunst, beendigt v. J. Burckhardt u. W. Lübke. IV, 1—2.
- Königsfeldt, J. P. F., Historisk-geographisk Supplem. til de geographiske Lærebøger. 1867.
- Lauritzen, J., Underholdende og dannende Legemsøvelser for unge Mennesker. II Deel. 2 Expl.
- Lieblein, J., Nutidens Opdagelser om de gamle Ægyptere. 1865.
- †Liste over de Studerende, som i Aaret 1866 have taget den filosofiske Examen.
- Listov, A., Ordsamling fra den norske æsthetiske Literatur siden 1842. 1866.
- Listov, J., Engelske Læsestykker. II Afdeling. 1866.
- Glossarium til Eng. Læsestykker II Afdel. 1866.
- T. Livi Ab urbe condita lib. I—II. Erklaert v. J. Frey. 1865—66.

- Maanedsskrift, Dansk. II Række. 1866. I 6. II 1—6. 1867. I 1—6.
- Martensen, H., Om Tro og Viden. Et Leilighedsskrift. 1867.
- Mentzner, T. A. v., Skandinaviska norden samt østersjöländerne (Karta). Stockh.
- Mindesmærker, Danske, i photographiske Fremstillinger. Kjøbenhavn's Slotte. 2 Række. 8.
- Modus confitendi. De passione Domini (Fra c. 1500). Udg. paany af C. Bruun 1867.
- Molbech, C., Dansk Glossarium. 7.
- Nägelsbach, C. F. v., Lateinische Stilistik. 4te Aufl. 1865.
- (Napoleon III) Julius Caesars Historie, ovs. af R. Carstensen. 5—8. Atlas til Julius Caesars Historie. 1—5.
- Nielsen, R., Om den gode Villie som Magt i Videnskaben. 1867.
- Om Holbergs Kirkehistorie og Theologie. 1867.
- Norden. Et Maanedsskrift, udg. af J. Lieblein. I 1—6, II 1—6, III 1—6.
- † Oppermann, L., Om Livsforsikkring og Livrenter. 1866.
- Ostermann, J. A., Livet og Skolen. 1867.
- Otto, H., Archäologisches Wörterbuch. Leipz. 1857.
- Handbuch der kirchlichen Kunst-Archäologie des deutschen Mittelalters. 4te Aufl. 1. 2.
- Oversigt over det kongelige danske Videnskabernes Selskabs Forhandlinger og dets Medlemmers Arbejder i 1863—1866. 1867 I. 2. 3.
- Paijkull, C. W., En Sommer i Island. Reiseskildring. 1—3.
- Pauli Breve til Menigheden i Thessalonica, fortolkede af A. C. Larsen. 1866.
- Pauli Brev til Menigheden i Philippi, fortolket af A. C. Larsen. 1867.
- J. R. Paulli's Politiske Kandestøber. Paany udg. af F. Bætzmann (Dend Politiske Kandestøbers Comoedie, forandret anderledes end dend tilforn har været trykt. 1724).
- Payer, J., Die Ortler Alpen (Sulden-Gebiet u. Monte Ceverdale). [Petermann Geogr. Mitth. Ergnzh. 18.]
- Petermann, A., Geograph. Mittheilungen. 1866. 7—12. 1867. 1—6.
- T. Maccius Plautus, Ausgewählte Komoedien. Erkl. v. A. O. F. Lorenz. II Mostellaria. 1866.
- Prescott, W. H., Erobringen af Mexico, ovs. ved L. Moltke. 1—2. 1856.
- Erobringen af Peru, ovs. ved L. Moltke. 1—2. 1857.
- Philip den Anden, Konge af Spanien. Ovs. ved L. Moltke. 1—3. 1858—60.
- Prospecter, Danske, Slesvigske og Skaanske. Fotogr. af J. F. Busch. 3—5.
- Psalmebøger fra Reformationstiden. Udg. af C. Bruun. 2. 1866.
- Revue des deux mondes. 1866 Juli—Decbr. 1867 Jan.—Juni.
- Riant, Paul, Skandinavernes Reiser til Palæstina under Kors-togene. 1—2.
- Richardt, F., og Secher, C. E., Prospecter af danske Herregaarde. XVIII, 1—4.

- * Rigsdagstidende. 16de ordentl. Samling. 1864—65.
 * — 17de — — 1865—66.
 * — 18de — — 1866.
 * — Overordentlig Samling 1866.
 * Rigsraadstidende. 2den overordentl. Saml. 1864—65. 2 Bind.
 * — 3die — — 1865. 2 Bind.
 * — 6te ordentlige — 1866. 3 Bind.
- † Rode, G., Renaissancens tidligste eftervirkning på dansk poetisk litteratur. 1866.
- Samlinger, Danske, for Historie, Topographi, Personal- og Litteraturhist. Udg. af C. Bruun, O. Nielsen, A. Petersen. I 4. II 1—3.
- Samlinger til jydsk Historie og Topografi. 1—3.
- Samlinger, Nykirkehistoriske. Udg. af Selsk. for Danmarks Kirkehistorie. III 3—4. IV 1.
- Samlinger til Fyens Historie og Topographie. IV 1—2.
- Samlinger, Det norske Oldskriftsselskabs. IX. Heimskringla, udg. af C. R. Unger. 3.
- Samling af Love og Anordninger m. v. af mere alm. Interesse. 1865—69. 2 H.
- † Scharling, C. H., Den nyere hollandske Theologi. 1865.
- W. Shakspeare's Dramatiske Værker, ovs. af E. Lembecke. 6—9.
- Sibbern, A., Franske Stiløvelser. I—II.
- * L. Skau, Peter Hjort Lorenzen. Et Bidrag til den dansk-slesvigske Sags Historie. Udg. af den danske Folkefor-
 ening. 1865.
- † Statistisk Tabelværk III Række. 5. 6. 4to.
- † Statistiske Meddelelser. Udg. af det stat. Bureau. 4. 5.
- Steen, A., Elementær Stereometri. 1867.
- † Storch, O., Den acute Phosphorforgiftning. 1865.
- † Thiele, Th. N., Undersøgelse af Omløbsbevægelsen i Dob-
 beltstjernesystemet Gamma Virginis. 1866.
- Thrige, S. B., Danmarks, Norges og Sverigs Historie. 3. 1866.
- Tidsskrift for Mathematik. 2den Række. II 7—12. III 1—5.
 — for Philologi og Pædagogik. VII 1—2.
 — for Physik og Chemi. V 2—12.
 — for pop. Fremstill. af Naturvidensk. 3die Række.
 III 3—4. Extrahefte til III; IV 1.
 — Botanisk. Ved P. A. C. Heiberg. I 2—4.
 — Nordisk, för Politik osv. 1866 Juni—Decbr. med
 Supplement. 1867 Jan.—Juni. Tillägsblad 1—9.
 — Nordisk Universitets —. X, 2. Lund. X, 4. Upsala.
 — Naturhistorisk. Udg. af J. C. Schjødte. 3die
 Række. IV, 1—2.
 — Nyt, for udenl. theol. Litteratur. 1866 3—4. 1867 1.
 — Historisk. Redigeret af E. Holm. 3die Række.
 V, 1—2.
 — Svensk Litteratur —. Udg. af C. R. Nyblom. 1866
 4—8. 1867 1—4.
 — Theologisk, for den evang. lutherske Kirke i Norge.
 IX, 1—3.
- Tuxen, J. C., Luften og Havet. 1867.

- Tychonis Brahe Dani Observationes septem cometarum.
Ed. T. R. Friis. 1867. 4to.
- Tychsen, C., Mekanikens Grundsætninger og deres Anvendelser i det praktiske Liv. Efter Delaunay Cours. élém. de mecanique. 1—5.
- Ugeblad for den danske Folkekirke. 1866 27—52. 1867 1—27.
- † Ussing, J. L., Underviisningen hos Grækerne og Romerne. (Ved Universitetsfesten til Erindring om Reformationen.) 1865. 4to.
- Vahl, J., Lapperne og den lappiske Mission. I—II. 1866.
- Vaupell, O., Krigen i 1849. Kbh. 1866.
- V. H., Endnu et Indlæg i Skolesagen. 1867.
- Viser, Udvalgte danske, fra Middelalderen, udg. af Abrahamson, Nyerup og Rahbek. 5 Dele. 1812—14.
- Vogt, V., Reise i det hellige Land og Syrien. Kristiania 1865.
- Weisser, L., Merz, H., u. Kurz, H., Bilder-Atlas. 34—35.
- Worsaae, J. J. A., Blekingske Mindesmærker fra Hedenold. 1846. 4to.
- Zeuthen, Dr., Mine første 25 Aar (1805—1830). Kbhvn. 1866.
- † Zeuthen, H. G., Nyt Bidrag til Læren om Systemer af Keglesnit, der ere underkastede 4 Betingelser. 1865.
- Ørsted, A. S., Frilands-Trævæxten i Danmark. 1—2.

Disciplenes Morskabsbibliothek, der bestyres af Adjunct Lund, er i Skoleaaret 1866—67 forøget eller deelviis fornyet med omtrent 50 Bind.

Skolens Examina

afholdes iaar i følgende Orden.

I. Den skriftlige Deel.

AFGANGSPRØVEN.

AARSPRØVEN.

Løverdag den 22de Juni.

Kl.		Kl.	
9—1	Dansk Udarbeidelse (fri Opgave).	9—1	VIIB Dansk Udarb.
4—8	Oversættelse fra Latin.	4—8	VIIB Overs. fra Latin.

Mandag den 24de Juni.

8—12	VI, V Dansk Udarb.
8—11	IV, III Lat. Stil. II, I Tydsk Stil.
3—7	VIIB Arithm. Udarb.
3—6	VI, V Overs. fra Latin.
3—7	III, II, I Tegning.

Tirsdag den 25de Juni.

9—1	Geometrisk Udarbeidelse.	8—12	IV, III, II, I Dansk Udarbeidelse.
4—8	Dansk Udarbeidelse (bunden Opgave).	3—7	VIIB Geom. Udarb.
		3—6	VI, V Lat. Stil. II Regning.

Onsdag den 26de Juni.

Kl.	Kl.
9—1 Latinsk Stiil.	9—1 VIIB Lat. Stiil.
	8—12 VI Mathem. Udarb.
	8—11 V Mathem. Udarb.
	III Tydsk Stiil.
4—8 Arithmetisk Udarbeidelse.	3—6 IV, III Math. Udarb.
	II Fransk Stiil.
	I Regning.

II. Mundtlig Aars- og Afgangsprøve.

Mandag den 8de Juli.

8 IV Græsk H.	4 VI Latin K.
9 V Matematik M.	4 II Religion Ld.
9 III Geographi D.	5 I Geographi Ngd.

Tirsdag den 9de Juli.

8 IV Historie D.	4 V Tydsk H.
9 VIIB Naturlære M.	4 III Matematik L.
	4 II Fransk Ld.

Onsdag den 10de Juli.

8 IV Religion Db.	4 VI Græsk Lst.
9 VIIB Historie D.	5 I Tydsk S.

Torsdag den 11te Juli.

9 VIIB Arithmetik M.	3 IV Matematik L.
9 III Historie D.	4 V Latin K.
	4 II Tydsk H.

Fredag den 12te Juli.

9 VI*) Religion Db.	4 VIIB Latin Lst.
9 III Latin He.	4 V Fransk Ld.
10 I Naturhistorie Ngd.	4 II Dansk S.

Lørdag den 13de Juli.

8 DIMa**) Græsk K.	3 DIMa Geometri M.
8 DIMb**) Geometri M.	3 DIMb Græsk K.
9 VI Geographi D.	3 IV Tydsk H.
	4 V Naturhistorie Ngd.

Mandag den 15de Juli.

8 DIMa Latin Lst.	3 DIMa Naturlære M.
8 DIMb Naturlære M.	3 DIMb Latin Lst.
9 VI Fransk Ld.	4 V Historie D.
9 II Geographi Ngd.	4 III Tydsk H.

Tirsdag den 16de Juli.

8 DIMa Historie D.	3 IV Fransk Db.
8 DIMb Arithmetik M.	4 V Græsk He.
9 VI Naturhistorie Ngd.	5 I Religion Ld.
9 III Dansk S.	

Onsdag den 17de Juli.

Kl. 8 DIMa Arithmetik M.
8 DIMb Historie D.
9 VI Tydsk H.
9 III Naturhistorie Ngd.
Kl. 5½ Offentlig Sangprøve.

*) tillige Dimittenden C. B. Scheel.

) **b de lige, **a** de ulige Numere i Classen.

Torsdag den 18de Juli.

8 IV Geographi D.	4 VIIB Geometri M.
9 V Nordisk Myth. H.	4 III Fransk Db.
9 II Naturhistorie Ngd.	

Fredag den 19de Juli.

9 VI Mathematik M.	3 IV Latin He.
9 V Geographi D.	4 DIM Hebraisk Ngd.
	5 I Dansk Db.

Lørdag den 20de Juli.

9 VIIB Græsk K.	3 IV Naturhistorie Ngd.
9 VI Historie D.	4 V Religion Db.
10 I Historie S.	4 III Religion Ld.
	4 II Historie He.

Mandag den 22de Juli Kl. 9 Formiddag bekendtgjøres Udfaldet af Censuren for samtlige Classer, hvorefter **Sommerferien** tager sin Begyndelse.

Torsdag den 22de August Kl. 8 Aften maae Disciplene atter være samlede paa Herlufsholm. Fredag den 23de til sædvanlig Tid begynder Underviisningen i det nye Skoleaar.

Til at overvære de mundtlige Prøver indbydes herved Disciplenes Forældre og Værger saavel som Enhver, der interesserer sig for Skolen og dens Virksomhed.

Chr. Listov.